

N

O

V

A

Ungdom, idrett og friluftsliv

Skillelinjer i ungdomsbefolkningen
og endringer fra 1992 til 2002

*Olve Krange
Åse Strandbu*

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Rapport 16/04

Ungdom, idrett og friluftsliv

Skillelinjer i ungdomsbefolkningen
og endringer fra 1992 til 2002

OLVE KRANGE
ÅSE STRANDBU

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 16/2004

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2004
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-197-1
ISSN 0808-5013

Forside: © Artville by Getty Images
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi/GCS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Denne rapporten viser endringer i ungdoms idretts- og friluftslivsaktiviteter fra 1992 til 2002. I tillegg undersøker vi om idrett og friluftsliv klarer å rekruttere bredt. Vi studerer fire former for sosial ulikhet som kan tenkes å spille en rolle for rekruttering til aktivitetene; kjønn, bosted, klassebakgrunn og majoritets-/ minoritetsbakgrunn.

Datamaterialene i rapporten er to landsdekkende undersøkelser, *Ung i Norge 2002* og *Ung i Norge 1992*. Både i 1992 og i 2002 deltok nesten 12 000 ungdommer fra hele landet, fordelt over de tre klassetrinnene på ungdomsskolen og de tre på videregående skole. Begge undersøkelsene er landsrepresentative for ungdommer i Norge i alderen 13–19 år. Takk til alle deltakerne i undersøkelsen som brukte to skoletimer til å besvare mer enn 600 spørsmål, og til lærere og ansvarlige ved skolene som gjorde sitt for at datainnsamlingen gikk sin gang.

Vi takker også Ørnulf Seippel og Tormod Øia for nyttige kommentarer til rapporten, Torhild Sager for redigering av manuskriptet og Oskar Solesnes og ungdomsforskere ved NOVA for kommentarer til deler av rapporten. Arbeidet med rapporten har vært likt fordelt mellom Olve Krange og Åse Strandbu.

Rapporten er finansiert av Idrettsavdelingen i Kultur- og kirkedepartementet.

Oslo, desember 2004

Olve Krange og Åse Strandbu

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
Barn og ungdoms inntog i idretten	9
Sosial ulikhet langs flere dimensjoner?	11
Kjønn	11
Klasse	13
Bosted – bygd versus by	14
Minoritet – majoritet	14
Problemstillinger	15
2 Fysisk aktivitet og idrett blant ungdom – tidligere studier	17
Norske studier av ungdom, idrett, og annen fysisk aktivitet	17
Studier av ungdom med innvandrerbakgrunn	22
Behov for ny kunnskap?	26
3 Datamateriale og metoder	27
Ung i Norge 1992 og 2002	27
Om innvandrerbakgrunn	29
Om klassebakgrunn	31
Statistiske mål	33
4 Fritid	35
Hverdagslige gjøremål	35
Organisert fritid	42
Endringer fra 1992 til 2002	46
5 Organisert idrett	51
Endringer fra 1992 til 2002	52
Alder	53
Kjønn og alder	53
Sosial klassebakgrunn	56
Bosted	62
Majoritet – minoritet	63
Nye skillelinjer eller gamle klasseskiller?	64
Større kjønnsforskjeller blant ungdom med innvandrerbakgrunn?	66
Idrettsungdom – har de noen ungdomskulturelle særpreg?	69
6 Uorganisert trening	73
Kjønn og alder	75
Sosial klasse	76
Bosted	79
Majoritet – minoritet	79
7 Friluftsliv	83
Kjønn og alder	87
Sosial klassebakgrunn	88

Bosted	91
Utdanningsplaner og skoleprestasjoner	92
Majoritet – minoritet.....	94
8 Endringer fra 1992 til 2002, og endringer gjennom tenårene	99
Endring fra 1992 til 2002	99
Stabilitet i aktivitet – nedgang i medlemskap	101
På hvilke områder faller aktivitetsnivået utover i tenårene?	102
9 Idrett og sosial ulikhet – oppsummering og diskusjon.....	107
Fire ulikhetsskapende dimensjoner.....	107
Kjønnforskjeller.....	107
Klasseskjeller	108
Bosted – urbanitet	108
Minoritet – majoritet.....	109
Til slutt.....	111
Summary.....	113
Litteraturliste	115

Sammendrag

I denne rapporten undersøkes endringer i ungdoms idrettsaktiviteter og treningsvaner fra 1992 til 2002. I tillegg spør vi om idretten klarer å rekruttere bredt. Er det forskjeller mellom jenter og gutter, ungdom fra majoritets- og minoritetsbefolkningen med ulik klassebakgrunn og bosted i landet når det gjelder tilknytning til idrettslag? Og trener de like ofte? Dette er problemstillingene i denne rapporten.

Datamaterialene i rapporten er to landsdekkende spørreskjemaundersøkelser, *Ung i Norge 2002* og *Ung i Norge 1992*. På begge tidspunkt deltok nesten 12 000 ungdommer fra hele landet, fordelt over de tre klassetrinnene på ungdomsskolen og de tre på videregående skole. Begge undersøkelsene har høy svarprosent og er landsrepresentative for ungdommer i Norge i alderen 13–19 år.

Et hovedfunn er at norske ungdommer trener like ofte i 2002 som i 1992. Det har vært en nedgang i andelen unge som er medlem i et idrettslag: 47 prosent av tenåringene var med i et idrettslag i 1992 og 40 prosent i 2002. Men det har ikke vært nedgang i andelen som har trent i et idrettslag. Det har heller ikke vært nedgang i andelen som har trent på egen hånd. Ungdommen er med andre ord like aktiv i 2002 som i 1992, men færre er medlemmer i idrettslag. Det er bare for tradisjonelle friluftslivsaktiviteter som fotturer i skog og mark, bærturer, fisketurer og skiturer at vi har observert en nedgang fra 1992 til 2002.

Undersøkelsen viser at selv om idrettslagene rekrutterer bredt, er noen grupper underrepresentert. Kjønn, bosted, klassebakgrunn og majoritets-/minoritetsbakgrunn er de fire sosiale skillelinjene som er studert i undersøkelsen. Kort oppsummert viser undersøkelsen at gutter og jenter trener like ofte, men at idrettslagene tiltrekker seg noen flere gutter. Videre viser det seg at økonomiske og kulturelle ressurser i hjemmet har positiv sammenheng med de unges treningsaktivitet og tilbøyelighet til å være medlem i idrettslag, men sammenhengene er ikke sterke. Bosted har også betydning. Ungdommer bosatt på større tettsteder er oftere enn storbyungdom medlemmer i idrettslag, og er oftere på tur i skog og mark. Men heller ikke bosted har stor betydning for treningsvaner. Det er derimot nokså store forskjeller mellom ungdom fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen når det gjelder medlemskap i idrettslag – særlig er unge jenter med foreldre fra ikke-vestlige land i mindre grad enn andre med i den organiserte

idretten. For trening på egen hånd er forskjellene mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen langt mindre. Noe av underrepresentasjonen til unge med innvandrerbakgrunn er knyttet til forhold som også har betydning for om etnisk norske ungdommer tar opp medlemskap i idrettlagene eller ikke, som klassebakgrunn, skoleprestasjoner og bosted. Men også kontrollert for disse forholdene var det en klar forskjell mellom gruppene.

1 Innledning

I denne rapporten undersøker vi om idretten klarer å rekruttere bredt. Er det forskjeller mellom jenter og gutter, ungdom fra majoritets- og minoritetsbefolkningen, med ulik klassebakgrunn og bosted i landet når det gjelder tilknytning til idrettslag. Trener de like ofte? Og viser de like stor interesse for friluftsliv? Dette er problemstillingene i denne rapporten. I tillegg undersøkes endringer i ungdoms idrettsaktiviteter, treningsvaner og friluftsliv fra 1992 til 2002. Datamaterialet er to landsrepresentative undersøkelser Ung i Norge 1992 og Ung i Norge 2002.

Barn og ungdoms inntog i idretten

Etter andre verdenskrig har den unge medlemsmassen i idrettslagene vokst sterkt. I følge Tønneson (1987) var 10 prosent av alle barn (16 år og yngre) med i idretten i 1946, 15 prosent i 1965 og over halvparten i 1985. Prosenttallene er beregnet ut fra antallet medlemskap i NIF, og kan være overestimerte på grunn av muligheten for dobbeltmedlemskap. Likevel viser de en sterk økning i barn og unges tilknytning til idrettsbevegelsen. Også holdningene til barne- og ungdomsidrett har endret seg betydelig i løpet av etterkrigstiden¹. Konkurransetidretten ble til utpå 1960-tallet betraktet som en aktivitet for unge voksne. Det rådende syn i NIFs utvalg for barne- og ungdomsidrett i perioden etter siste verdenskrig var at barn ikke skulle spesialisere seg eller trene utholdenhet. Barns hovedbeskjeftigelse skulle være lek, dernest allsidig trening, som best ble ivaretatt i skolen. Målet med fysisk fostring var først og fremst å bedre folkehelsen, ikke å dyrke fram enere. Ensidig spesialisering eller hard utholdenhetstrening kunne «forkludre den normale kroppsutvikling i vekstperioden» (Tønneson 1987). Det var først fra 1960-årene at «den store massen av norske barn ble sluset inn i idrettslagene. Da tillot et nytt klima særforbundene å slippe «konkurransedjevelen løs» (Tønneson 1987). Det nye klima det her refereres til er ny medisinsk kunnskap som støttet at barn og unge kunne trene hardt uten at dette gikk utover modning og vekst. Rekruttering til voksen idrett og dyrking

¹ Dette er tema for doktorgradsarbeidet til Oskar Solesnes ved Norges idrettshøgskole. Avsnittet er basert på hans innlegg på et seminar om barne- og ungdomsidrett ved NIH august 2004 (Solesnes 2004), og på Tønneson (1987), Goksøyr og Olstad (2002) og Goksøyr (1996).

av talenter sto etter hvert sterkere. Fra 1959 ble det for eksempel innført seriespill i fotball for gutter under 12 år (Goksøy, Olstad et al. 2002).

Fra slutten av 1960-tallet fikk reformpedagogisk tankegods gradvis innflytelse på tenkningen rundt barneidretten. Prinsippdiskusjonene om barne- og ungdomsidretten tidlig på syttitallet var i følge Tønnesson i stor grad drevet fram av lærere som «kritiserte den organiserte idretten for å drive rovdrift på de unge talentene, for å fremme en uheldig konkurranseånd og skape tapere» (s.314). Prinsippdiskusjon gikk etter hvert også innad i idrettsbevegelsen, og i 1976 vedtok Idrettstinget retningslinjer for idrettsarbeidet blant barn. Barn skulle skjermes mot konkurranse. Barneidrett ble tillagt en egenverdi og skulle ikke bare rettes mot voksen prestasjon. «Gi barn leiken tilbake» og «alle skal trives» var omkvedet (Solesnes 2004). Orienteringen mot lek var også begrunnet med at den ville føre til mindre frafall, og derfor gagne idretten på sikt. Fra 1976 etablerte NIF en vitenskapelig komité, som fikk stor innflytelse på utformingen av barne- og ungdomsidretten. Barneidrettsbestemmelsene er laget med utgangspunkt i denne komiteens arbeid. Et av særforbundene som måtte legge om virksomheten var Norges Fotballforbund som i 1981 gikk fra «en smalsporet eliteorientert til en breddeorientert barne- og ungdomsfotball» (Vaglum 1998): 2354). Barneidrettsbestemmelsene har nok ikke utradert konkurransen som noe av det som gir idrettsaktivitet mening, verken for deltakerne eller for foreldre og andre involverte. Reglene har nok likevel hatt stor betydning for barne- og ungdomsidretten i Norge.

Selv om barneidrettsbestemmelsene har hatt stor betydning for idrettskulturen i Norge er landskapet av ideer om hvordan barn og ungdom skal drive idrett og fysisk fostring fremdeles konfliktfylt. Spenningen mellom å tilby trening og felleskap til flest mulig og målsettingen om å «få fram» gode utøvere, er et karaktertrekk ved ungdomsidretten i Norge i dag, og spenningen blir trolig tydeligere oppover i tenårene. Dagen før Siren Sundby skulle bli olympisk mester i europajolle i de olympiske lekene i Aten sto følgende overskrift i Aftenposten. «*Overså reglene for barneidrett – Foreldrene lot Siren Sundby slippe seg løs*» (lørdag 21. august 2004). «Å slippe seg løs» betydde her konkurranse fra tidlig barndom – og underteksten er at bestemmelsene om barneidrett er for strenge og at konkurranse er naturlig².

² Finn Aamodt, Jan Åge Fjørtoft og Morgan Andersen er eksponenter for et slikt syn. De to sistnevnte tok opp Barneidrettsbestemmelsene som hemmende i en artikkel i Dagbladet 23. september 2004. «Nå lager vi et samfunn hvor de gode enten holdes igjen, eller gjemmes bort» sier Andersen i artikkelen. De fikk mange svar, se Dagbladet 24. september og 13. oktober.

Eduardo Archetti gjør oss oppmerksom på et annet særtrekk ved den norske barne- og ungdomsidretten. Han har sammenlignet argentinsk og norsk organisering av idrett (Archetti 2003). Mens idrettsaktivitet i Argentina i stor grad representerer et brudd med familien, mener Archetti at ungdoms idrettsliv i den norske idrettsmodellen i stor grad er avhengig av foreldredeltakelse. Barn ledes oftest inn i idretten i ung alder av foreldrene, og organiseringen av idretten krever en ikke ubetydelig foreldreinnsats. Barne- og ungdomsidretten i Norge er derfor en forlengelse av familielivet hevder Archetti. Denne historien treffer nok godt når det gjelder hvordan barn og unge ledes inn i idretten (Seippel 2002), men neppe for de unges egne opplevelser utover i tenårene. Helgeturer med fotballaget kan nettopp ha mening som frirom fra foreldrenes kontroll – selv om turen kanskje er finansiert av mors og fars dugnadsinnsats.

Sosial ulikhet langs flere dimensjoner?

Idrettsbevegelsen blir ofte tillagt en rekke gode ringvirkninger som økt integrasjon, opplæring i demokratisk medbestemmelse og sosial tilhørighet. Skal den ha legitimitet som leverandør av slike positive sideeffekter er det avgjørende at den rekrutterer og favner bredt, og at ingen grupper er systematisk underrepresentert. Her undersøkes idrettens rekkevidde langs fire mulige ulikhetsdimensjoner. Kjønn, klassebakgrunn og bosted er de klassiske skillelinjene i studier av den norske idrettsbevegelsen. I det moderne Norge hvor unge med innvandrerbakgrunn utgjør en anseelig del av ungdomsbefolkningen, er det viktig å studere majoritet/ minoritet som en fjerde potensielt forskjellskapende dimensjon.

Kjønn

«Holder en bare kraftprøver og utholdenhetsprøver utenfor – fordi de kan maskulinisere og skade kvinnen – kan hun være med i nær sagt hvilken som helst idrett». Dette skriver legen Otto Johansen i STUIs (Statens ungdoms- og idrettskontor) helseavdeling i en artikkel i *Norsk Idrett* i 1947³. Sitatet er dekkende for oppfatningene til de mest progressive av datidens idrettsbyråkrater. Mange av de mannlige lederne i idrettsbevegelsen i de første etterkrigsårene erklærte i følge Tønneson ivrig sin støtte til utvikling av kvinneidrett. Men det var ikke alle idretter som «passet» for kvinner – og fra

³ Referert i Tønneson 1987.

flere hold ble det vektlagt at en burde «påse at en kvinne i størst mulig utstrekning anbefales idrettsutøvelser som gir et godt estetisk inntrykk»⁴.

Mange av bestemødrene til ungdommene i vår undersøkelse drev nok med idrett i sin ungdom. På spørsmål fra Norsk Gallup i 1946 svarte 45 prosent av de intervjuede mennene og 35 prosent av de intervjuede kvinnene at de drev med sport (Tønnesson 1987). Dette var ifølge Tønnesson oppsiktsvekkende mange, og han mener aktivitetsnivået blant kvinner gikk ned med den påfølgende husmorepoken. Slik den er målt i en undersøkelse økte kvinneandelen i norske idrettslag fra 16 prosent i 1957 til 43 prosent i 1998 (Wollebæk m.fl. 2000: 119). Og det er grunn til å tro at holdningene til kvinneidrett og unge jenters deltakelse er dramatisk endret. Så seint som i 1947 mente Norges Skiforbund at stilkarakterer burde telle like mye som tid i vurderingen av kvinnelige skiløpere (Lippe 1997), og om mange idretter ble det sagt at de «så vel fysisk som estetisk ikke egner seg for kvinner».⁵ Kvinnenes inntog i idretten er ikke bare en norsk eller nordisk trend. Også i andre vestlige land har det de siste tiårene vært en økning i idrettstilbud til jenter og i jenters faktiske deltakelse (Theberge 2000).

Mens Lars Grue (1985) i sin undersøkelse fra 80-tallet fant små forskjeller mellom gutter og jenter (14 og 16 år) i idrettsaktivitet, har senere undersøkelser konkludert med at det er en viss kjønnsforskjell. I 1992 var 58 prosent av ungdomsskoleguttene og 52 prosent av ungdomsskolejentene idrettsaktive (Wichstrøm 1995).

Tenåringene som er med i de to undersøkelsene fra 1992 og 2002 har vokst opp i et kulturelt klima der likestilling mellom kjønnene har vært et ideal, og kanskje mer en selvfølge for tenåringene i 2002 (Bjerrum Nielsen 2004). Med økende likhet for menn og kvinner kunne en tenke seg mer kjønnslikhet i idrettsdeltakelse. Men det motsatte kan også vise seg. Fiona Dowling Næss (2002) hevder med bakgrunn i en kvalitativ undersøkelse av unge idrettsgutter at idretten kan være et frirom for reproduksjon av aggressiv maskulinitet i et samfunn som ellers er preget av likestillingsideologier. Og fra flere hold trekkes fotball fram som maskulinitetens siste

⁴ Uttalelsen er fra dr.med. Einar Hval, sitert i Tønnesson 1987: 137.

⁵ Formulering i en beslutning fra Landsforbundet for idrett sin komité for kvinneidrett i 1939 om å fraråde sykling som kvinneidrett. Legekontrollkomiteen støttet uttalelsen. (Tønneson 1986:138).

skanse i et samfunn der kvinner får mer og mer makt⁶. Treffer disse beskrivelsene? Er idretten tydeligere maskulinisert? Spørsmålet vi vil stille her er om vi er vitne til et såkalt «backlash» på idrettsfeltet – altså en økning i kjønnsforskjellene i idrettsdeltakelse?

Klasse

Ønsket om å favne alle grupper av befolkningen i idretten – idrett for alle – har vært en uttrykt ambisjon i etterkrigstiden. For den sosialdemokratiske idrettspolitikken i de første tiårene etter krigen, var dette en vei å gå for å sikre sosial og geografisk utjevning (Goksøyr 1996:26). En av grunnene til at idretten ble tildelt en så sentral posisjon i den sosialdemokratiske orden etter andre verdenskrig, var nok at den var regnet som en arena der arbeiderklassens menn kunne møte borgerskapets menn på like fot. Mens de klasse-messige forskjellene i økonomisk og kulturell kapital var der fremdeles, var den kroppslige kapitalen likere fordelt, om ikke i arbeiderklassens favør: Idretten kunne derfor bidra til å skape respekt for «den legemlige kraft og det kroppslige arbeidet», og den «bortrydder falsk standsforskjel idet enhver her belønnes efter sin personlige dyktighed uden hensyn til om han er husmandsgut eller rigmandssøn».⁷

Idretten som et slikt kulturnøytralt frirom var ifølge Morgan Olsens rekruttundersøkelse ikke realisert tidlig på 1950-tallet. I rekruttundersøkelsen fra 1952 var det store forskjeller i idrettsaktivitet etter rekruttene utdanningsnivå. 45 prosent av de som hadde artium og 27 prosent av de som hadde folkeskole som høyeste fullførte utdanning, drev aktivt med idrett. Bare 20 prosent av de med ufullstendig folkeskole oppga at de drev med idrett (Olsen 1955).

I Ung i Norge undersøkelsen fra 1992 var det ubetydelige klasseforskjeller i rekruttering til idrettslagene, men de unges egne utdanningsplaner hadde betydning. Ungdommene som planla akademisk utdanning

⁶ En morsom boktittel illustrerer dette poenget: *The stronger women get, the more men love football* er skrevet av Mariah Burton Nelson og sitert i Heywood, L. (1998). *Bodymakers: a cultural anatomy of women's body building*. New Brunswick, N.J., Rutgers University Press.

⁷ Goksøyr (1996:311) siterer F.G. Seeberg: idrætsarbeidet i ungdomslagene”. I *Centralforeningen for Udbredelse af Idræt. Aarsberetning for 1907 samt vinteren 1907-1908*. Kristiania 1908, s.29. I årsberetningen lanseres idrettens sosialt utjevne virkning som en av grunnene til at ungdomslagene burde ta opp idrett. I følge Goksøyr (1999) var mange av ideene til Hofmo og STUI en forlengelse av tankegodset til Centralforeningen for Udbredelse af Idræt.

hadde høyere sannsynlighet for å bli med i et idrettslag. Har dette endret seg i løpet av tiårsperioden?

Bosted – bygd versus by

Et annet av hovedfunnene i Morgan Olsens rekruttundersøkelse fra 1952 var de store forskjellene mellom bygutter og landsgutter i organisasjonsdeltakelse generelt, og i flere av spørsmålene om fysisk aktivitet (Olsen 1955). Byguttene var mer aktive enn landsguttene. En av forklaringene var forskjellene i «ytre muligheter for idrettsaktivitet» – som et av kapitlene i boka heter. I løpet av 50- og 60-tallet skjedde det en stor utbygging av idrettsanlegg i Norge – særlig i distriktene. Konsentrasjonen om distriktene var dels begrunnet med forskjellen i svømmedyktighet og liknende mellom by og land som gikk i bybefolkningens favør (Goksøyr, Asdal et al. 1996), og med at «de store byene var så rike at de måtte greie seg selv» (Tønnesson 1987).

I Ung i Norge 1992 var andelen medlemmer i idrettslag i store trekk uavhengig av urbanitetsgrad. En noe større andel av ungdom bosatt i bygd var medlem, og de store byene var i større grad karakterisert av at det i utgangspunktet rekrutteres noen færre og at de slutter litt tidligere (Wichstrøm 1995: 48).

Kommersielle tilbud, både når det gjelder trening og andre fritidsaktiviteter, har særlig økt i urbane strøk i tiårsperioden. Dette kan ha tappet idrettslagene i urbane strøk for medlemmer. Vi spør derfor om det fremdeles er slik at idrettslagene rekrutterer nokså likt i by og land.

Minoritet – majoritet

Idretten som møteplass for ungdom med ulik kulturbakgrunn har fått økt oppmerksomhet det siste tiåret, ofte ledsaget av en optimisme knyttet til idrettens integrasjonspotensiale. Omkvedet er at idretten er internasjonal, har enkle regler som muliggjør samvær uten at en trenger å kjenne hverandre godt, og krever heller ikke høy språklig kompetanse. Idretten forstås altså som et godt møtested – integrering i idretten burde være relativt enkelt. En ledsagende forestilling er idrettsdeltakelse som en vei til større samfunnsmessig integrasjon – altså integrering *gjennom* idretten (Strandbu 2002). Ambisjonene er etter hvert diskutert i mange arbeider (Elling 2002, Walseth 2004, Strandbu 2004), men det er ikke mange studier som viser omfanget av idrettsaktiviteter blant unge med innvandrerbakgrunn.

En undersøkelse av Osoulungdom fra 1996 viste at det er dels store forskjeller mellom ungdom fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen når det gjelder medlemskap i et idrettslag, men at forskjellene ikke er så store når det gjelder trening (Strandbu & Bjerkeset 1998). Dette er ikke tidligere undersøkt med landsrepresentative data – noe som vil bli gjort i denne rapporten.

Diskusjonen vil settes i en større sammenheng. Ofte er kulturforklaringer det første en tenker på når forskjeller mellom ungdom fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen diskuteres. Vi vil argumentere for at også andre ulikhetsskapende dimensjoner må trekkes inn. Tidligere forskning har vist at foreldres utdanningsnivå og familieøkonomi har betydning for idrettsdeltakelse. Ungdom med innvandrerbakgrunn er overrepresentert blant de som vokser opp i fattige familier (Sandbæk 2004). Det er derfor rimelig å undersøke om idrettsdeltakelsen til unge med innvandrerbakgrunn har å gjøre med økonomiske/klassemessige forhold – eller med forhold som knytter seg mer spesifikt til minoritetsbefolkningen.

Problemstillinger

Rapporten har tre hovedtema med underproblemstillinger:

1. Endringer fra 1992 til 2002 i ungdoms deltakelse i trening, idrett og friluftsliv.

Noen spørsmål er:

- Rekrutterer idrettslagene like mange ungdommer i 1992 som i 2002?
- Hvilke endringer i ungdoms treningsvaner finner vi fra 1992 til 2002?
- Er det endringer i betydningen kjønn, alder, bosted, klassebakgrunn og minoritets-/majoritetsbakgrunn har for idrettsaktivitet fra 1992 til 2002?

2. Hvem driver med fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv?

Noen spørsmål er:

- Hva kjennetegner aktive og inaktive ungdommer med hensyn til kjønn, etnisitet, bosted, alder og foreldrenes utdanning
- Har familiens økonomi betydning for deltakelse i trening, idrett og friluftsliv?

- Er det sammenheng mellom organisert og egenorganisert trening? Er det de samme ungdommene som er aktive i idrettslag som også trener på egen hånd?

3. Idretten i det brede fritidsbildet

Siktemålet er å gi en oversikt over hva ungdom bruker fritida til – både organiserte og uorganiserte aktiviteter. Noen av spørsmålene er:

- Foregår unges deltagelse i sportsaktiviteter på bekostning av eller i tillegg til deltagelse i andre fritidsaktiviteter?
- Har ungdom med og uten innvandrerbakgrunn like eller forskjellige fritidsvaner?

Gangen i rapporten

Rapporten har følgende disposisjon: Etter denne innledningen følger en kort gjennomgang av tidligere forskning om ungdoms idrettsaktiviteter (kapittel 2). I kapittel 3 redegjør vi for datamaterialet og metoden som benyttes. Undersøkelsene som legges til grunn, *Ung i Norge 1992* og *Ung i Norge 2002*, blir presentert. Kapittel 4 handler om hvordan unge bruker fritiden sin, om organisert og egenorganisert fritid. Kapitlet svarer til hovedtema 3 over. I kapittel 5 tar vi for oss den organiserte treningen. Det vil si medlemskap og trening innenfor idretten. Kapittel 6 handler om ungdoms egenorganiserte trening. Temaet i kapittel 7 er friluftsliv. Kapitlene 5–7 svarer til hovedtema 2 over. Endring fra 1992 til 2002 løper gjennom alle de empiriske kapitlene, og oppsummeres i kapittel 8. Det samme gjelder for forskjeller mellom aldersgruppene. I kapittel 9 oppsummeres betydningen de ulike formene for sosial ulikhet har for fysisk aktivitet og tilknytning til idrettslag.

2 Fysisk aktivitet og idrett blant ungdom – tidlige studier

I dette kapitlet beskrives de mest sentrale norske landsrepresentative undersøkelser om ungdoms idrettsaktiviteter, samt noen studier av idrettsaktivitet blant unge med innvandrerbakgrunn. Kapitlet kan leses kursorisk. De som kjenner feltet finner ikke mye nytt, og kan bla fram til konklusjonen på kapitlet. Undersøkelsene presenteres fordi de refereres hyppig i den videre presentasjonen, og er en bakgrunn for vurderingen av våre funn. Fordi det er få studier av ungdom med innvandrerbakgrunn sitt forhold til idrettsbevegelsen og fysisk aktivitet her i Norge, presenteres også noen svenske arbeider under dette punktet.

Norske studier av ungdom, idrett, og annen fysisk aktivitet

Aktiv ungdom er den første store undersøkelsen om ungdoms – eller rettere unge gutters – idretts- og organisasjonsdeltakelse i Norge (Olsen 1955). Undersøkelsen er en studie av 11 010 norske rekrutter som ble gjennomført ved sesjon i 1952. Etter en sjekk av utvalget langs utdanningsnivå, geografisk spredning og evnenivå (målt ved psykologiske prøver) konkluderte Alfred Morgan Olsen med at utvalget er representativt for nittenåringer i 1952. Men det er altså bare gutter det her er snakk om. 72 prosent av byguttene og 60 prosent av landsguttene i undersøkelsen var med i en eller annen forening. 40 prosent av alle var medlem i et idrettslag (s. 28–29). Noen flere bygutter enn landsgutter deltok i konkurranser, og færre landsgutter oppga at de drev aktivt med idrett (s. 58). Fotball var den mest populære idretten, tett fulgt av svømming, sykling, langrenn og friidrett (s. 62). 30 prosent av guttene dro på tur ut i naturen minst en gang i uka, mens 31 prosent nesten aldri var på slike turer (s. 66).

Foreningsundersøkelsene fra begynnelsen av 1980-tallet

På begynnelsen av 1980-tallet gjennomførte Lars Grue to ungdomsundersøkelser som i all hovedsak omhandlet foreningsaktiviteter blant norske ungdommer. Den første ble gjennomført i 1981–1982. 2665 elever i sjuende

klasse på 115 skoler spredt i alle landets fylker deltok. I denne undersøkelsen var 63 prosent av guttene og 59 prosent av jentene medlem i et idrettslag. I fase to av foreningsundersøkelsen to år etter ble et nytt spørreskjema besvart av 2430 ungdommer i niende klasse (tilsvarende dagens tiendeklasse). 58 prosent av ninedeklasseguttene og 54 prosent av jentene var medlem i et idrettslag. Kjønnfordelingen var med andre ord nokså lik i de to undersøkelsene, men klart flere gutter enn jenter konkurrerte på krets nivå. I begge undersøkelsene var klassefordelingen til idrettslagsmedlemmer nokså lik klassefordelingen i utvalget som helhet.

Idrett og ungdomskultur. Bø-ungdom i tall og tale

Det første store norske arbeidet om ungdom og idrett er Mari-Kristin Sisjords doktorgradsavhandling fra 1993. Datamaterialet er en longitudinell survey og kvalitative intervjuer. Alle ungdomsskoleelever i Bø i Telemark besvarte høsten 1988 et spørreskjema som ble administrert gjennom skoleverket og gjennomført på skolen. De samme ungdommene ble fulgt opp høsten 1989 og høsten 1990. Sisjord var særlig opptatt av hva som motiverer ungdom til å bli med i et idrettslag, hva som motiverer til å fortsette og hvilken betydning idretten har i ungdomskulturen. Ut fra resultatene i surveundersøkelsen delte hun ungdommene i tre grupper; deltagere, frafallere (tidligere deltakere) og uorganiserte (s. 118–136). *Deltakerne* (de idrettsaktive) skilte seg fra de to andre gruppene ved å ha høyere sosial bakgrunn og mer idrettsaktivt nettverk og familie. De var ikke så ofte med i det øvrige foreningsliv. *Tidligere medlemmer* hadde nettverk med mange ikke-idrettsaktive venner. De tilbrakte mye tid ute med venner, og mange av dem trente på egen hånd. *De uorganiserte* (som aldri har deltatt i organisert idrett) var den minste gruppen. De var i liten grad med i andre organisasjoner, og var mindre fysisk aktive enn de to andre gruppene. At de ikke begynte med idrett forklarte de med at de ikke hadde lyst, at det så kjedelig ut eller at de ikke brydde seg om kroppsøving eller idrett. De uorganiserte hadde få familiemedlemmer og venner som drev med idrett (Sisjord 1993: 136).

Det var ingen forskjeller mellom aktive og tidligere medlemmer i svar på hvorfor de begynte med idrett. At noen slutter, mens andre fortsetter, tilskrev Sisjord (1993:192–194) Den tydeligste forskjellen mellom deltagere og tidligere deltakere, var opplevelsene de har hatt i idretten. Trivsel og mestringsfølelse er nøkkelfaktorer. Mestringsfølelse knyttes både til sammenligning med andre, evaluering fra omgivelsene i form av laguttak og den genuine opplevelsen av å mestre aktiviteten. Prestasjonsangst var ulikt fordelt mellom aktive og frafallere. De aktive var langt mindre redde for å

dumme seg ut. Graden av tilknytningen til idrettslaget som sosialt felleskap hadde også betydning for om en valgte å bli eller sluttet (Sisjord 1993: 193). De fleste som sluttet oppga ulike former for prestasjonsmessig nederlagsfølelse eller at de gikk lei eller kjedet seg som grunn til å slutte. En mindre andel pekte på økonomiske forhold, eller lange avstander til trening.

Sisjord konkluderer (s. 216) med at dretten integrerer ved at ungdom med ulik livsstil og sosial tilhørighet møtes på idrettsarenaen. Samtidig bidrar den til differensiering ved at det oppstår et skille mellom de som er med og de som står utenfor. Grunnen er at den organiserte idretten utgjør en så stor del av ungdomskulturen. Sisjord mener at idrettsdeltakelse ikke ser ut til å ha så stor betydning for popularitet i ungdomsgruppa generelt, slik det konkluderes med i tidligere utenlandske undersøkelser. Hva som gir status varierer opplagt fra ungdomsmiljø til ungdomsmiljø. Mindre åpenbart er det kanskje at man heller ikke innenfor idrettsmiljøene er enige i at idrettsprestasjoner har stor betydning for popularitet i ungdomsgruppa. Ungdomskulturen i Bø var ikke enhetlig, og idrett syntes å passe bedre for det Sisjord kaller den verdikonforme delen av ungdomsgruppa. Blant idrettsungdom fantes mange med framtidorientering rettet mot akademisk utdanning.

Ung i Norge 1992

Det neste store arbeidet er *Hvem? Hva? Hvor? – om ungdom og idrett* basert på *Ung i Norge 1992* (Wichstrøm 1995). Med svært høy svarprosent og nesten 12 000 deltakere var dette den første helt pålitelige undersøkelsen om utbredelsen av idrettsaktivitet blant tenåringer i Norge. *Ung i Norge 1992* var longitudinell – det vil si at de samme ungdommene ble fulgt opp to år etter. I rapporten er noen analyser av datamaterialet fra 1994 referert – men hovedvekten av analysene er basert på undersøkelsen fra 1992. Rapporten hadde fire hovedtema: – deltakelse i idrettslag, – idrettsutøvelse på mosjons og konkurransenivå, – utnyttelse av idrettsanlegg og bruk av anabole steroider. Det er de to første temaene som er av interesse for oss og som blir fulgt opp her. Rapporten tok ikke opp etnisitet eller foreldres fødeland. Resultater fra *Ung i Norge 1992* presenteres fortløpende i rapporten, og gjentas derfor ikke her.

Markeds- og mediainstituttets undersøkelser

Markeds- og mediainstituttet (MMI) gjennomfører fortløpende de landsrepresentative undersøkelsene *Norsk Monitor*, og *Barne- og ungdomsundersøkelsen* der treningsvaner og idrettsdeltakelse inngår. Svakheten til disse undersøkelsene er at de har for små utvalg i ulike aldersgrupper til å gjøre

mer nyanserte analyser. Høy svarprosent (over 95 i Norsk Monitor) gjør dem likevel egnet til å vise endringer og tendenser over tid i befolkningen som helhet. De hyppigst siterte arbeidene om idrett og fysisk aktivitet basert på undersøkelsene, er rapportene til Ellen Beate Hansen (Hansen 1998; Hansen 1999) som bruker data fra Norsk Monitor 1995/1996 og Barne- og ungdomsundersøkelsen 1992, 1996/1997 og 1998, samt Breivik og Vaagbø sin rapport *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning 1985–1987*, som bygger på Norsk Monitor (Breivik & Vaagbø 1998).

Norsk Monitor er en landsomfattende undersøkelse av den norske befolkning over 15 år som første gang ble gjennomført i 1985 (svarprosent over 95). Breivik og Vaagbø (1998) konkluderte på bakgrunn av dataene med at andelen fysisk aktive i den norske befolkning har holdt seg relativt stabil fra midten av 1980-tallet til slutten av 1990-tallet, med 60–65 prosent aktive eller veldig aktive, og 35–40 prosent inaktive. De fant en liten reduksjon i andelen inaktive i den samme perioden.

For å vise endringer blant ungdom ble utvalg fra flere år slått sammen (fordi utvalgene hvert år er for små til å studere fininndelinger etter alder). Et samleutvalg fra 1985–1993 og et fra 1995–1997 viste begge at andelen inaktive øker med alderen, og at økningen i all hovedsak skjer mellom 17 og 20-årsalderen. (Breivik & Vaagbø 1998) «Inaktiv» er her bestemt som at en trener eller mosjonerer «aldri» eller «mindre enn en gang» i uka. Fra 17 til 20 år øker andelen inaktive med 24 prosentpoeng i 1995/1997-utvalget. Andelen inaktive øker fra 11 prosent i aldersgruppa 15–19 år til 30 prosent i aldersgruppa 20–24 år. I rapporteringen er det ikke skilt mellom gutter og jenter. Deltagelse i idrettslag faller betraktelig fra aldersgruppen 15–19 år til 20–24 år.

MMIs Barne- og ungdomsundersøkelse ble gjennomført i 1992, 1996, 1998, 2000 og 2002. For aldersgruppa 16–19 år var prosentandelene som oppga at de trente eller konkurrerte i et idrettslag 37 i 1992, 41 i 1996, 26 i 1998, 28 i 2000 og 28 i 2002. MMIs barne- og ungdomsundersøkelse tyder altså på at andelen som er med i idrettslag sank på midten av 1990-tallet, og har vært relativt stabilt siden (Sverdrup & Johannessen 2003)⁸.

I alle undersøkelsene reduseres egenorganisert fysisk aktivitet med økende alder. Det er også en jevnt dabbende oppslutning om trening eller konkurranser i idrettslag etter hvert som de unge blir eldre (Hansen 1999: 23).

⁸ Barne- og ungdomsundersøkelsen fra 2002 var per november 2004 ikke presentert i noen egen rapport. Tallene er hentet fra *Tilstandsrapport for norsk idrett 2003* (Sverdrup og Johannessen 2003).

Tidsnyttings- og levekårsundersøkelser fra Statistisk sentralbyrå

En oversikt over endringer i nordmenns deltakelse i trening, mosjon og friluftsliv fra Statistisk sentralbyrås Tidsbruksundersøkelser og Levekårsundersøkelser er gitt av Vaage (2004). Aldersgruppa 16–24 år brukte i 1971 gjennomsnittlig 39 minutter til idrett og friluftsliv per dag, mot 45 minutter i 1980, 42 minutter i 1990 og 35 minutter i 2000. Det var med andre ord en økning fra 1970 til 1980, og en nedgang fra 1990 til 2000 (s. 33). For aldersgruppa 16–24 gikk *andelen* som har brukt tid til idrett og friluftsliv på en gjennomsnittsdag opp fra 29 prosent i 1970 til 39 prosent i 1980, og sank igjen til 34 prosent i 1990 og 30 prosent i 2000 (s. 59). Tidsbruksundersøkelsene viser med andre ord at det har skjedd en nedgang i andelen aktive, og en nedgang i antall minutter brukt til fysisk aktivitet fra 1990 til 2000 i aldersgruppa 16–24 år. Nedgangen i tid brukt til aktiviteter er tydeligst for turer med aktiv mosjon (spesifisert som skiturer, fotturer, spaserturer og sykkelsturer), og mindre tydelig for friluftaktiviteter som ikke har et klart treningselement (bading/soling, båtturer og fisketurer). For konkurranseidrett/trening er det nesten ingen endring blant unge kvinner, og en økning blant unge menn (s. 36).

Livsstil og helse til norske barn og unge i en europeisk undersøkelse

HEVAS er den norske delen av Verdens helseorganisasjon sin kartleggingsstudie av barn og unges helsevaner. Den siste rapporteringen fra den norske delen av undersøkelsen bygger på selvrapporterte data fra 5023 skoleelever fra 6., 8., og 10. klassetrinn i grunnskolen og 2016 elever fra første året på videregående skole. Dataene er nasjonalt representative for de aktuelle årsklassene. Delen om fysisk aktivitet konkluderer med at aktivitetsnivået blir lavere fra 11-årsalderen til 16–17-årsalderen, og at stillesittende aktiviteter tar mer tid oppover i ungdomsårene. Den siste rapporten fra undersøkelsen inneholder en sammenligning av resultatene fra undersøkelsene i 1985, 1989, 1993, 1997 og 2001. Konklusjonen er at selv om stillesittende aktiviteter foran fjernsyn og datamaskin tar mye mer tid i 2001 enn tidligere, har det vært små endringer i fysisk aktivitet blant ungdom over tid (Torsheim, Samdal et al. 2004).

Bente Wolds doktorgradsavhandling (Wold 1989) er basert på undersøkelsen fra 1985–86. Respondentene var 11, 13 og 15 år. Wold (1989) studerte sosialisering til idrettslig aktivitet og fant at idrettsaktive foreldre, søsken og venner, samt egen sosial evne og følelse av sosial støtte fra signifikante andre og akademisk suksess korrelerer positivt med idrettsaktivitet.

Studier av ungdom med innvandrerbakgrunn

Ung i Oslo 1996 er en omfattende undersøkelse av tre årganger Oslo-ungdommer. Studien er ikke en utvalgsundersøkelse, men inkluderte alle Osloungdommer i de to siste årene på ungdomsskolen og første året på videregående skole. 12000 ungdommer deltok og svarprosenten var høy (94,3). Siden 21 prosent av ungdommene hadde foreldre som var født utenfor Norge ga undersøkelsen et godt bilde av forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Undersøkelsen viste at idrett er den største organiserte fritidsaktiviteten, også blant innvandrerungdom, og at ungdom med innvandrerbakgrunn sjeldnere enn norske ungdommer var *med i* et idrettslag. 44 prosent av ungdommene med minst en forelder født i Norge oppga at de var med i et idrettslag, mot 29 prosent av ungdommene med to foreldre født utenfor landets grenser. Og det var særlig jentene som trakk gjennomsnittet ned. 9 prosent av jentene med foreldre fra et asiatisk land (hovedvekten er pakistanske), mot 37 prosent av de med norskfødte foreldre, oppga at de var med i et idrettslag (Strandbu og Bjerkeset 1998).

I *Ung i Oslo 1996* ble det også spurt etter *aktiviteter* sist uke, deriblant treningsaktiviteter som dans, trening på treningsstudio, trim på egen hånd, kampsporttrening og trening i idrettslag. Her er inntrykket mer sammensatt. Med unntak for jenter med bakgrunn fra asiatiske land, oppga ungdom med innvandrerbakgrunn omtrent like ofte som ungdom med norskfødte foreldre at de hadde *trent i*⁹ idrettslag¹⁰. I andre fysiske aktiviteter som dans, trening på helsestudio/treningssenter, kampsport eller trimming på egenhånd, hadde ungdom med innvandrerbakgrunn i mange tilfeller et høyere aktivitetsnivå enn majoritetsungdommene. Hovedinntrykket fra Ungdomsundersøkelsen i Oslo var at ungdommer med innvandrerbakgrunn ikke framstår som mindre

⁹ Flere enn de som er *med i* et idrettslag har oppgitt at de har *trent i* et idrettslag. Når ungdom oppgir at de har trent i et idrettslag er nok dette dels aktiviteter i regi av idrettslag som ikke krever medlemskap, dels mer eller mindre faste treninger i regi av noen (fritidsklubb, skole eller lignende) de unge de oppfatter som et lag (Strandbu og Bjerkeset 1998:42).

¹⁰ 55 prosent av guttene med foreldre født i Norge har trent i idrettslag sist uke. Tilsvarende prosentandel for gutter med foreldre født utenfor Norge er (etter foreldrenes fødeland) 48 (vestlige land), 67 (øst-europa) 83 (afrikanske land), 62 (asiatiske land) og 68 (søramerikanske land). For jentene er prosentandelen som har trent i idrettslag etter foreldrenes fødested; 43 (Norge), 38 (vestlige land), 43 (øst-europa), 46 (afrikanske land), 33 (asiatiske land) og 35 (søramerikanske land). (Strandbu og Bjerkeset 1998:41).

fysisk aktive enn ungdommer med norskfødte foreldre. Men færre av dem, og langt færre jenter enn gutter, har tilknytning til den organiserte idretten.

Idrettens potensiale som integrasjonsarena og særskilte begrensninger for idrettsdeltakelse blant jenter med innvandrerbakgrunn, er tema for Åse Strandbus doktorgradsarbeid (Strandbu 2002; Strandbu 2004b). Datakildene er feltarbeid og intervjuer med unge jenter i to idrettsmiljøer; en aerobic-gruppe for muslimske kvinner og et basketballag der jenter med bakgrunn fra mange land, inkludert Norge, deltar. I tillegg har Ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996 og intervjuer med idrettsledere i Oslo levert bakgrunnsinformasjon til arbeidet.

I prosjektet *Idrett, kjønn og innvandrere* har Kristin Walseth gjort livshistorieintervjuer med 21 jenter med innvandrerbakgrunn. Halvparten er rekruttert fra en skole, den andre halvparten fra idrettslag. Forholdet til idrett og fysisk aktivitet, samt de integrasjonsmessige sider ved idrettsdeltakelse er prosjektets hovedtema (Walseth 2004; Walseth & Fasting 2004). Betydningen av Islam for kvinners idrettsdeltakelse er et annet tema. Walseth har tidligere studert idrett og islam i Egypt (Walseth & Fasting 2003), og dette arbeidet videreføres nå i en norsk kontekst.

I et prosjekt om *Toppidrett som identitetspolitisk felt* følges landslagsaktuelle toppidrettsutøvere med synlig minoritetsbakgrunn i tre idretter; basketball, friidrett og fotball. Disse idrettene er valgt fordi de får relativt bred mediedekning, har representanter for etniske minoriteter på elitenivå i Norge og har ulik historie knyttet til svart/hvit dominans på internasjonalt nivå. En artikkel fra prosjektet viser hvordan ledere, trenere, sportsjournalister og utøvere i fotball, basketball og friidrett forholder seg til nasjonal og flerkulturell representasjon gjennom idretten, og hvordan rasisme tematiseres (Andersson 2004). En annen artikkel diskuterer identitetsarbeid knyttet til idrettsaktiviteter. Dette er det eneste arbeidet om norsk idrett som eksplisitt beskjeftiger seg med diskriminering, og som – siden datamaterialet er spinkelt – illustrerer at denne tematikken bør følges opp (Andersson 2002).

I en ungdomsdel av Helseundersøkelsen i bydeler og regioner i Oslo, HUBRO eller Ung-HUBRO, ble alle elever i 10. klasse i Oslo i 2001/2002 bedt om å besvare et spørreskjema i en dobbel skoletime om en rekke forhold knyttet til helse. De fleste av ungdommene var 15 eller 16 år. Svarprosenten var 88 (Grøtvedt & Gimmestad 2002). Hver fjerde ungdom i undersøkelsen hadde innvandrerbakgrunn (operasjonalisert ved at mor har annet fødeland enn Norge). Undersøkelsen inneholdt et spørsmål av interesse for denne rapporten. De unge ble spurt om hvor mange ganger i uka «driver du idrett/mosjon slik at du blir andpusten eller svett». I rapporten er

oppmerksomheten rettet mot de «inaktive», bestemt som de som svarte null ganger på dette spørsmålet. Blant guttene har ikke mors fødeland betydning for om de unge havner i kategorien inaktiv, mens dette har stor betydning for jentene. 10 prosent av jentene med mødre født i Norge er inaktive etter den oppgitte definisjonen, mot 25 prosent av jentene med mor født i Asia/ Stillehavsregionen. Økonomisk ulikhet hadde også tydelig innflytelse. Familiens økonomi, og planer om utdanning, har betydning for både gutter og jenter.

En svensk undersøkelse «Idrott och integration» ble gjennomført i 2002. 3000 ungdom med innvandrerbakgrunn i alderen 13–20 år svarte på spørsmål om sine idretts- og mosjonsvaner. I en rapport blir dette materialet sammenlignet med en undersøkelse fra 1998 der 4000 ungdommer i hele befolkningen svarte på tilsvarende spørsmål¹¹. Undersøkelsen fra 2002 hadde lav svarprosent (51). Konklusjonene er i tråd med resultatene fra Ung i Oslo 1996. I «innvandrers»undersøkelsen fra 2002 oppga litt flere gutter enn i det samlede utvalget av svenske gutter fra 1998 (58 mot 56 prosent) at de trente i idrettslag. For jentene var sammenhengen motsatt (39 mot 45 prosent). Sammenligning innad i gruppen av ungdom med innvandrerbakgrunn fra 2002 viser at blant de som er født utenfor Europa deltar 27 prosent av jentene, mot 59 prosent av guttene. Av de som er født i Europa deltok 37 prosent av jentene mot 66 prosent av guttene. Blant de som er født i Sverige deltok 50 prosent av jentene og 55 prosent av guttene. Kjønnforskjellene var med andre ord langt større blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

Ungdommene ble bedt om å oppgi hvilke idretter de deltok i. Fotball var den mest populære idretten – også blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Fotball var også en mer utpreget gutteidrett i minoritetsbefolkningen enn i majoritetsbefolkningen. En større andel av guttene med innvandrerbakgrunn spilte fotball enn gutter fra majoritetsbefolkningen.

Basketball og tennis rekrutterte også bedre blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom fra majoritetsbefolkningen. Basketball var betydelig mer populært blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Færre av ungdommene med innvandrerbakgrunn enn av den totale ungdomsbefolkningen deltok i ridning eller innebandy, og golf og ishockey hadde nesten ingen spillere med minoritetsbakgrunn. Kampsportene betraktes ofte som innvandreridretter. Selv om de hadde en stor andel ungdom med innvandrerbakgrunn blant utøverne, var de små idretter også blant ungdom

¹¹ Noen av disse har også innvandrerbakgrunn. I innledningen til rapporten fra 2002 oppgis det at om lag ti prosent av Sveriges befolkning er født utenlands, og at ytterligere åtte prosent har minst en av foreldrene født utenlands.

med innvandrerbakgrunn. Judo, karate og tae kwon do hadde fire prosent oppslutning, boksing tre prosent og brytning og budo en prosent.

På spørsmål om mosjon utenom den organiserte idretten var det ingen forskjeller mellom ungdom med innvandrerbakgrunn i 2002 og den totale ungdomsbefolkningen i 1998. Det var heller ikke forskjeller mellom de som selv var født utenlands, de som var født i Sverige med en utenlandsfødt foreldre og de som var født i Sverige med to utenlandsfødte foreldre. Men det var tydelige forskjeller mellom jentene og guttenes mosjonsvaner. Jentene gikk oftere turer, mens langt flere gutter spilte fotball. Kjønnforskjeller for svømming, sykling og jogging var små. Det var ikke forskjeller mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og den totale ungdomsbefolkningen når det gjaldt grunner til å slutte i et idrettslag. «Mistet interessen» ble oppgitt av 51 prosent, mens «knapphet på tid» ble svart av 29 prosent. (Riksidrottsförbundet 2002a).

Samtidig med surveyundersøkelsen ga Riksidrottsförbundet ut en kunnskapsoversikt – en presentasjon av de fire svenske arbeidene som har tematisert idrett blant ungdom med innvandrerbakgrunn (Norberg & Riksidrottsförbundet 2002b). Pedagogen Rolf Carlson har fulgt 734 ungdommer fra femte, sjuende og niende klasse, derav 392 ungdommer der begge foreldrene var eller hadde vært utenlandske stasborgere. Ungdommene var fra seks kommuner i Södermandlands län, samt Södertälje utenfor Stockholm (Carlson 2001). Studien *Fritid i skilda sfärer* fra 1998 behandler blant annet ungdommers idrettsaktiviteter i et integrasjonsperspektiv. Undersøkelsen bygde på to delstudier, en riksrepresentativ gjennomført av Statistiska centralbyrån der 3000 ungdommer mellom 13 og 25 besvarte en rekke spørsmål om fritidsaktiviteter, blant annet idrettsvaner. En påfølgende kontekstuell studie omfattet 1600 ungdommer i sekstenårsalderen i fire geografiske områder med svært forskjellige sosioøkonomisk og etnisk sammensetning av befolkningen og forskjellig urbaniseringsgrad. Noen av Stockholms søndre forsteder med stor innvandrerandel var ett av de geografiske områdene (Nilsson 1998). Etnologen Jesper Fundberg har skrevet flere artikler om idrett og integrasjon basert på diverse kvalitative materialer – blant annet to «innvandrerlag» i fotball som han har fulgt i ett år (Fundberg 1996, Fundberg 2000). *De avgörande åren* har fulgt drøyt tusen fotballspillere (gutter og jenter) fra de var 13 år i 1997 med årlige spørreskjemaundersøkelser, og skal avsluttes i 2009 når de er 25 år. Datamaterialet består i tillegg av spørreskjemaundersøkelser av trenere, foreldre og foreninger (Peterson 2000).

Fra Danmark er det etter det vi kjenner til ingen forskningsarbeider om minoritetsbefolkningen og idrett. En rapport fra det danske idrettsforbundets arbeid rettet mot å rekruttere innvandrerbefolkningen til idrettsaktiviteter, er det nærmeste vi kommer (Carlson, Kruse et al. 1998), men rapportens innhold er for det meste begrenset til informasjon om aktiviteter som er satt i gang.

Behov for ny kunnskap?

I tillegg til de refererte studiene finnes Norges Idrettsforbunds medlemskapsregistreringer som er presentert i årsrapportene (NIF 2004). Disse registreringene viser kjønns sammensetning, alders sammensetning og geografisk spredning i medlemskap i NIF, samt i de enkelte særforbund. NIFs medlemsstatistikk gir indikasjoner på endringer i idrettsbevegelsens oppslutning over tid, men har noen problemer. For det første har NIF registrert antall medlemskap, ikke antall medlemmer. På grunn av muligheten for dobbelt-medlemskap forteller derfor ikke statistikken hvor stor *andel* av ungdomsbefolkningen som er medlem i et idrettslag. Et annet poeng er at størrelsen på ungdomskullene varierer stort. I perioden 1977 til 1986 ble det for eksempel født om lag 50 000 barn hvert år her til lands. I perioden 1990 til 2000 ble det født om lag 60 000 per år. Det ble altså født 20 prosent flere barn per år i den siste perioden sammenlignet med den første¹². Slike demografiske svingninger gjør at det eksakte tallet på medlemmer heller ikke gir et godt bilde av hvor bredt idrettsbevegelsen rekrutterer i ungdomsbefolkningen.

Sammendraget av tidligere forskning som er gitt i dette kapitlet viser at det er behov for en landsrepresentativ undersøkelse med mange nok respondenter til at en kan undersøke rekruttering langs flere sosiale dimensjoner. Vi har hatt tilgang til slike data i arbeidet med denne rapporten. Dette er særlig viktig når unge med innvandrerbakgrunn skal studeres. De er såpass få i antall at det bare er store representative undersøkelser som gir et godt nok materiale til å studere deres deltakelse i idretts- og friluftsliv.

¹² <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/fodte/>

3 Datamateriale og metoder

Ung i Norge 1992 og 2002

I dette kapitlet presenteres datamaterialene denne rapporten bygger på – Ung i Norge 2002 og Ung i Norge 1992. Begge undersøkelsene er representative for ungdommer i Norge i alderen 13 til 19 år. Detaljer om trekking av utvalg, innhenting av tillatelser til undersøkelsen og prosedyre for utfylling av spørreskjemaene, finnes i en egen metoderapport fra 2002-undersøkelsen (Rossow & Bø 2003) og er presentert i en artikkel fra 1992-undersøkelsen (Wichstrøm 1999).

Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 var den første store landsrepresentative undersøkelsen av en rekke sider ved ungdommers liv i Norge. Utvalget var 12 287 elever fra 67 skoler. Elevene var fordelt over de tre klassetrinnene på ungdomsskolen og de tre på videregående skole. Utvalget var trukket med tanke på å oppnå størst mulig grad av representativitet for den norske ungdomsbefolkningen. Spørreskjemaet inneholdt mer enn 600 spørsmål, og noen av spørsmålene, blant annet om organisasjonsdeltakelse, ble bare stilt til halvparten av deltakerne¹³. En dobbelttime ble satt av til å besvare spørreskjemaet, som ble fylt ut i klasserommet under oppsyn av en lærer. Deltakelse i undersøkelsen var frivillig. De som ikke ville delta ble satt til å gjøre skolearbeid. Undersøkelsen hadde en svarprosent på hele 97.

Ung i Norge 2002 er en oppfølging og replisering av Ung i Norge fra 1992. Det ble benyttet tilnærmet samme prosedyre de to årene. For å sikre at undersøkelsene gir et bilde av endringer i denne tiårsperioden er mange spørsmål identiske i de to undersøkelsene og utvalget er trukket på samme måte. I 2002-undersøkelsen ble 73 skoler, hvorav 47 ungdomsskoler og 26 videregående skoler, tilfeldig valgt ut. Sannsynligheten for å være med i undersøkelsen var lik for alle elever i hele landet uavhengig av hvor store skolene var. For å sikre et representativt utvalg av Oslo-elever etter bosted, etnisk bakgrunn og studieretning i videregående opplæring, ble åtte skoler i Oslo skjønnsmessig trukket ut.

12 923 elever var med i utvalget fra 2002. 11 928 elever deltok. På ungdomstrinnet besvarte 94 prosent spørreskjemaet, mens 91 prosent av utvalget i videregående opplæring deltok. Samlet er svarprosenten 92,3. Den

¹³ I 2002 ble spørsmålene om organisasjonstilknytning stilt til alle deltakerne.

høye oppslutningen både i 1992 og 2002 skyldes først og fremst at undersøkelsene ble gjennomført på skolen, og at det ble gjennomført flere runder med datainnsamling for å få med de som var borte fra skolen under første innsamlingsrunde.

Spørreskjemaet inneholdt mer enn 600 spørsmål. Likevel er svartilbøyeligheten på enkeltspørsmål høy. De aller fleste (94 prosent) rakk å besvare hele spørreskjemaet. Litt færre elever med innvandrerbakgrunn (89 prosent) fylte ut hele spørreskjemaet.

Vurderinger av undersøkelsens representativitet i forhold til Norges befolkning i aldersgruppen 13 til 19 år, er foretatt av Rossow & Bø (2003). De viser at utvalget i Ung i Norge har samme fordeling som den norske befolkningen i samme aldersgruppe når det gjelder bosted og familiestruktur (om ungdommen bor sammen med begge foreldrene sine), mens jenter er svakt overrepresentert i forhold til gutter¹⁴. Nittenåringene er underrepresentert i undersøkelsen, noe som først og fremst skyldes at lærlinger som var borte fra skolen da datainnsamlingen ble gjennomført ikke fikk tilbud om å delta. Dette gjelder i hovedsak elever på yrkesfaglige studieretninger i VK2, men også enkelte elever i VK1. Ungdom som har droppet ut av skolen er heller ikke med i Ung i Norge. Materialet er med andre ord godt representativt for de yngste tenåringene i Norge. Representativiteten for eldre tenåringene er mindre god fordi utvalget ikke inkluderer ungdom som har droppet ut av videregående skole og fordi færre med lærlingeplass deltok. Dette må tas i betraktning ved tolkning av resultatene for de eldste ungdommene.

Datamaterialet som brukes i denne rapporten er en såkalt «stamfil», en felles kvalitetssikret fil for alle brukere av Ung i Norge 2002, samt en stamfil for sammenligning av undersøkelsene fra 1992 og 2002. Kvalitetssikringen innebar blant annet at enkelte besvarelser ble fjernet fra det opprinnelige datasettet. 117 ble tatt ut fordi antallet ubesvarte spørsmål var så høyt at det ikke var rimelig å feste lit til de få svarene som var gitt. Ytterligere 17 ble fjernet fordi de systematisk hadde oppgitt urimelig høye verdier på spørsmål om kriminalitet, rusmiddelbruk, vekt, høyde og pengeforbruk. 229 personer ble utelatt fordi de var eldre enn 19 år. Flere detaljer om undersøkelsen og gjennomføringen finnes i metoderapporten fra prosjektet (Rossow & Bø 2003).

¹⁴ Representativitet i forhold til innvandrerbakgrunn diskuteres i neste avsnitt.

De fleste variablene blir beskrevet etter hvert som de brukes utover i rapporten. Variablene innvandrerbakgrunn og klassebakgrunn trenger imidlertid noe mer plass og blir redegjort for under.

Om innvandrerbakgrunn

Til innvandrerbefolkningen regnes gjerne personer med to foreldre født i utlandet (jf. Statistisk sentralbyrå). Tidligere var det vanlig å snakke om barn født i Norge av innvandrere som «andre generasjons innvandrere». Denne språkbruken ser vi sjeldnere nå. I den nye stortingsmeldingen om integrasjon hvor forskjellen mellom innvandrere og barna de har født og oppdratt i Norge vektlegges, brukes for eksempel termene *innvandrere* og *etterkommere* (Kommunal- og regionaldepartementet 2004). Benevnelsene er også brukt i nyere publikasjoner fra Statistisk sentralbyrå (Østby 2004). I Ung i Norge 2002 er fødested og tidspunkt for flytting til Norge for ungdom med innvandrerbakgrunn som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 1. Ungdom med innvandrerbakgrunn etter fødested og tidspunkt for flytting til Norge. Prosent

Født i Norge	37
Flyttet til Norge før fylte 7 år	31
Flyttet til Norge etter fylte 7 år	33
Totalt	101
N	632

Når det gjelder barn og ungdom er det ikke alltid relevant å skille mellom innvandrere og etterkommere, og vi har vurdert det som lite formålstjenlig for vårt siktemål. I denne rapporten vil begge grupper inkluderes i det vi kaller *ungdom med innvandrerbakgrunn*. Dette begrunnes med at en viktig problemstilling er om det er minoritetssituasjonen eller sosiale og økonomiske forhold som har betydning for om de unge blir med i et idrettslag, og for valg av andre former for fysisk aktivitet. Fartstid i Norge kan ha betydning, men det kan også en rekke andre forhold. Med denne problemstillingen blir det ikke interessant å skille mellom de som er født i Norge og de som har kommet til landet som barn eller ungdom.

Derimot synes vi det er fornuftig å skille etter hvor foreldrene kommer fra. Idrettstradisjonene i Norge skiller seg lite fra tradisjonene i Sverige og Danmark– og det er heller ikke så store forskjeller til andre europeiske land. Derimot er den norske organiseringen av idretten svært forskjellig fra organiseringen i for eksempel Pakistan og Tyrkia. Hvilken inndeling en skal

bruke er alltid et spørsmål. To hensyn peker i hver sin retning når en skal lage en finere inndeling. På den ene siden bør heterogenitet avspeiles i inndelingen. På den andre siden taler behovet for mange nok i hver kategori til å kunne gjøre statistiske analyser for at oppsplittingen av materialet ikke blir for stor. Vi har derfor valgt å ta utgangspunkt i opprinnelsesland, og gruppere etter om foreldrene kommer fra et vestlig eller ikke-vestlig land. Denne inndelingen er selvsagt grov og øver vold mot heterogeniteten, men gjør det mulig å gjøre statistiske analyser og gi en relativt oversiktlig presentasjon. Inndelingen i vestlig og ikke-vestlig er relevant av to grunner. For det første er det grunn til å tro at det går en skillelinje i idrettstradisjoner mellom vestlige og ikke-vestlige land – særlig når det gjelder kvinners deltakelse. Dessuten er den klassemessige fordelingen blant ungdom med foreldre fra ikke-vestlige land svært forskjellig fra klassefordeling blant unge med foreldre fra vestlige land. Øst-Europa er inkludert i ikke-vestlig. Denne inndelingen ble også brukt i 1992 undersøkelsen.

Klassifiseringen av de unges bakgrunn er basert på spørsmål om far og mor er født i Norge, og spørsmål om hvilket land far og mor er født i. Totalt oppgir ungdommene med minoritetsbakgrunn at foreldrene kommer fra nesten 80 ulike land.

Tabell 2. Fars fødeland. Hyppigst nevnte blant de med to utenlandsfødte foreldre (N>10)

	N	%
Pakistan	95	15,7
Vietnam	40	6,6
Bosnia-Hercegovina	31	5,1
Iran	24	4,0
India	20	3,3
Chile	19	3,1
Somalia	18	3,0
Tyrkia	17	2,8
Sri Lanka	15	2,5
Irak	14	2,3
Kosovo	14	2,3
Filippinene	13	2,1
Makedonia	12	2,0
Russland	12	2,0
Jugoslavia	10	1,7
Andre land	139	22,9
Uoppgitt	113	18,6
SUM	606	100,0

Tabell 2 gir en oversikt over de hyppigst nevnte når det gjelder fars fødeland. I de fleste tilfeller er mor og far fra samme land. Der hvor opplysninger om far mangler, brukes opplysninger om mor. Pakistan (16 prosent) er det enkeltland flest foreldre kommer fra. Videre finner vi Vietnam (7 prosent), Bosnia-Herzegovina (5 prosent), Iran (4 prosent), India (3 prosent), Chile (3 prosent) og Somalia (3 prosent). De fleste elevene har med andre ord foreldre fra Sørøst-Asia, Midtøsten, Øst-Asia og Sørøst-Europa. Somalia er det eneste afrikanske land som flere enn 10 elever i undersøkelsen har oppgitt som foreldrenes fødeland. De fleste med minoritetsbakgrunn har foreldre fra ikke-vestlige land.

Definisjonen av innvandrerbakgrunn er i denne rapporten at de unge har to utenlandsfødte foreldre. Dette er i tråd med den definisjonen Statistisk sentralbyrå normalt operer med. Der det kun finnes opplysninger om den ene av foreldrene, og denne er født i utlandet, inkluderes ungdommen i gruppen med innvandrerbakgrunn. Alle utenlandsadopterte er regnet med i majoritetsbefolkningen. Med denne definisjonen har 2,9 prosent av deltakerne i Ung i Norge 1992 og 5,6 prosent av deltakere i Ung i Norge 2002 – innvandrerbakgrunn. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at antallet tenåringer med to utenlandsfødte foreldre utgjør 7 prosent av det totale antallet tenåringer i Norge (Rossow & Bø 2003). Det kan derfor se ut som ungdom med innvandrerbakgrunn er noe underrepresentert i materialet. Dette kan skyldes at minoritetsspråklige elever oftere dropper ut av skolen. En annen mulighet er at elever kan ha flyttet ut av landet uten at dette er fanget opp av Folkeregisteret. Det kan også være at minoritetsspråklige elever med begrensede norskkunnskaper ikke fikk mulighet til å delta, da det ikke var ressurser til å oversette spørreskjemaet (Bakken 2003).

Opplysningene om hvilket land far og mor er født i brukes videre til å skille mellom bakgrunn fra vestlige og ikke-vestlige land. 94 personer som oppga at begge foreldrene var født i utlandet, hadde ikke oppgitt hvilket land foreldrene var født i. Svarene disse gir på andre spørsmål (blant annet om religion) bestemmer om de er innlemmet i kategorien med foreldre fra vestlige eller ikke-vestlige land.

Om klassebakgrunn

Klassebakgrunn er målt med spørsmål om foreldrenes yrke. Ungdommene ble bedt om å oppgi både mors og fars yrke. I tillegg ble det spurt om hva foreldrene gjør når de er på jobb. Opplysningene ble kodet etter ISCO-88 – et system for yrkesklassifisering (ILO 1990; Hoffman 1993), og ble brukt som

råmateriale for å dele ungdommene inn i seks klassekategorier. Klassekategoriene er mer utførlig beskrevet i (Skogen 1999). Inndelingen er brukt i en rekke ungdomsundersøkelser i regi av NOVA og tidligere Ungforsk.

Høyere og administrative stillinger omfatter ledere i offentlig og privat sektor, og selvstendige næringsdrivende som har 4–5 ansatte eller flere. Herunder hører direktører, og «ledere» som har et administrativt ansvar av forholdsvis betydelig omfang. I tillegg kommer militært personell med rangen oberst og høyere. Mellomlagene er delt inn etter fagområde. De *humanistisk/sosiale mellomlagene* omfatter lærere, utdannet helsepersonell, pedagoger, sosialarbeidere, kunstnere, biologer og visse grupper selvstendig næringsdrivende (som privatpraktiserende leger) med få ansatte. Dette er yrker som vanligvis krever to til tre års utdanning eller mer på universitet eller høyskole innen humanistiske fag, samfunnsfag eller sosialfag. De *teknisk/økonomiske mellomlagene* omfatter sivilingeniører, datafolk, markedsførere, arkitekter, økonomer, forskere i tekniske fag, polititjenestemenn i mellomsjiktet, politijurister, militært personell fra og med løytnant til og med oberstløytnant, funksjonærer på mellomnivå som jobber med tekniske eller økonomiske spørsmål i privat virksomhet eller forvaltning, i tillegg til selvstendig næringsdrivende i slike yrker, forutsatt at de kun har noen ganske få ansatte. Kategorien dekker yrker som normalt krever to til tre års utdanning eller mer på universitet eller høyskole. *Lavere funksjonærer* er medarbeidere innen bank/forsikring, post, saksbehandlere, salgspersonell, tjenesteytere på lavere nivå i offentlig og privat sektor (som hjelpepleiere, hjemmehjelpere, resepsjonsyrker og lignende), vaktyrker, samt militært personell til og med fenrik. Dette er yrker som vanligvis krever mindre enn toårig høyskoleutdanning. *Primærnæring* omfatter bønder og fiskere. *Arbeidere* er lønnsarbeidere i manuelle yrker (som produksjonsarbeidere, sjåførere, maskinførere og håndverkere) og selvstendige håndverkere og sjåførere uten egne ansatte, eventuelt med noen få ansatte hvis vedkommende selv arbeider i produksjonen.

Det er rimelig å anta at fars yrke fremdeles har større betydning for familiens plassering i den sosiale lagdelingen, enn mors yrke. I tillegg er det større spredning i fedrenes plassering. For å unngå for kompliserte beregninger er fars yrke brukt til å bestemme det samlede målet på sosial bakgrunn. Der fars yrke ikke er oppgitt, brukes opplysninger om mors yrke. Med denne framgangsmåten får en den prosentvise klassefordelingen som er oppgitt i tabell 2. Åtte prosent gjenstår med uoppgitt. Dette er en sammensatt gruppe. For eksempel har 28 prosent av disse svart at far er utenfor arbeidsmarkedet, og seks prosent at far er død.

Et problem i vår sammenheng er at unge med bakgrunn fra ikke-vestlige land er overrepresentert i gruppen som ikke har svart på spørsmålet om mors og fars yrke. 28 prosent i denne gruppen har verken svart på mors eller fars yrke, mot 8 prosent i hele utvalget. Dette skaper problemer i analysene hvor vi tester om de observerte forskjellene mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og etnisk norske ungdommer skyldes klasseforskjeller. Hvis vi antar at gruppen på 28 prosent som ikke har svart på spørsmål om foreldrenes yrke oftere hører til blant de laveste kategoriene i klassehierarkiet, kan vi fastlå at vi nok underestimerer betydningen av klasse for minoritetsungdommenes deltakelse på forskjellige arenaer

Klassebakgrunn er interessant i seg selv, men som antydnet over også viktig her fordi det er en annen klassemessig fordeling blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

Tabell 3. Sosial bakgrunn etter foreldres fødested 2002. Prosent

	Norge	Vestlige land	Ikke-vestlige land	Totalt
Høyere og administrative stillinger	14	14	8	13
Teknisk/økonomiske mellomlag	18	20	7	17
Humanistiske/sosiale mellomlag	14	22	11	14
Lavere funksjonærer	9	6	8	9
Primærnærings	6	2	1	33
Arbeidere	33	29	37	5
Uoppgitt	7	8	28	8
Totalt	100	100	100	100
N	10746	87	554	11 406

46 prosent av de norske og 56 prosent av ungdommene med foreldre fra et annet vestlig land enn Norge havner i mellomlagene eller på det høyere administrative nivået. Dette samme gjelder for 26 prosent av ungdommene med foreldre født i et ikke-vestlig land. Betydningen av å skille mellom disse to gruppene av unge med innvandrerbakgrunn skulle være klar.

Statistiske mål

Noen statistiske mål vil bli oppgitt underveis. *Prosentfordelinger* presentert i krysstabeller og søylediagrammer vil være den vanligste presentasjonsformen i denne rapporten. Enkelte steder er også sammenligninger av *gjennomsnitt* for ulike grupper brukt for å illustrere forskjeller. Antallet som er

utgangspunkt for prosentberegningen (prosentueringsbasisen), eller beregningen av gjennomsnitt er oppgitt som N . (I tabellen ovenfor er det for eksempel 10746 ungdommer med foreldre født i Norge ($N= 10746$). Av disse er det 6 prosent med foreldre fra primærnæring)

I all hovedsak er det tilstrekkelig å holde seg til forskjeller i procenter og gjennomsnittsverdier for å få et utbytte av å lese rapporten. For å vise om forskjellene mellom prosenttall eller gjennomsnittsverdier ikke bare er et utslag av tilfeldige variasjoner tester vi likevel om sammenhengene er statistisk signifikante. Signifikanstester viser sannsynligheten for at resultatene kan være frambrakt av tilfeldig variasjon. Når det i følge signifikanstesten er mindre enn en prosent sjanse for at resultatene er frambrakt av tilfeldig variasjon, markeres dette ved at vi skriver $p<0.01$. Når $p<0.001$ er det mindre enn en promilles sannsynlighet for at forskjellen skyldes tilfeldig variasjon, og sannsynligheten for at vi har å gjøre med reelle forskjeller mellom grupper øker. For å beregne signifikansnivået i krysstabeller er den såkalte *kji-kvadrat*-testen brukt. I krysstabellene er derfor størrelsen på *kji-kvadratet* – χ^2 – oppgitt. Andre statistiske mål og utregningsmetoder presenteres der de blir brukt.

Fordi størrelsen på utvalget påvirker signifikansmålet, kan selv små forskjeller bli statistisk signifikante i store utvalg. Signifikanstesten kan derfor ikke brukes som test på om de statistiske sammenhengene uttrykker sosialt viktige forskjeller. Hva som er substansielt viktige forskjeller må vurderes skjønnsmessig.

4 Fritid

I dette kapitlet beskriver vi ungdoms fritidsaktiviteter. Vi konsentrerer oss om to spørsmålsbatterier fra Ung i Norge-undersøkelsene. Det første måler en rekke hverdagslige gjøremål, det andre deltakelse i organisasjoner. Vi undersøker endringer fra 1992 til 2002, og om det er tydelige forskjeller i fritidsprofiler etter klassebakgrunn, innvandrerbakgrunn og mellom gutter og jenter. Kapitlet viser idrettens posisjon i det brede fritidsfeltet.

Hverdagslige gjøremål

For å få et helhetlig bilde av fritiden til ungdommer i dag, fikk ungdommene en rekke spørsmål om hva de foretar seg i fritiden. De ble bedt om å tenke tilbake på de siste syv dagene og å oppgi hvor mange ganger de hadde tatt del i noen utvalgte aktivitetene.

I tillegg til å undersøke hvilke aktiviteter som forekommer hyppig, skal vi vise hvem som tar del i ulike aktiviteter. Hverdagslige gjøremål er derfor framstilt på to måter. Tabellene (og ett søylediagram) viser prosentandel som har tatt del i de oppgitte aktivitetene minst en gang sist uke, mens søylediagrammer viser gjennomsnittlig antall ganger sist uke de unge har tatt del i aktivitetene. Når gjennomsnittstallene oppgis er de basert på en opprydding i materialet der de som har oppgitt at de har tatt del i noen av aktivitetene mer enn sju ganger sist uke er kodet om til sju.

Som det framgår av tabell 4 (neste side) hadde de fleste ungdommene tilbrakt minst en kveld med venner. 79 prosent hadde vært ute størstedelen av kvelden med venner, og 85 prosent hadde vært sammen med venner hjemme. Et flertall (75 prosent) tilbringer også minst en kveld hjemme alene eller med familien. Og de fleste, 77 prosent, hadde hjulpet til hjemme. Bare hver tredje ungdom hadde gjort en hobbyaktivitet sammen med mor eller far. Butikkturer oppgis av 63 prosent.

Tabell 4. Ulike aktiviteter, utført minst en gang sist uke, etter kjønn. Prosent.

	Gutter	Jenter	Alle	N	Sign.nivå
Gått på kafé eller snackbar	42	51	47	10898	***
Trent i et idrettslag	47	38	43	10919	***
Vært på helsestudio, squash, aerobic e.l.	24	26	25	10923	**
Trent kampsport eller selvforsvar	14	6	10	10925	***
Trimmet på egen hånd	51	54	53	10924	**
Vært i fritidsklubb	21	16	18	10914	***
Møte/øving i gruppe, lag eller forening	23	28	26	10903	***
Gjort noe med mor eller far(hobby e.l.)	33	34	34	10909	n.s.
Størstedelen av kvelden ute med venner	77	80	79	10894	***
Skrudd bil, motorsykkel eller moped	23	4	13	10901	***
Shoppet (vært i butikker)	51	73	63	10902	***
Hjulpet til hjemme	71	83	77	10887	***
Sammen med venner hjemme	86	85	85	10901	n.s.
Hjemme alene, eller sammen med familien	71	79	75	10842	***
Lest i en bok (ikke skolebok)	37	51	44	10896	***
Lest avis	85	84	85	10896	***
Hengt på et gatehjørne, utenfor kiosk e.l.	22	17	19	10899	***
Spilt på spilleautomat (med pengepremie)	30	7	18	10875	***

Note: Signifikansnivå: *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$.

Flere hadde trimmet på egen hånd (53 prosent) enn i regi av et idrettslag (43 prosent). 25 prosent hadde trent på helsestudio eller spilt squash/trent aerobic, mens 10 prosent hadde trent kampsport. Kafé eller snackbar tiltrekker seg flere enn møter i lag og foreninger (47 mot 26 prosent). Omtrent like mange sa de hadde spilt på spilleautomat (18 prosent), hengt på et gatehjørne (19 prosent), eller vært på fritidsklubb (18 prosent). Lesevaner er også tatt med blant aktivitetene. Langt flere hadde lest aviser (85 prosent) enn bøker (44 prosent).

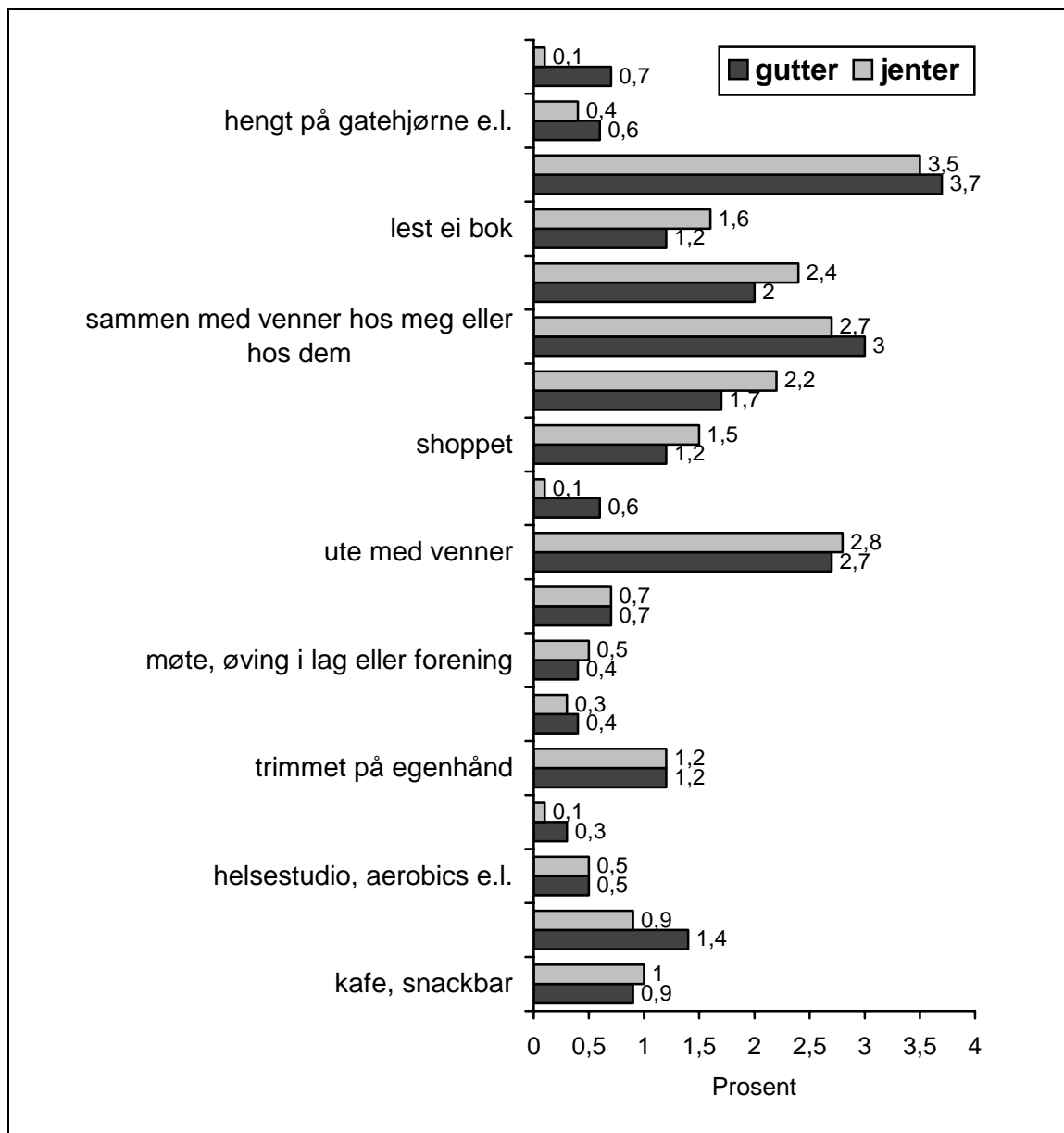
Flere jenter enn gutter hadde i følge tabellen vært på kafé, shoppet, hjulpet til hjemme og leste bøker sist uke. Flere gutter hadde trent i regi av idrettslag, drevet med kampsport, spilt på spilleautomater og skrudd på bil. Det var også noen flere gutter enn jenter som hadde vært på fritidsklubb. For de øvrige aktivitetene var kjønnsforskjellene små.

Flere av de yngste enn av de eldste ungdommene hadde trent i et idrettslag og vært på fritidsklubb, og noen flere hadde trimmet på egen hånd, vært på møte eller øving, hjulpet til hjemme og tilbrakt kvelden hjemme med familien eller alene. Flere av de eldste hadde vært på kafé, ute hele kvelden

med venner og trent på helsestudio. Flere av de eldste hadde også lest aviser, mens færre hadde lest bøker.

Hvilke av disse aktivitetene forekommer hyppig? Figuren under viser gjennomsnittlig antall ganger gutter og jenter har tatt del i aktivitetene. Alle er tatt med i beregningen – også de som har svart 0 ganger.

Figur 1. Gjennomsnittlig antall ganger gjort ulike aktiviteter sist uke etter kjønn 2002.

Oversikten over gjennomsnittene viser igjen at samvær med venner er viktig for de unge. Igjennomsnitt har de vært ute med venner annenhver dag, og hjemme eller på besøk med venner annenhver dag sist uke. Å tilbringe tida hjemme med familien eller alene, og å hjelpe til hjemme, er også hyppig rapportert. Jentene har hjulpet til hjemme 2,2 ganger i gjennomsnitt sist uke, mens tilsvarende tall for guttene er 1,7 ganger. Noen av de tydeligste kjønns-

forskjellene er nettopp i forholdet til hjemmet. Men vi skal ikke overdrive disse forskjellene. Jentene er for eksempel like ofte ute med venner.

Bildet som er presentert over er av ungdom som lever i det moderne Norge – i en epoke som ofte forbindes med turbulens og raske endringer. Et av siktemålene med denne rapporten er å studere endringer over tid. Representerer tallene over stabilitet eller endring? Tabellen nedenfor viser prosentandelene som hadde deltatt i de forskjellige aktivitetene i 1992 og i 2002. Kolonnen til høyre viser endringene målt med prosentdifferansen mellom de to årstallene.

Tabell 5. Ulike aktiviteter, utført minst en gang sist uke, 1992 og 2002. Prosent.

	1992	2002	%-d
Gått på kafé eller snackbar	53	47	-6
Trent i et idrettslag	40	43	3
Vært på helsestudio, squash, aerobic e.l.	17	25	8
Trent kampsport eller selvforsvar	6	10	4
Trimmet på egen hånd	54	53	-1
Vært i fritidsklubb	33	18	-15
Møte/øving i gruppe, lag eller forening	31	26	-6
Gjort noe med mor eller far (hobby e.l.)	43	34	-9
Størstedelen av kvelden ute med venner	80	79	-1
Skrudd bil, motorsykkkel eller moped	16	13	-3
Shoppet (vært i butikker)		63	-
Hjulpet til hjemme	77	77	0
Sammen med venner hjemme	84	85	1
Hjemme alene, eller sammen med familien	71	75	4
Lest i en bok (ikke skolebok)	59	44	-15
Lest avis	95	85	-10
Hengt på et gatehjørne, utenfor kiosk e.l.		19	-
Spilt på spilleautomat (med pengepremie)		18	-

Note: Det ble ikke spurt om shopping, hengt på gatehjørne eller spilt på spilleautomat i 1992.

Sammenligningen i tabell 5 tyder på at ungdoms aktiviteter på mange arenaer ikke har endret seg stort i tiårsperioden. Den tydeligste tilbakegangen er i aktiviteter som lesning – både av bøker og aviser, og noen færre har gjort en hobbyaktivitet eller liknende sammen med mor eller far. Det er også færre som har vært på fritidsklubb eller kafé/snackbar. Dette batteriet inneholder ikke spørsmål om bruk av nyere medier. Andre undersøkelser har vist at ungdom i dag bruker mer tid foran PC og TV enn de gjorde ved

begynnelsen av 1990-tallet (Torsheim, Samdal et al. 2004; Vaage 2004)¹⁵. Av aktivitetene som har større oppslutning i 2002 er trening på kommersielle institutter, og kampsport.

Om vi grupperer aktivitetene i figuren inn i noen grove kategorier er det lettere å se sammenhenger i endringene. *Trening* på helsestudio eller liknende, og kampsport går fram. *Foreningsaktiviteter, fritidsklubbesøk og kafebesøk* går tilbake. En viktig årsak er selvsagt at mange fritidsklubber er lagt ned i tiåret fra 1992 til 2002. Men det er i tillegg en interessant ungdomskulturell motsetning mellom fritidsklubb og snackbar på den ene siden og helsestudio og kampsport på den andre. Det en kanskje kan lese ut av tabellen er en endring fra forpliktende organisasjonsdeltakelse og uforpliktende aktiviteter hvor selve samværet er målet, til aktivitetsformer som konnoterer selvkontroll og framtidsrettet konsentrasjon om egen kropp og selvframstilling. Dette kan peke mot en endring i retning av økt individualisering og kommersialisering blant de unge. Slike brede tolkninger krever imidlertid mer utførlige analyser som blir for omfattende for denne rapporten. Hovedinntrykket er da også at det ikke er store endringer i tiårsperioden. Blant annet ser hjemmet og familien ut til å holde stand som fritidsarena for de unge, selv om færre oppgir at de har gjort spesielle aktiviteter sammen med mor og far.

Minoritet og majoritet

Skiller fritismønstre til unge med innvandrerbakgrunn seg fra fritidsmønstre til unge fra majoritetsbefolkningen? I tabellen på neste side er materialet brutt ned på de tre kategorier etter om foreldrene er født i Norge, vestlige land eller ikke-vestlige land.

For de aller fleste aktivitetene er det ingen betydningsfulle forskjeller mellom ungdom med minoritetsbakgrunn og ungdom med majoritetsbakgrunn. Den tydeligste forskjellen er at færre ungdom med minoritetsbakgrunn har vært ute størstedelen av kvelden med venner. Dernest er det noen færre som har vært hjemme sammen med venner. Disse to forskjellene viste seg også i Ungdomsundersøkelsen i Oslo (Øia 1998).

¹⁵ Mens 16–24 åringene i SSBs Levekårsundersøkelse tilbrakte 48 minutter i gjennomsnitt foran fjernsyn per dag i 1971, så tilsvarende aldersgrupper i 2001 1 time og 39 minutter på TV i gjennomsnitt per dag (Vaage 2004: 33).

Tabell 6. Ulike aktiviteter, utført minst en gang sist uke foreldrenes fødested, 2002. Prosent.

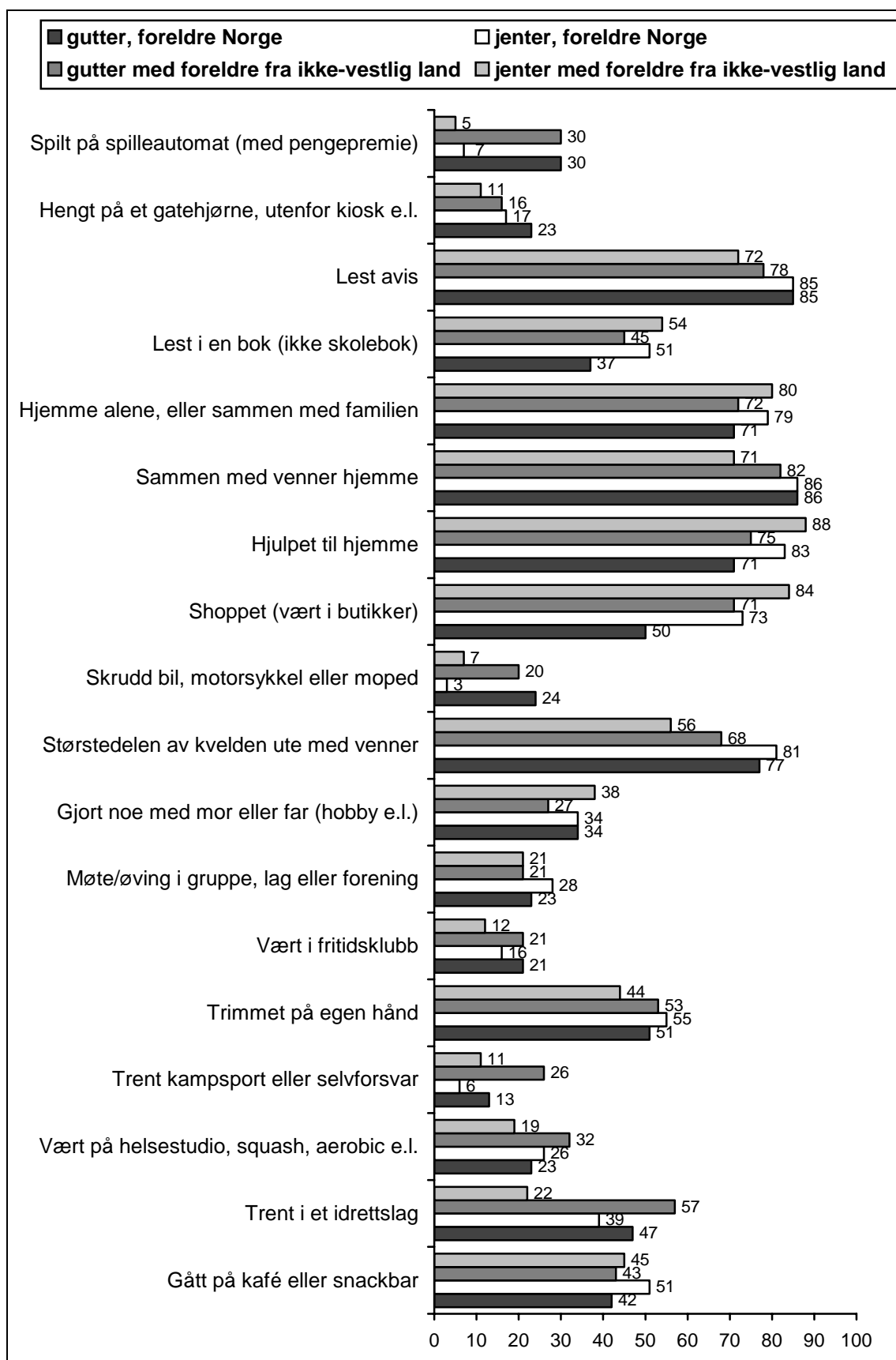
	Norge	Vestlig land	Ikke-vestlig land	Alle	N	Sign
Gått på kafé eller snackbar	47	45	44	47	10979	n.s.
Trent i et idrettslag	43	32	39	43	11003	n.s.
Vært på helsestudio, squash, aerobic e.l.	25	27	25	25	11006	n.s.
Trent kampsport eller selvforsvar	9	13	18	10	11008	***
Trimmet på egen hånd	53	58	48	53	11008	n.s.
Vært i fritidsklubb	19	20	17	18	10997	n.s.
Møte/øving i gruppe, lag eller forening	26	32	20	26	10987	**
Gjort noe med mor eller far (hobby e.l.)	34	38	33	34	10992	n.s.
Størstedelen av kvelden ute med venner	79	70	62	79	10977	***
Skrudd bil, motorsykkel eller moped	13	5	13	13	10983	n.s.
.Shoppet (vært i butikker)	62	58	75	63	10984	***
Hjulpet til hjemme	77	82	81	77	10969	n.s.
Sammen med venner hjemme	86	77	76	85	10983	***
Hjemme alene, eller sammen med familien	75	75	76	75	10924	n.s.
Lest i en bok (ikke skolebok)	44	37	50	44	10977	*
Lest avis	85	79	75	85	10977	***
Hengt på et gatehjørne, utenfor kiosk e.l.	20	14	14	19	10980	**
Spilt på spilleautomat (med pengepremie)	18	12	18	18	10958	n.s.

Note: Signifikansnivå: *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$.

I Øias beskrivelse av forskjeller og likheter i fritidsmønster mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn (basert på Osloundersøkelsen 1996) framgår det at jenter med foreldre fra ikke-vestlige land har et mer hjemmebasert fritidsmønster enn andre ungdommer. Øia rapporterte også at kjønnsforskjellene var klart større blant ungdommene med foreldre fra ikke-vestlige land. (Øia 1998).

Sammenligning med Osloundersøkelsen kan ikke gjøres direkte på grunn av et noe annerledes spørsmålsbatteri, og Øia rapporterer prosentandelen som oppgir å ha tatt del i aktivitetene to ganger i uka eller mer. Øia slo sammen ungdommene med foreldre fra Norge og vesten og sammenlignet dem med de resterende ungdommene med minoritetsbakgrunn. Med bakgrunn i Øias rapporteringer er det relevant å spørre om det generelt viser seg større spenn i fritidsmønster mellom gutter og jenter i minoritetsbefolkningen enn i majoritetsbefolkningen. I figuren nedenfor sammenligner vi kjønnsforskjellene blant majoritetsungdommene, og ungdommene med foreldre fra et ikke-vestlig land.

Figur 2. Aktiviteter minst en gang sist uke etter kjønn og foreldrenes fødested. 2002.

Av aktivitetene det er spurt etter i batteriet er det tydeligere kjønnsforskjeller i minoritetsbefolkningen enn i majoritetsbefolkningen når det gjelder trening – og størst er forskjellene for trening i idrettslag. Dette diskuteres nærmere i neste kapittel. For de andre aktivitetene er det ikke klart større kjønnsforskjeller i minoritetsbefolkningen sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Andelsvis har noen færre jenter med minoritetsbakgrunn minst en gang sist uke vært ute med venner det meste av kvelden. For flere av aktivitetene i batteriet er kjønnsforskjellene mer påfallende enn forskjellene mellom ungdom fra majoritets- og minoritetsbefolkningen. For eksempel er det flere jenter enn gutter som sier at de har hjulpet til hjemme – i begge gruppene. Og guttene – både i majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen har oftere enn jentene spilt pengespill, eller skrudd på bil.

Basert på disse grove indikatorene er det derfor ikke grunnlag for å si at det er klarere forskjeller i fritidsaktiviteter mellom ungdom med foreldre fra ulike land – og heller ikke at kjønnsforskjellene er spesielt store blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Men idrettsaktiviteter er altså et unntak.

Organisert fritid

Den eneste skole som «underviser» i samfunnslære, politikk og demokrati er organisasjonene – og først og fremst ungdomsorganisasjonene. Svekkes disse ved at de unge ikke finner veien til dem, svekkes også vårt demokrati.

Sitatet ovenfor er fra Rolf Hofmos innledning til Alfred Morgan Olsens bok *Aktiv ungdom* fra 1955, og oppsummerer mye av det offentlige ordskifte om betydningen av de organiserte fritidsaktivitetene.

Norske ungdommer er svært aktive i organisasjonslivet. Dette er forøvrig ikke særegent for ungdomstiden, også blant voksne er organisasjonsdeltakelsen i Norge stor¹⁶. I Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 oppga 77 prosent av guttene og 75 prosent av jentene at de var medlem i en eller flere organisasjoner, inkludert fritidsklubb og idrettslag (Øia 1994:44).

Organisasjonsdeltakelse vurderes som verdifullt med henvisning til at barn og ungdom kan lære seg å omgås andre, gjennomføre prosjekter og rett og slett ha det morsomt i organisasjonene. Fritidsaktivitetene vurderes også som verdifulle fordi de forebygger ungdomsproblemer. Det er en vanlig oppfatning at uorganiserte ungdommer utgjør en risikogruppe som oftere

¹⁶ I SSBs levekårsundersøkelse fra 2001 var over halvparten av alle nordmenn (16 år eller eldre) med i minst en organisasjon. (Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/07/02/10/orgakt/tab-2002-12-16-01.html>)

enn de organiserte ungdommene får problemer med bruk av rusmidler, kriminalitet og lignende. Offentlig støtte til fritidsaktiviteter for ungdom begrunnes ofte med at de forebygger ungdomsproblemer.

Tilknytning til foreninger, lag og organisasjoner ble kartlagt gjennom et spørsmål om organisasjonstilknytning generelt, og et spørsmålsbatteri om deltakelse i ulike typer organisasjoner. Det generelle bildet framkommer av tabell 7. 61 prosent var medlem av en eller flere organisasjoner, og en tredjedel hadde vært medlem tidligere, men hadde sluttet. En liten gruppe på 7 prosent hadde aldri vært med i en forening, klubb eller lag. De fleste ungdommer er altså med i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter, og nesten alle har vært med.

Tabell 7. Medlemskap i foreninger, klubber eller lag etter fylte 10 år, etter kjønn. Prosent.

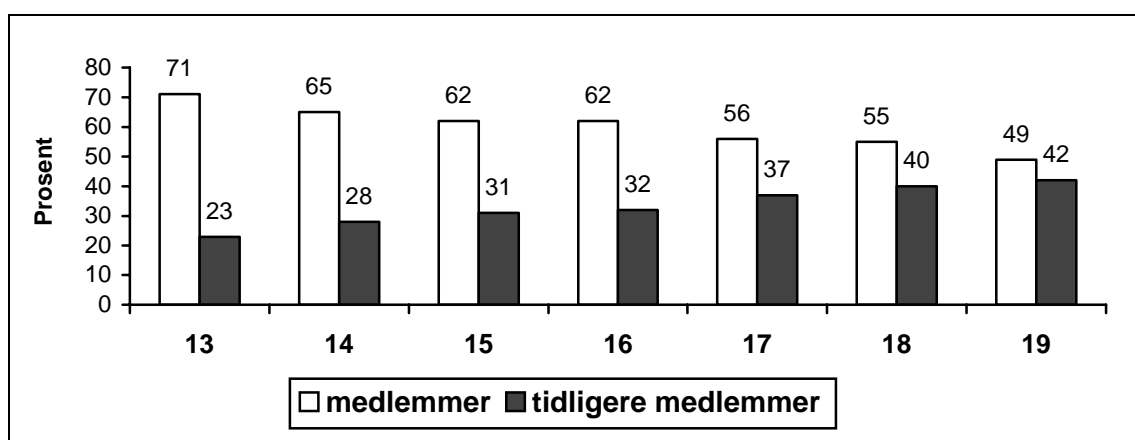
	Alle	Gutter	Jenter
Er medlem nå	61	64	58
Har vært medlem, men har sluttet	33	30	35
Er ikke medlem, og har heller aldri vært medlem	7	6	7
Totalt	100	100	100
N	11 091	5388	5703

Note: $\chi^2 = 31,4$, $p < 0.001$

Det er ikke store forskjeller mellom gutter og jenter i organisasjonstilknytning. Noen flere gutter enn jenter er medlemmer, mens noen flere jenter enn gutter var tidligere medlemmer.

Hvordan varierer deltakelse i organisasjoner med alder? Figuren under viser andelen som er medlemmer på hvert alderstrinn.

Figur 3. Tilknytning til foreninger, klubber og lag etter alder 2002. Prosent

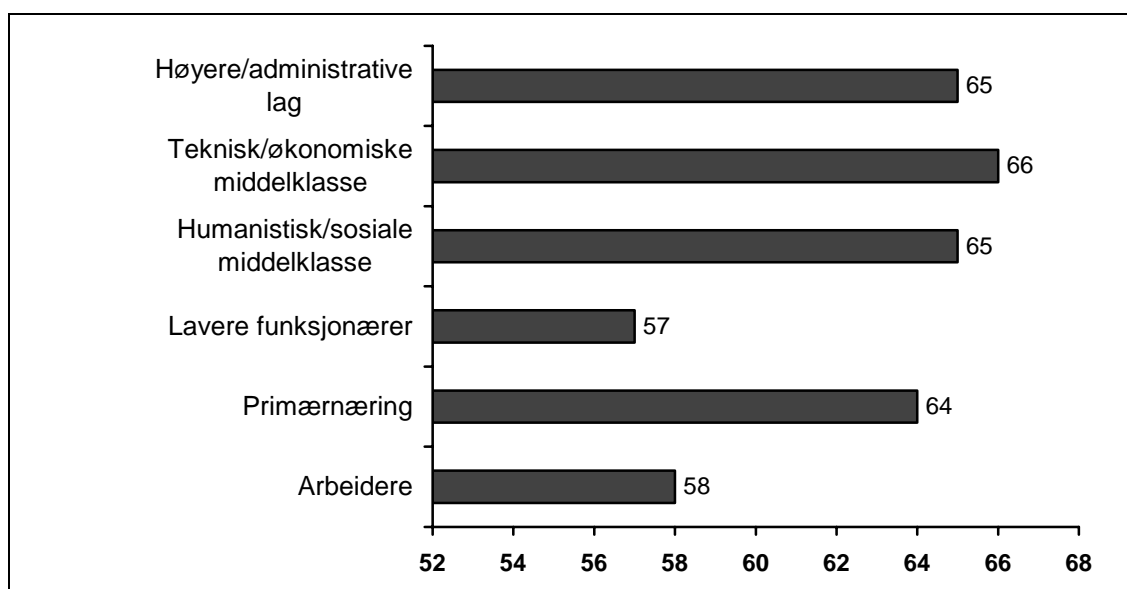

Note: $\chi^2 = 173,4$, $p < 0.001$

De yngste tenåringene er oftere medlem, og avskallingen er gradvis i løpet av tenårene. Mens 71 prosent av trettenåringene er med i en forening, lag eller organisasjon er dette falt til om lag halvparten av nittenåringene. Den gradvise avskallingen i løpet av tenårene viste seg også i 1992 undersøkelsen – men andelen medlemmer var høyere på alle alderstrinn. 81 prosent av trettenåringene var med i en forening, lag eller organisasjon. Dette er falt til 62 prosent av nittenåringene (Øia 1994:47). Organiserte fritidsaktiviteter får altså langt mindre oppslutning blant de unge utover i tenårene.

Har de unges klassebakgrunn betydning for om de er medlemmer i foreninger, klubber eller lag?

Figur 4. Medlemskap i foreninger, klubber og lag etter klassebakgrunn 2002. Prosent

Note: $\chi^2 = 176,0$, $p < 0,001$

Ungdom med foreldre som er lavere funksjonærer og arbeidere skiller seg ut ved å være sjeldnere med i organisasjoner og foreninger. Men forskjellene er ikke store når vi ser på dette grove målet som ikke skiller mellom ulike organisasjonsformer.

De unge rapporterte også hvilke foreninger, klubber eller lag de var medlemmer av. Nedenfor har vi delt materialet i gutter og jenter. Tabellene viser hvor stor andel av hvert kjønn som rapporterer medlemskap i 17 ulike typer av organisasjoner.

Tabell 8. Medlemskap i foreninger, klubber eller lag etter kjønn. 2002. Prosent.

	Kjønn			% -diff	
	Alle	Gutt	Jente		
Motorklubb	2	4	1	3	***
Avholdsforening	1	1	1		n.s.
Fritidsklubb	9	10	8	2	***
Idrettslag	40	45	36	9	***
Supporterklubb	6	10	2	8	***
Politisk organisasjon	4	4	5	-1	*
Religiøs forening	5	5	6	-1	***
Ungdomslag, mållag, 4H e.l.	4	4	5	-1	**
Røde kors, Norsk folkehjelp, e.l.	2	2	2		**
Musikkorps, kor, orkester	9	6	12	-6	***
Forening for dyrehold (hunder, riding, e.l.)	3	1	5	-4	***
Hobbyklubb (frimerker, sjakk, maling e.l.)	2	2	1	1	***
Speideren	2	3	2	1	***
Jakt- og fiskeforening	4	7	1	6	***
Rollespillklubb	2	2	2		***
Miljøvernorganisasjon	1	1	2	-1	***
Annen organisasjon/forening	11	11	10		n.s

Note: N= 11 289, Signifikansnivå: ***p<0.001, **p<0.01, *p<0.05.

Tabell 8 viser at idrettslagene i en særstilling er de som favner flest. 40 prosent er medlemmer i et idrettslag. Deretter kommer fritidsklubber og musikkorps/kor/orkester som hver rekrutterer 9 prosent av ungdommene. Supporterklubber, politiske organisasjoner, religiøse foreninger, ungdomslag, mållag, 4H e.l. eller jakt og fiskeforeninger har oppslutning på mellom 4 og 6 prosent. De resterende organisasjonene rekrutterte 3 prosent eller færre av ungdommene i undersøkelsen. 11 prosent er med i «annen organisasjon», det vil si en organisasjon som ikke er spesifisert i spørsmålsbatteriet.

Det generelle bildet er at det ikke er særlig store forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder hvilke klubber og lag en er med i. Unntak fra dette generelle bildet finnes: Guttene er klart flere i supporterklubber, jakt- og fiskeforeninger og motorklubber. Det var også flere gutter enn jenter som var medlemmer av idrettslag. Jentene dominerte i musikkorps, kor og orkester og i foreninger for dyrehold. De andre lagene rekrutterte like mange gutter og jenter.

Deltakelsen i fritidsorganisasjoner er noe lavere blant de eldste ungdommene. Dette gjelder både for idrettslag, fritidsklubber og musikkorps, kor, orkester. Bare jakt- og fiskeforeninger og politiske organisasjoner har flere medlemmer blant de eldste ungdommene.

Endringer fra 1992 til 2002

En sammenligning av Lars Grues undersøkelse blant sjuendeklassinger fra 1982 med tilsvarende aldersgruppe fra Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 viste at organisasjonsdeltakelsen blant ungdom i Norge hadde gått noe tilbake i tiårsperioden. For kristelige foreninger, hobbyklubber og speiderbevegelsen var medlemstallene om lag halvert fra 1982 til 1992. Også idrettslag, sang- og musikkorganisasjoner hadde hatt en nedgang i oppslutning (Øia 1995:12). Men fremdeles var oppslutningen stor. Finner vi store forandringer i organisasjonsdeltakelsen sammenlignet med situasjonen i 1992? I tabellen nedenfor har vi ikke rundet av til nærmeste hele tall, men tatt med en desimal. Dette fordi mange av organisasjonene er så små at vi ikke får uttrykt endringene ved hele tall. Prosentdifferanser som er mindre enn ett prosentpoeng er ikke oppgitt.

Tabell 9. Medlemskap i foreninger, klubber eller lag i 1992 og 2002. Prosent.

	1992	2002	%-d	
Motorklubb	2,6	2,1		*
Avholdsforening	1,6	1,0		**
Fritidsklubb	18,2	9,1	-9,1	***
Idrettslag	46,8	40,4	-6,4	***
Supporterklubb	6,1	6,0		n.s.
Politisk organisasjon	4,1	4,4		n.s.
Religiøs forening	6,9	5,4	-1,5	***
Ungdomslag, mållag, 4H e.l.	6,3	4,4	-1,9	***
Røde kors, Norsk folkehjelp, e.l.	3,1	1,7	-1,4	***
Musikkorps, kor, orkester	15,8	9,1	-6,7	***
Forening for dyrehold (hunder, riding, e.l.)	4,7	3,0	-1,7	***
Hobbyklubb (frimerker, sjakk, maling e.l.)	3,1	1,8	-1,2	***
Speideren	4,3	2,2	-2,1	***
Jakt- og fiskeforening	5,3	3,6	-1,7	***
Rollespillklubb		2	-	***
Miljøvernorganisasjon	3,4	1,2	-1,2	***
Annen organisasjon/forening	5,4	10,6	5,2	***
N	5412	11 371		

Note: I UiN-92 fikk halvparten av respondentene spørsmålene om organisasjonsdeltakelse. Signifikansnivå: ***p<0.001, **p<0.01, *p<0.05.

En sammenligning av Ung i Norge-undersøkelsene fra 1992 og 2002 tyder på at tilbakegangen i ungdoms organisasjonstilknytning har fortsatt. Det er likevel stor stabilitet fra 1992 til 2002 i organisasjonenes relative popularitet. På begge tidspunkt var idrettslag den klart mest populære foreningen blant ungdom, etterfulgt av fritidsklubb og musikkorps, kor, orkester. Disse tre mest

populære organisasjonsformene opplevde en tilbakegang fra 1992 til 2002. Medlemskap i idrettslag ble redusert med 7 prosentpoeng fra 47 til 40 prosent, men nedgangen er størst for fritidsklubber og musikkorps. I 1992 var 18 prosent medlemmer av en fritidsklubb, mot kun 9 prosent i 2002. I 1992 var 16 prosent av ungdommene med i musikkorps, kor eller orkester, mens 9 prosent var med i 2002. Av tabellen ser vi også at andelen som er med i en «annen organisasjon» (dvs. som ikke er nevnt i listen over) er økt fra 5 til 11 prosent. Hvilke konkrete typer av organisasjoner som øker medlemsmassen vites ikke. Funnet er et eksempel på at forskningen er på etterskudd av utviklingen.

Andelen organisasjonsmedlemmer er redusert fra 76 prosent i 1992 til 65 prosent i 2002. Betyr dette at de unge er mindre engasjerte? Guro Ødegård og Karl Henrik Sivesind har med utgangspunkt i blant annet Ung i Norge-undersøkelsene arbeidet mer inngående med disse problemstillingene (Sivesind & Ødegård 2003). De refererer at det først og fremst er passive medlemmer det har blitt færre av i perioden (Sivesind 2004). En rapport om ungdoms samfunnsengasjement konkluderer med at ungdom i aldersgruppa 14–18 år deltar hyppigere i aksjonsrettede aktiviteter¹⁷ enn voksne, og er oftere på møter enn aldersspennet fra 19 til 33 år (Lidén & Ødegård 2002).

Konklusjonen er at det har vært en nedgang i ungdoms organisasjonsdeltakelse fra 1992 til 2002, men at det er relativt stor stabilitet i organisasjonenes relative popularitet. Nedgangen i organisasjonsdeltakelse blir av enkelte oppfattet som en trussel mot demokratiet, men det er trolig for enkelt å slå fast at en nedgang i andelen som er medlemmer betyr at samfunnsengasjement dermed er på vei ned i ungdomsbefolkningen. Forskerne som beskjeftiger seg med disse spørsmålene har påpekt at samfunnsengasjementet antar nye former og i større grad viser seg i ad hoc-organiserte aksjoner (Sivesind & Ødegård 2003).

Hovedinntrykket også fra vår undersøkelse er at den organiserte fritiden fortsatt er viktig for norsk ungdom. De aller fleste er fortsatt innom en eller flere organisasjoner i løpet av oppveksten.

¹⁷ Rapporten er basert på Medborgerundersøkelsen, gjennomført av MMI på oppdrag fra Maktutredningen. Spørsmålene om aksjonsorientert aktivitet var -samlet inn penger, - deltatt i offentlig demonstrasjon, - skrevet under på opprop, gått med eller hengt opp kampanjemerke, emblem og - deltatt i arbeidet i en politisk aksjonsgruppe eller lokal protestgruppe.

Forskjeller og likheter mellom ungdom med minoritets- og majoritetsbakgrunn

I Osloundersøkelsen fra 1996 var ungdom med innvandrerbakgrunn noe sjeldnere med i organisasjoner enn ungdom med norskfødte foreldre (Øia 1998). Hvordan dette forholder seg på landsbasis er ikke undersøkt tidligere.

To forhold er slående i tabell 10. For det første at organisasjonene som er listet opp, tiltrekker seg langt færre unge med innvandrerbakgrunn enn unge fra majoritetsbefolkningen. Tydeligst er dette for musikkorps, kor og orkester der ti prosent i majoritetsbefolkningen, mot to prosent av de unge med foreldre fra ikke-vestlige land og ingen med foreldre fra vestlige land, er med. Også for jakt og fiskeforening, ungdomslag/mållag og lignende er det tydelige forskjeller. Den største prosentvise forskjellen er at idrettslagene rekrutterer dårligere blant ungdommer med minoritetsbakgrunn. Diskusjonen av dette kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Tabell 10. Medlemskap i foreninger, klubber eller lag, etter foreldres fødested. Prosent.

	Norge	Vestlig land	Ikke-vestlig land	Alle	N	sign
Motorklubb	2	0	1	2	11387	n.s.
Avholdsforening	1	2	2	1	11387	n.s.
Fritidsklubb	9	3	8	9	11387	n.s.
Idrettslag	41	30	24	40	11387	***
Supporterklubb	6	0	2	6	11387	***
Politisk organisasjon	5	2	3	4	11387	n.s.
Religiøs forening	5	5	7	5	11387	n.s.
Ungdomslag, mållag, 4H e.l.	5	2	1	4	11387	***
Røde kors, Norsk folkehjelp, e.l.	2	1	1	2	11387	n.s.
Musikkorps, kor, orkester	10	0	2	9	11387	***
Forening for dyrehold (hunder, riding, e.l.)	3	2	0,4	3	11387	n.s.
Hobbyklubb (frimerker, sjakk, maling e.l.)	2	1	2	2	11387	n.s.
Speideren	2	1	0,4	2	11387	***
Jakt- og fiskeforening	4	1	0,4	4	11387	***
Rollespillklubb	2	2	0,4	2	11387	n.s.
Miljøvernorganisasjon	1	1	1	1	11387	n.s.
Annen organisasjon/forening	11	15	8	11	11387	n.s.
N						

Det andre slående inntrykket fra tabellen er at organisasjonene som tiltrekker seg ungdom fra majoritetsbefolkningen også er de som tiltrekker seg ungdom fra minoritetsbefolkningen. Idrettslagene er også er de mest populære

organisasjonene blant ungdom med minoritetsbakgrunn, selv om det altså er her vi finner den største prosentvise forskjellen etter foreldrenes fødested. Noen flere ungdommer med innvandrerbakgrunn er med i religiøse foreninger, men også blant ungdom med innvandrerbakgrunn har disse foreningene lav oppslutning. Det er for øvrig neppe de samme religiøse foreningene som tiltrekker seg medlemmer i majoritets- og minoritetsgrupper. I Osloundersøkelsen der «ikke-kristent trossamfunn» var ett av de oppgitte alternativene, oppga 17 prosent av de unge med innvandrerforeldre medlemskap i disse (Øia 1998: 125). Det er omtrent like vanlig blant ungdom med innvandrerbakgrunn som blant ungdom i majoritetsbefolkningen å være med i en fritidsklubb.

Også i Osloundersøkelsen var det større forskjeller mellom gutter og jenter blant ungdom med minoritetsbakgrunn enn blant ungdom med majoritetsbakgrunn (50 mot 27 prosent). Nesten dobbelt så mange gutter som jenter er med i det Øia kaller tradisjonelle norske organisasjonstyper (s. 127). For å undersøke dette i Ung i Norge-materialet har vi sett på organisasjonsmedlemskap generelt. Tabellen nedenfor viser andelen gutter og jenter som er med i en forening, organisasjoner eller lag, og sammenligner etter foreldrenes opphavsland.

Tabell 11. Medlemskap i foreninger, klubber eller lag etter fylte 10 år, etter foreldres fødested og kjønn. Prosent.

	GUTTER			JENTER		
	Norge	Vestlige land	Ikke-vestlige land	Norge	Vestlige land	Ikke-vestlige land
Er medlem nå	64	65	49	60	48	28
Tidligere medlem, men har sluttet	30	29	37	35	36	38
Aldri vært medlem	6	6	14	5	16	35
Totalt	100	100	101	100	100	100
N	5084	34	260	5374	50	275

Note: Gutter $\chi^2 = 43,6$, Jenter $\chi^2 = 395,0$, $p < 0,001$

Det var 15 prosentpoengs forskjell mellom guttene med foreldre fra Norge og guttene med foreldre fra et ikke-vestlig land. For jentene var den tilsvarende prosentdifferansen 32. Inntrykket er at det særlig er jentene med innvandrerbakgrunn som ikke er med i organisasjonene, men også blant guttene er de med foreldre fra et ikke-vestlig land sjeldnere med i en organisasjon. Diskusjonen av dette kommer vi tilbake til i sluttkapitlet.

Oppsummering

- Ungdoms fritidsaktiviteter har ikke endret seg stort i tiårsperioden fra 1992 til 2002. Noen færre leser bøker og aviser, og noen færre har gjort en hobbyaktivitet eller liknende sammen med mor eller far. Det er også færre som har vært på fritidsklubb eller kafé/snackbar. Trening på kommersielle institutter oppgis av flere i 2002.
- Det er ikke tydelige forskjeller i fritidsaktiviteter mellom ungdom med foreldre fra ulike land. Det er heller ikke spesielt store kjønnsforskjeller blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Idrettsaktiviteter er et unntak
- For flere av de målte aktivitetene er kjønnsforskjellene i flere tilfeller mer påfallende enn forskjellene mellom ungdom fra majoritets- og minoritetetsbefolkningen.
- Andelen som er medlem av en eller annen organisasjon (inkludert idrettslag) er redusert fra 76 prosent i 1992 til 65 prosent i 2002. Hovedinntrykket er likevel at den organiserte fritiden fortsatt er viktig for norsk ungdom. De aller fleste er fortsatt innom en eller flere organisasjoner i løpet av oppveksten.
- Det er stor stabilitet fra 1992 til 2002 i organisasjonenes relative popularitet.
- Det er ikke store forskjeller etter kjønn og klasse i organisasjonsmedlemskap.
- Ungdom med foreldre fra ikke-vestlige land er sjeldnere med i ungdomsorganisasjoner.

5 Organisert idrett

Ung i Norge 2002 inneholder flere spørsmål om unges deltakelse i idrett. I dette kapitlet konsentrerer vi oss om den organiserte idretten. Som del av et større spørsmålsbatteri om unges organisasjonsdeltagelse ble det også spurt: Er du, eller har du vært, medlem av idrettslag? Svaralternativene var «Er medlem» og «Har vært medlem». De som aldri hadde vært medlem av en slik organisasjon ble bedt om å hoppe over spørsmålet. Den enkle fordelingen viser at en stor andel norske ungdommer er eller har vært medlem av et idrettslag eller -forening. 40 prosent *er* medlemmer og 31 prosent *har vært* medlemmer mens 28 prosent av de unge aldri har vært medlemmer. Tallene forteller altså at mer enn to tredjedeler av norsk ungdom har vært med i et idrettslag en eller annen gang i livet. Samtidig viser de også at nesten 60 prosent av ungdommene sto utenfor idrettbevegelsen da undersøkelsen ble foretatt våren 2002. Undersøkelsen viser ikke hvilke idretter de unge driver med. Fra Norges idrettsforbunds registreringer av medlemskap i aldersgruppa 13–19 år er fotball størst med 96 031 medlemmer. Deretter kommer håndball med 30 091 medlemmer og ski med 17 566 medlemmer (NIF 2004). Fotball er altså helt klart den idretten som engasjerer flest ungdom.

Er det slik at de som oppgir å være medlemmer faktisk også driver idrett aktivt? De unge ble bedt om tenke tilbake på siste 7 dager og notere hvor mange ganger de hadde «Trent i idrettslag». 58 prosent oppga at de ikke hadde trent i idrettslag, 23 prosent hadde trent en eller to ganger, 19 prosent tre eller fire ganger og 6 prosent hadde trent mer enn fem ganger. Begge målene viser med andre ord at om lag 40 prosent av dagens norske ungdommer er aktive innenfor idrettsbevegelsen, mens de resterende 60 verken er medlemmer eller deltar på treninger i et idrettslag. En krysstabell viste at det er relativt høy konsistens i svarene på de to spørsmålene, det er god overensstemmelse mellom medlemskap og trening. Blant de som oppgir at de ikke er medlemmer sier 82 prosent at de heller ikke har trent i regi av et idrettslag. Tilsvarende sier 82 prosent av de som er medlemmer av et idrettslag at de hadde trent i regi av et lag en eller flere ganger sist uke. (Spearman Correlation -0,083, Pearson's R -0,066, $r < 0,001$). Det finnes altså medlemmer i idrettslag som ikke trener, slik det også finnes unge som trener i regi av idrettslagene uten å være medlem. Dette kan være interessante grupper. Vi skal komme tilbake til det, men i fortsettelsen holder vi oss hovedsaklig til spørsmålet om medlemskap. For de fleste av våre problemstillinger

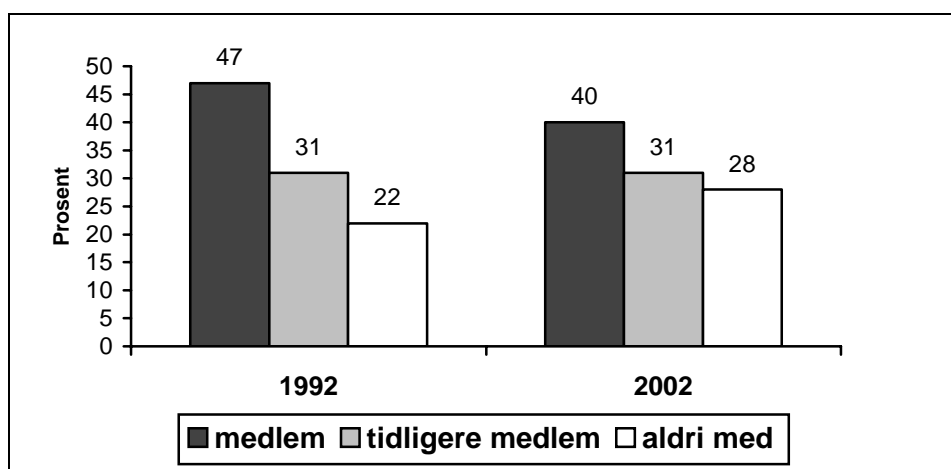
diskriminerer dette målet godt nok mellom unge som deltar og unge som ikke deltar i organisert idrett.

Fire av ti norske tenåringer er altså aktive deltakere i den organiserte idretten. En relativt stor andel blant dagens unge hører til gruppen vi kan kalle *idrettsungdom*. Vi har med andre ord med helt alminnelige unge å gjøre. Likevel kan det være grunn til å spørre om idrettsungdommer skiller seg fra andre ungdommer. Hvordan fordeler idrettsdeltagelsen seg for eksempel med hensyn til alder? Er like mange gutter og jenter aktive? Er unge med innvandrerbakgrunn oftere eller sjeldnere organisert i idretten enn andre jevnaldrende? Er det variasjoner mellom samfunnsklasser? Hvilke resultater oppnår idrettsungdom på skolen sammenlignet med annen ungdom? Nedenfor skal vi bruke tallene fra Ung i Norge-undersøkelsene til å beskrive norsk idrettsungdom. Generelt kommer vi til å forholde oss til spørsmålet: *Hvem* er aktive deltagere i idrettsbevegelsen.

Endringer fra 1992 til 2002

Figur 5 nedenfor gir et tallfestet uttrykk for endringene fra 1992 til 2002.

Figur 5. Tilknytning til idrettslag i 1992 og 2002. Prosent

Note: $\chi^2 = 61,37$, $p < 0,001$

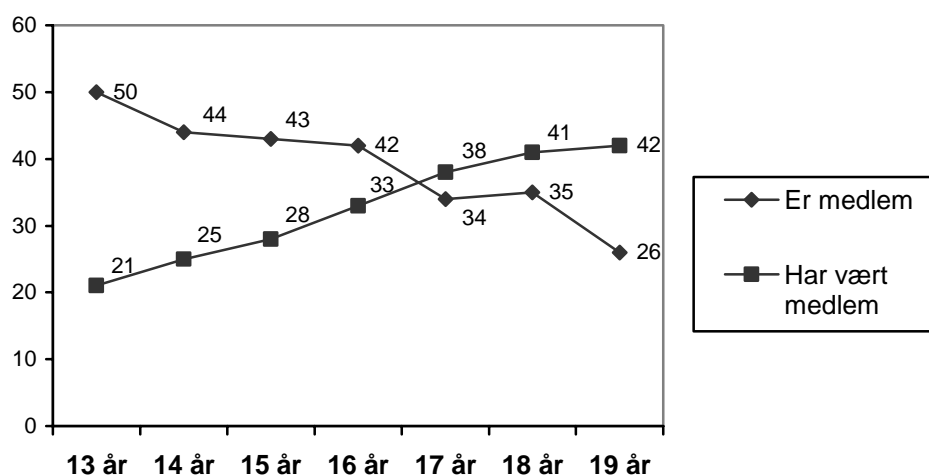
Som det framgår av figuren har det generelle bildet endret seg noe. Mens 47 prosent var medlem i et idrettslag i 1992 er dette gått ned til 40 prosent i 2002. Frafallet er stabilt. Andelen tidligere medlemmer er det samme på de to tidspunktene. Vi kan med andre ord si at det er rekrutteringen som svikter mer i 2002. Andelen som aldri har vært med i et idrettslag har økt med 6 prosentpoeng fra 1992 til 2002.

Mens medlemskap i idrettslag går ned øker faktisk andelen som oppga at de hadde trent i regi av et idrettslag fra 40 prosent i 1992 til 42 prosent i 2002.

Alder

Hvordan varierer deltakelse i organisert idrett med alder? Figuren under viser hvordan idrettsdeltagelsen endrer seg fra alderstrinn til alderstrinn i utvalget. Og tendensen synes klar.

Deltakelse i organisert idrett etter alder – andeler i prosent

De yngste tenåringene er mest aktive. Blant trettenåringene er halvparten medlemmer i en idrettsorganisasjon. Utover i aldersgruppene synker andelen medlemmer, og blant nittenåringene er bare hver fjerde deltaker i organisert idrett. Avskallingen følger logisk nok motsatt tendens. I det de unge entrer tenårene har kun en av fem avsluttet sitt medlemskap i idretten. Blant nittenåringene har mer enn 40 prosent vært medlem, men sluttet. Den organiserte idretten står altså sterkest blant de yngste tenåringene, men tallene tyder også på at idrettsbevegelsen kommer i kontakt med svært mange norske barn og ungdommer. Om lag 70 prosent innenfor hvert alderstrinn har eller har hatt en fot innenfor den organiserte idretten.

Kjønn og alder

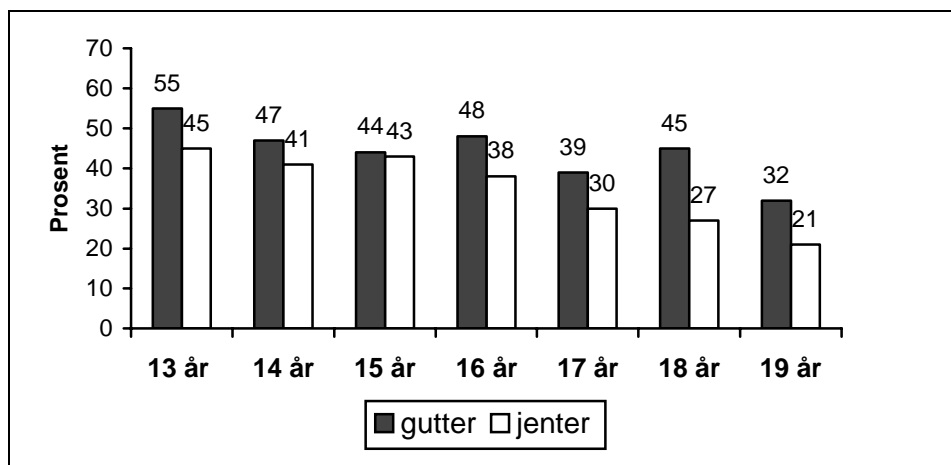
Det ser ut til å være en rimelig konklusjon at den organiserte idretten når bredt ut til ungdommene. Men er det tilfeldig hvem de resterende 30 prosentene er? Treffer for eksempel idrettsbevegelsen gutter og jenter like godt? I SSBs levekårsundersøkelse fra 2001 var 32 prosent av mennene i alderen 16–24 år med i et idrettslag, mot 27 prosent av kvinnene i samme aldersgruppe (Vaage 2004). Også blant tenåringene i Ung i Norge –undersøkelsen er flere gutter medlem i idrettslag. Mens 45 prosent av guttene rapporterer at de er medlemmer i idrettslag, sier 36 prosent av jentene det samme. Samtidig

viser tallene at flere jenter enn gutter tilhører gruppen som aldri har vært med i organisert idrett (31 prosent jenter mot 25 prosent gutter) ($\chi^2 = 103,08$, $p < 0,001$). Når det gjelder avskallingen ser vi en klar, men noe svakere kjønnsforskjell. Tendensen er at en større andel jenter enn gutter har vært medlemmer, men har sluttet i organisert idrett (33 prosent av jentene mot 30 prosent av guttene, $p < 0,01$). Konklusjonene er at flere gutter enn jenter er medlemmer i idrettslag, men at idrettsbevegelsen favner bredt blant begge kjønn. Når vi ser på hvor ofte de unge trener er kjønnsforskjellene noe tydeligere. Guttene trener gjennomsnittlig 1,56 ganger pr. uke, jentene 1,06 (F: 65,042, $p < 0,001$). Flere jenter enn gutter er inaktive, men det er ikke hele forklaringen. Også blant de som er medlemmer trener gutter gjennomsnittlig mer enn jenter (2,82 mot 2,37 ganger i uka, F: 65,042, $p < 0,001$).

En sammenligning av tallene fra 1992 og 2002 viser at kjønnsforskjellene har blitt litt større. I 1992 var 50 prosent av guttene og 44 prosent av jentene med i et idrettslag – en forskjell på 6 prosentpoeng. I 2002 var 45 prosent av guttene mot 36 prosent av jentene med – en forskjell på 9 prosentpoeng. For trening i idrettslag var også kjønnsforskjellene blitt litt større. 43 prosent av guttene, mot 37 prosent av jentene oppga i 1992 at de hadde trent i regi av et idrettslag. I 2002 var tilsvarende tall 47 og 38.

Figuren nedenfor viser andelene som er medlemmer i idrettslag fordelt etter kjønn og alder.

Figur 6. Medlemskap i idrettslag etter alder og kjønn 2002. Prosent

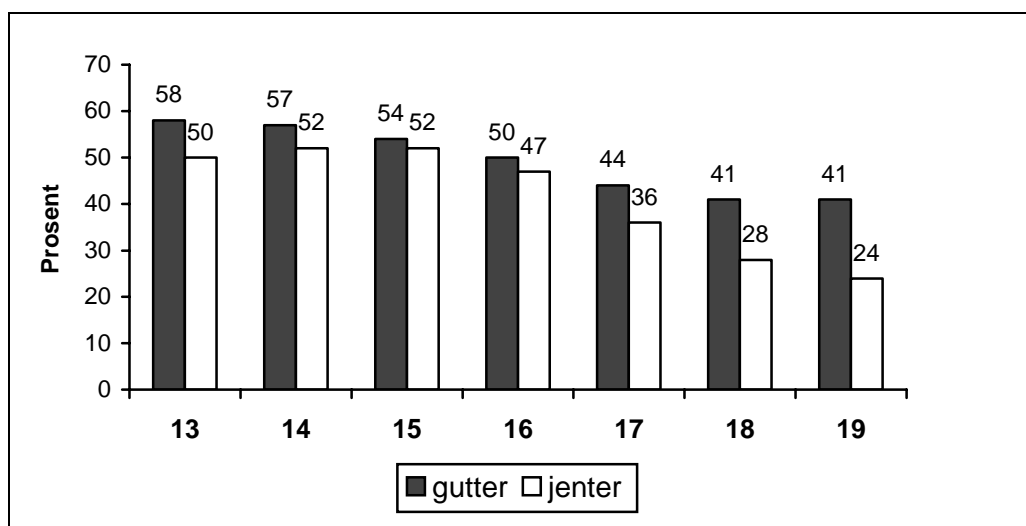
Note: Signifikanstest av forskjellene mellom årsklassene: Gutter: $\chi^2 = 65,5$, $p < 0,001$. Jenter: $\chi^2 = 136,5$, $p < 0,001$. Kjønnsforskjellene er signifikante for atten- og nittenåringene med målestokken $p < 0,01$.

Andelen medlemmer i idrettslag reduseres gjennom hele ungdomstida. Et raskt blick på figuren viser at det gjelder begge kjønn. Både blant gutter og jenter er trettenåringene mest aktive og nittenåringene minst. Den relative kjønnsforskjellen øker noe gjennom tenårene. Blant jentene er forholdet 0,46 til 1 når vi sammenligner nitten- og trettenåringer. Blant guttene er de

tilsvarene tallene 0,58 til 1. Hovedinntrykket er likevel at avskallingen danner et mønster som gjelder begge kjønn: Andelen unge som deltar aktivt i den organiserte idretten synker betydelig gjennom tenårene, men gutter har en litt sterkere tilbøyelighet til å bli værende. Dette kan trolig dels forklares med utvalget i videregående (se metodekapittelet), men har trolig også å gjøre med at flere jenter slutter. (Kji-kvadratet for kjønnsforskjellene varierer med alder. Det laveste finner vi blant femtenåringene 3,08, og det høyeste blant attenåringene 61,04. Blant femtenåringene er forskjellen ikke signifikant.)

Skiller denne tendensen seg nevneverdig fra resultatene fra 1992? En sammenligning av figuren over, med den som følger gir oss svaret.

Figur 7. Medlemskap i idrettslag etter alder og kjønn 1992. Prosent

Note: Signifikanstest av forskjellene mellom årsklassene: Gutter: $\chi^2 = 45,8$, $p < 0,001$. Jenter: $\chi^2 = 105,1$ $p < 0,001$. Med unntak for femtenåringene er alle kjønnsforskjellene signifikante med $p < 0,01$.

I Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 var andelen medlemmer i idrettslag relativt stabil gjennom ungdomsskolealderen, på rundt 58 prosent for guttene og 52 prosent for jentene. Ved overgangen til videregående skole falt medlemskapsandelen. For guttene var andelen medlemmer stabil på 42 prosent gjennom de siste tenårene, mens det for jentene var et gradvis frafall i løpet av de siste tenårene slik at kun 25 prosent var med i atten–nittenårsalderen. Mot slutten av tenårene var derfor nesten dobbelt så mange gutter som jenter med i idrettslagene.

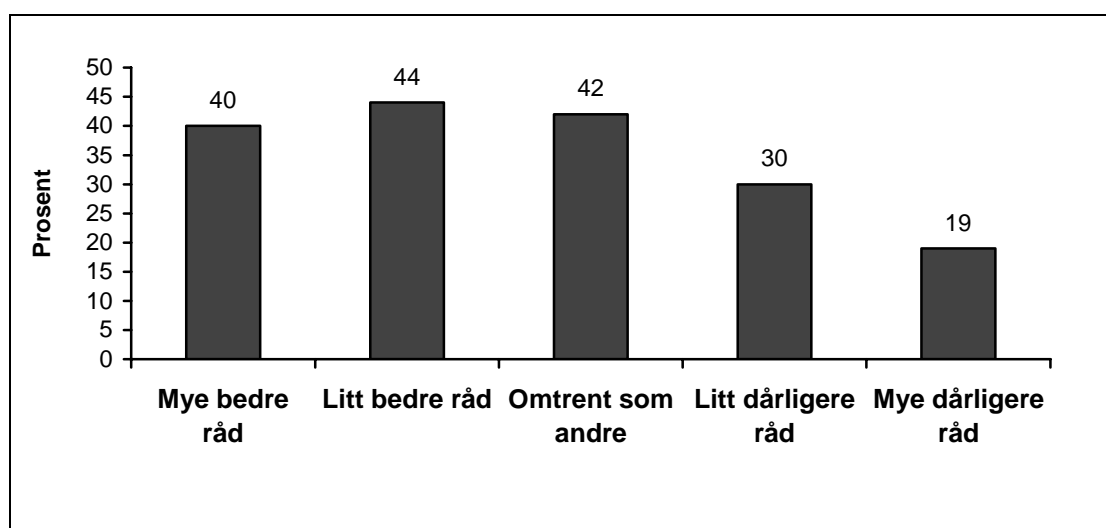
Tendensen er med andre ord nokså lik i de to materialene. Fra sekstenårsalderen og utover er frafallet blant jenter større enn blant gutter.

Sosial klassebakgrunn

Hos Marx er klasse et begrep som først og fremst beskriver en økonomisk relasjon. Det skilles grovt mellom kapitalister (de som eier kapital og kan leve av merverdi) og arbeidere (de som ikke eier annet enn sin egen arbeidskraft og som lever av å selge den). Innenfor samfunnsfagene har det blitt tradisjon å betrakte skillet som utilstrekkelig. Økonomien i moderne samfunn er mer kompleks, har man ment. Særlig har framveksten av en stor middelklasse bidratt til kompleksiteten. Det har etter hvert blitt tradisjon å skille mellom en økonomisk og en kulturell dimensjon. Begge angår ulik ressursfordeling mellom nivåene i en mer finmasket klassestruktur. Nedenfor følges denne tankegangen. Også her skiller vi mellom økonomiske og kulturelle ressurser i forbindelse med unges idrettsaktivitet. I tillegg skal vi også bruke inndelingen i sosiale klasser.

Det kan være dyrt å drive organisert idrett. Medlemskap i idrettslag, utstyr og reiser til stevner og turneringer koster. Det er flere mål på økonomiske ressurser og klassebakgrunn i undersøkelsen. Et av spørsmålene er hvordan de unge vurderer familiens økonomi sammenlignet med andre familiers økonomi. Dette er nok et spørsmål som i hovedsak avspeiler de unges opplevelser av forskjeller innad i nærmiljøet, og i liten grad sammenligninger med unge som bor på andre siden av byen, eller andre deler av landet.

Figur 8. Prosentandeler som er medlemmer i idrettslag etter egen vurdering av familiens økonomiske situasjon.

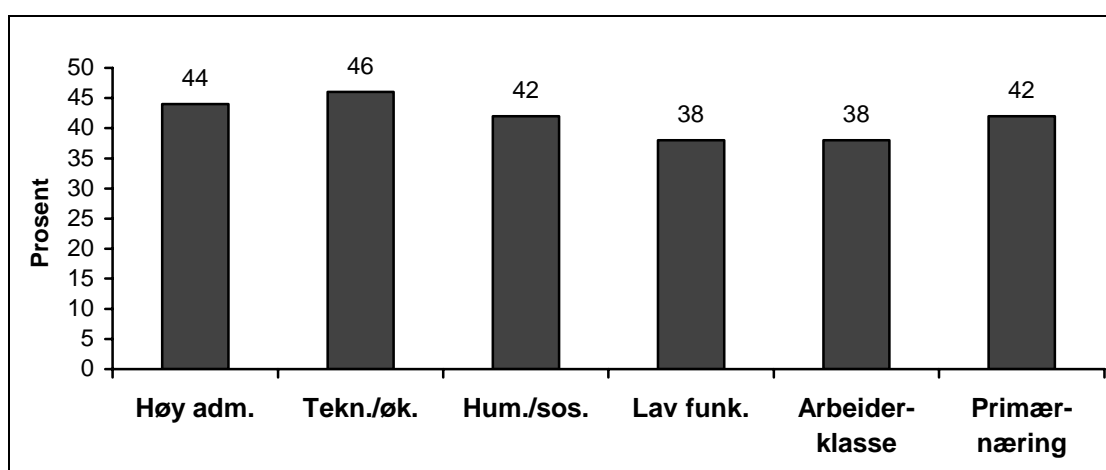
Note: $\chi^2 = 119,74$, $p < 0,001$.

Figuren viser at de unges vurderinger av familiens økonomi har relativt stor betydning for deltakelse i idrettslag. Blant de som opplever at familien har

mye dårligere råd er bare 19 prosent med i et idrettslag, mot 40 prosent eller flere i gruppene som opplever at familien har det omtrent som alle andre eller har mer å rutte med.

Et mål på klassebakgrunn som bedre måler større strukturelle forskjeller (og ikke bare de unges opplevelser av forskjeller) er basert på de unges opplysninger om foreldrenes yrker. Operasjonaliseringen av sosial klasse er beskrevet i metodekapitlet. Figuren nedenfor viser hvordan medlemskap i organisert idrett er fordelt med hensyn til de unges klassebakgrunn.

Figur 9. Prosentandeler som er medlemmer av idrettslag etter sosial klasse

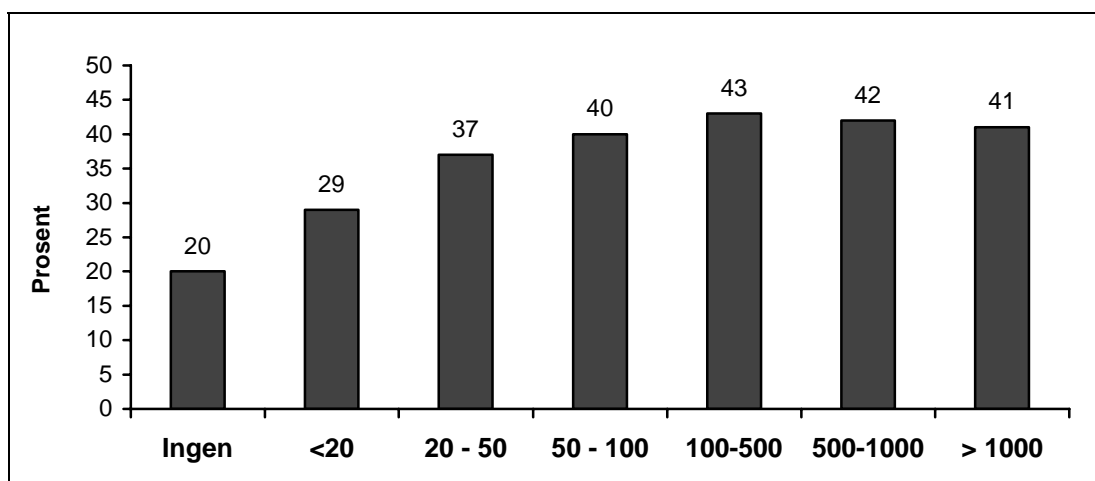
Note: $\chi^2 = 57,3$, $p < 0,001$.

Igjen er bildet at idrettsbevegelsen favner bredt. Fordelingene ligger ganske tett på gjennomsnittet for hele materialet. Ungdom med bakgrunn fra arbeiderklassen og med fedre som er lavere funksjonærer, er sjeldnere medlemmer og de andre oftere. En kontroll for hvordan dette endrer seg med alder viste at samme mønster gjelder for alle alderstrinn. Barn av lavere funksjonærer og arbeidere er sjeldnere medlemmer enn gjennomsnittet, mens barn fra de andre samfunnsklassene oftere er medlemmer. Det samme viser seg for øvrig når vi undersøker den klassemessige fordelingen av medlemmene i andre organisasjoner enn idrettslagene (jf. kapittel fire). Forskjellene kan synes små. Men dersom vi sammenligner gruppa som skårer høyest – unge fra de teknisk/økonomiske mellomlagene – med arbeider- og funksjonærungdommen, er prosentdifferansen 8 prosentpoeng. De observerte forskjellene kan med andre ord delvis skyldes at flere foreldre fra de lavere samfunnsklassene får problemer med å finansiere egne barns deltagelse i organisert idrett.

Sosial ulikhet kan også undersøkes langs andre dimensjoner enn de rent økonomiske. I etterkant av Bourdieus (1984) betydningsfulle verk om symbolsk makt, *Distinksjonen*, er tilgang til og kontroll over symbolske ressurser

– kulturell kapital – en ulikhetsdimensjon som har vært mye studert. I denne sammenhengen blir betydningen av kulturelle ressurser målt med et spørsmål om antall bøker i hjemmet. Antall bøker i hjemmet kan tenkes som et eksempel på «cultural capital in an objectified state» (Bourdieu 1984). Denne operasjonaliseringen har i andre undersøkelser (Strandbu & Skogen 2000), (Krange & Pedersen 2001), vist seg som en god indikator på kulturelle ressurser i hjemmet. For å kunne forfølge den kulturelle siden ved klassebegrepet ba vi informantene om å anslå hvor mange bøker de hadde hjemme. Svaralternativene variere fra «Ingen» til «Mer enn 1000». Nedenfor presenteres en figur som illustrerer at medlemskap i idrettslag er tett forbundet med dette grove målet på opphavsfamiliens kulturelle tilganger.

Figur 10. Prosentandel som er medlemmer av idrettslag etter antall bøker hjemme

Note: $\chi^2 = 78,4$, $p < 0,001$

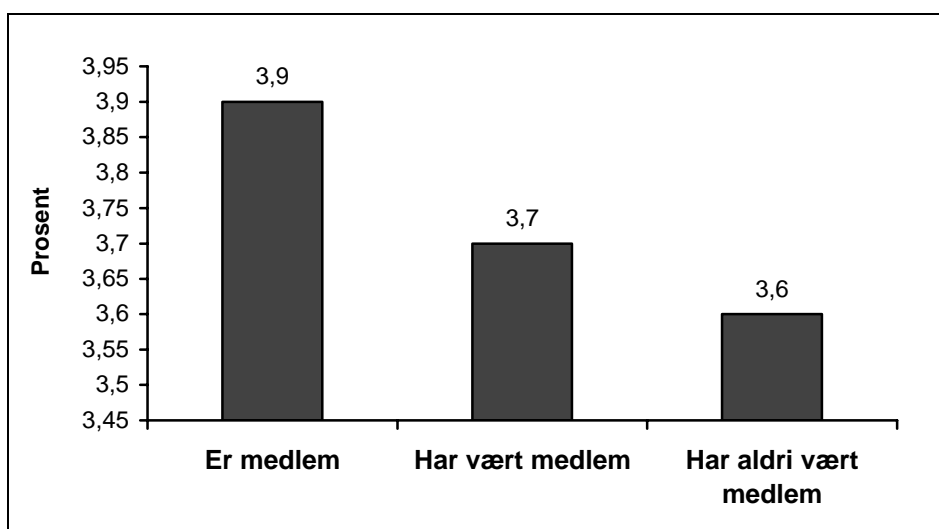
Den enkle sammenhengen her er at jo flere bøker de unge rapporterte å ha hjemme, jo større sannsynlighet var det for at de også rapporterte å være medlem av idrettslag. Gruppen som forteller at de ikke har noen bøker hjemme er spesiell og utgjør mindre enn en prosent av utvalget (n=95). Blant dem er bare 20 prosent medlemmer i idrettslag. Gruppen som har rapportert å ha mer enn 100 bøker hjemme, (den utgjør 64 prosent av utvalget), ligger like over gjennomsnittet for hele ungdomspopulasjonen. Også denne figuren forteller om en idrettsbevegelse som favner bredt i den norske ungdomsbefolkningen. Men også at medlemskap i idrettslag langt fra er uavhengig av ressursene i de unges opphavsfamilier. Når vi legger til grunn at unge med arbeiderklassebakgrunn utgjør 50 prosent av ungdommene som ikke har bøker hjemme, er det tydelig at det finnes en mindre gruppe unge med mindre økonomiske og kulturelle ressurser som idretten har vanskeligheter med å fange opp.

Utdanningsplaner og skoleprestasjoner

Tenåringer kan som regel ikke plasseres i en sosial klasse i kraft av egen posisjon i yrkeslivet. Temaet over handler dermed i bunn og grunn om sosial arv. Ungdomstida er en overgangsfase som for noen innebærer sosial mobilitet. I Norge går en av hovedveiene til voksenlivet gjennom utdanningsinstitusjonene. For å få et bilde av hvordan deltagelse i idrettsbevegelsen henger sammen med de unges ferd gjennom skoleverket, tar vi utgangspunkt i spørsmål som fanger ungdommens prestasjoner, innsats og framtidsplaner på utdanningsfeltet.

Vi spurte de unge om hvilke karakterer de oppnådde i tre sentrale fag, matematikk, norsk og engelsk. De unge ble rett og slett bedt om å oppgi hvilken karakter de fikk sist de fikk standpunktkarakterer. Karakterskalaen varierer fra 0 til 6. Ved å slå sammen skårene på de tre variablene fikk vi et samlet uttrykk for de unges gjennomsnittskarakterer $((\text{Norsk} + \text{Matematikk} + \text{Engelsk})/3)$. Figuren under viser gjennomsnittskarakterer for idrettslagsmedlemmer, tidligere medlemmer og de som aldri har vært medlemmer.

Figur 11. Gjennomsnittskarakterer etter medlemskap i idrettslag

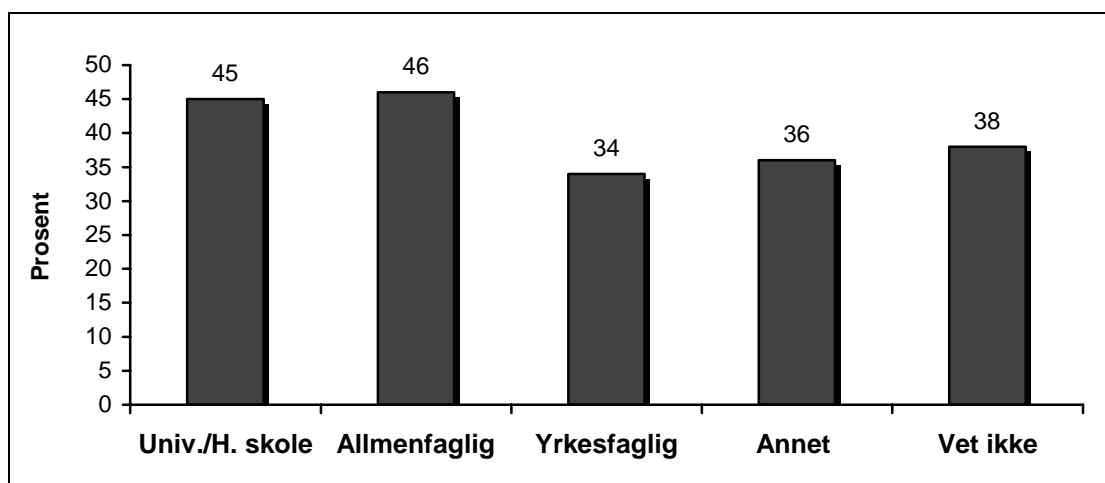
Note: $\chi^2 = 295,7$, $p < 0,001$

De som *har* vært medlemmer skårer på samme nivå som gjennomsnittskarakteren for hele utvalget som er 3,7. De som *er* medlemmer skårer godt over med sine 3,9 i gjennomsnitt, mens de som aldri har vært medlemmer ligger under gjennomsnittet og skårer 3,6. Forskjellene kan synes små, men gjennomsnittene dekker over en betydelig variasjon i hver gruppe. Standardavviket i karakterfordelingene for de tre gruppene varierer mellom 0,8 og 0,9. Det svarer til at karakterene sprer seg utover skalaen i alle gruppene. Dataene bak gjennomsnittene kan illustrere at det er betydelige forskjeller

bak de observerte gjennomsnittene. Innenfor gruppen av elever med 2 eller lavere som gjennomsnittskarakter, er 25 prosent medlemmer mens 44 prosent verken er eller har vært medlemmer i et idrettslag. I motsatt ende i skalaen, blant dem som får karakter fem eller bedre som gjennomsnitt, viser det seg at 21 prosent aldri har vært medlemmer. I den samme gruppa av «vellykkede» elever er hele 51 prosent med i et idrettslag. Det virker rimelige å konkludere med at idrettsungdommen som gruppe utmerker seg med større tilbøyelighet til å gjøre det godt i skolesammenheng.

Ung i Norge-dataene inneholder også et grovt mål for ungdommens utdanningsplaner. Vi spurte: «Hvor **lang** utdanning tror du at du kommer til å ta? (Sett **ett** kryss)». Svaralternativene var «Utdanning på universitet eller høyskole», «Allmennfaglig utdanning på videregående skole», «Yrkesfaglig utdanning på videregående skole», «Annet» og «Vet ikke». Nedenfor presenteres en figur som viser andelene som er medlem av idrettslag etter hvilke utdanningsplaner de ung oppgir at de har.

Figur 12. Prosentandel som er medlemmer av idrettslag etter utdanningsplaner

Note: $\chi^2 = 171,88$, $p < 0,001$

Unge som har planer om universitet- eller høyskoleutdanning eller allmennfaglig utdanning fra videregående er oftere idrettsungdommer (henholdsvis 45 og 46 prosent) enn unge som vil velge yrkesfaglig utdanning, annet eller som ikke vet (henholdsvis 34, 35 og 38 prosent). Det ser altså ut til at tilbøyeligheten til å være med i et idrettslag er ganske klart forbundet med hvilke utdanningsplaner man har. Og sammenhengen er slik at unge som sikter seg inn mot akademiske studier oftere er med i idrettslag. Når vi i tillegg tar i betraktning aldersdimensjonen som ligger bak unges utdanningsplaner, ser vi at utdanningsplaner trolig betyr enda mer enn det som framkommer i figuren over. Mens 43 prosent av trettenåringene svarer at de ikke

vet hvor lang utdanning de skal ta, svarer 14 prosent av attenåringene det samme. Samtidig er det vanligere at de eldste ungdommene i utvalget (altså de aldersgruppene som sjeldnest er med i idrettslag) rapporterer planer om universitet eller høyskoleutdanning. En logistisk regresjonsanalyse der vi sammenlignet idrettslagsmedlemmer med ungdom som aldri hadde vært medlemmer viste at effekten av å planlegge høyere utdanning ble styrket når vi kontrollerte for alder. (Før kontroll for alder: $B=0,53$, $\text{Exp}(B)=1,71$, $p<0,001$, Etter kontroll for alder: $B=0,65$, $\text{Exp}(B)=1,92$, $p<0,001$). Konklusjonene blir at idrettsbevegelsen har større appell blant ungdom med affinitet for akademiske fag.

I Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 var det lite variasjon etter klassebakgrunn, men ungdom som har valgt yrkesfaglig studieretning (29 prosent) var sjeldnere medlem enn ungdom på allmennfag (43 prosent). Dette harmonerer godt med resultatene fra undersøkelsen i 2002. Hovedinntrykkene fra begge undersøkelsene er altså at idrettsbevegelsen favner bredt med hensyn til de unges utspringsklasse, men likevel med en overrepresentasjon blant unge med middel- og overklassebakgrunn. De unges egne planer for videre utdanning har imidlertid større betydning enn utspringsklasse. Her er våre data i overensstemmelse med Sisjords observasjon av idrettsbevegelsen som noe mer i samsvar med utdanningsorienterte deler av ungdomsgruppa (Sisjord 1993).

I tillegg er det en tendens til at klassebakgrunn har fått litt mer å si for idrettslagsdeltakelse i 2002. Mens det ikke var signifikant sammenheng mellom klasse og medlemskap i idrettslag i 1992, er det en viss underrepresentasjon av ungdom med foreldre fra arbeiderklasse og lavere funksjonærer i 2002. Sammenhengen er så vidt signifikant i 2002.

En fortolkning av de klassemessige forskjellene i ungdoms tilknytning til idrettslag kan være at ungdom i stor grad utvikler klassespesifikke identiteter, verdimønstre og preferanser – eller *habitus* som Bourdieu (1984) kaller det. En undersøkelse av nordmenns fritidsbruk fra 1987 konkluderte med at det er «klare forskjeller i andelen fysisk aktive mellom ulike sosiale grupper – jo høyere sosialstatus og utdanning, jo færre inaktive» (Dølvik, Hernes et al. 1988). Det samme viser seg i SSBs Levekårsundersøkelse fra 2001 (Vaage 2004). At disse forskjellene i interesse for trening også viser seg blant ungdom er ikke så overraskende. Andre undersøkelser har vist at familie og nettverk er viktige rekrutteringskanaler til idrettslag (Seippel 2002). Og som Archetti har påpekt (referert i innledningen) er foreldreengasjement viktig for barn og unges idrettsdeltakelse.

At en finner forskjeller mellom ungdom med ulik klassebakgrunn kan tyde på at sosialisering til idrettsaktiviteter står sterkere i en over- og middel-

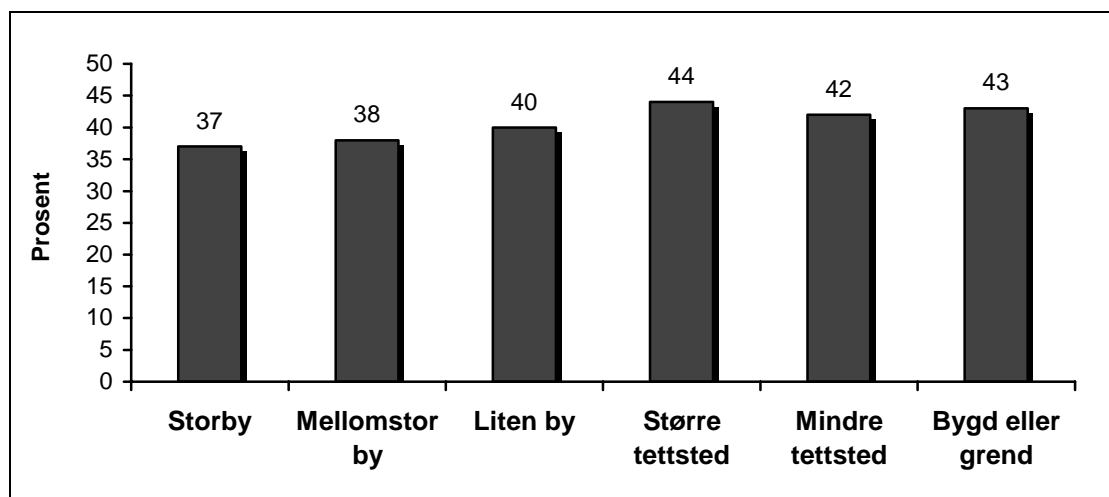
klassekultur. Bildet er også trolig langt mer nyansert enn som så. Innad i over- og middelklassen finnes trolig ulike holdninger til fysisk aktivitet – kanskje finnes den tydeligste anti-idrettskulturen i noen middelklassefraksjoner? Det er også grunn til å tenke seg at det er klassemessige forskjeller med hensyn til hvilke idrettsgrener som foretrekkes (Bergsgard 1993; Wilson 2002).

Bosted

Et av hovedfunnene i Morgan Olsens rekruttundersøkelse fra 1952 var de store forskjellene mellom by og land i organisasjonsdeltakelse generelt, og i flere av spørsmålene om fysisk aktivitet (Olsen 1955). I Ung i Norge 1992 var medlemskapsandelen i store trekk uavhengig av urbanitetsgrad. En noe større andel av ungdom bosatt i bygd var medlem, og de store byene var i større grad karakterisert av at det i utgangspunktet rekrutteres noen færre og at de slutter litt tidligere (Wichstrøm 1995: 48).

Ungdommene i Ung i Norge 2002 fikk spørsmålet «Hvor bor du?». Svaralternativene var: «Stor by» (Oslo, Bergen, Trondheim eller Stavanger), «Mellomstor by» (mellom 50 000 og 100 000 innbyggere), «Liten by» (mellom 15 000 og 50 000 innbyggere), «Større tettsted» (mellom 5 000 og 15 000 innbyggere), «Mindre tettsted» og «Bygd eller grend».

Figur 13. Prosentandel som er medlemmer av idrettslag etter bosted

Note: $\chi^2 = 61,37$, $p < 0,001$

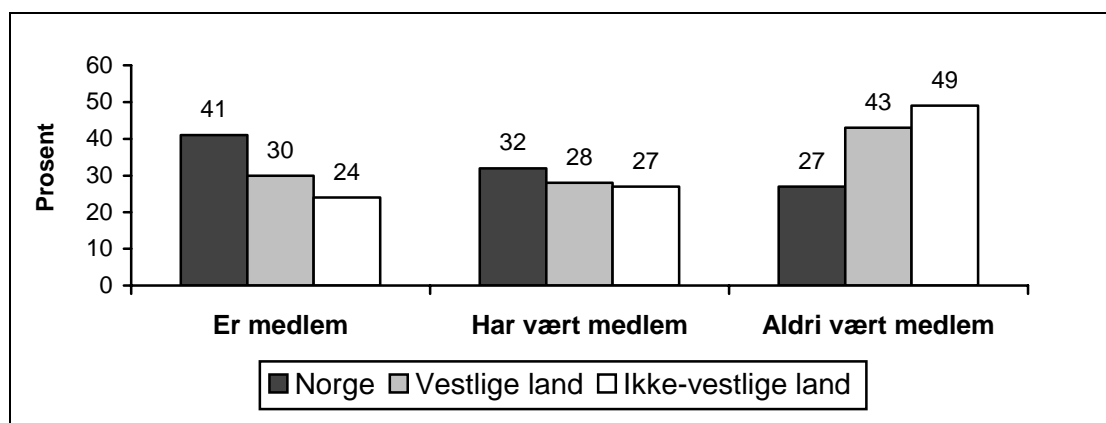
Andelene idrettsungdom varierer fra 37 prosent i store byer, via 38 prosent i mellomstore byer og 40 prosent blant dem som rapporterer å komme fra liten by til 44 prosent i større tettsteder. Dette utgjør et spenn på sju prosentpoeng. De som kommer fra «Mindre tettsteder» eller «Bygd og grend»

skårer lavere, men nesten på samme nivå som de som kommer fra større tettsteder. Tendensen er altså at deltakelse i organisert idrett synker med økende *urbaniseringsgrad*. En nærliggende forklaring er at tilgangen til idrettsanlegg kan være dårligere i de store byene, i tillegg til at idrettsbevegelsen har flere konkurrenter i byene, og at en større andel unge velger andre fritidsaktiviteter. En annen forklaring kan ha å gjøre med bestemte trekk ved ungdomsbefolkningens sammensetning. Fordelingen med hensyn til sosial klasse varierer med bostedstype, og det er en større andel ungdommer med innvandrerbakgrunn i byene.

Majoritet – minoritet

Vi antydte over at det relativt større innslaget av unge med innvandrerbakgrunn i byene var med på å skape den initiale forskjellen mellom bygd og by. I dette avsnittet skal vi gå nærmere inn på idrettsdeltagelse blant unge med innvandrerbakgrunn. Vi deler ungdomsbefolkningen inn i de med norskfødte foreldre, de med foreldre fra andre vestlige land, og de med foreldre født i ikke-vestlige land. Inndelingen er forklart og begrunnet i metodekapitlet. La oss først vise de grove tallene.

Figur 14. Medlemskap i idrettslag etter foreldres fødested. Prosent

Note: $\chi^2 = 74,8$, $p < 0,001$

Resultatene tyder på at den organiserte idretten ikke rekrutterer like godt blant ungdom fra minoritetsbefolkningen som blant ungdom fra majoritetsbefolkningen. Mens 41 prosent av ungdommene med norskfødte foreldre er medlemmer i idrettslag, er 30 prosent av de med foreldre fra andre vestlige land og 24 prosent av de med foreldre fra ikke-vestlige land medlemmer. Samtidig har nær halvparten av ungdommene med ikke-vestlige bakgrunn aldri vært med i idrettslag. Det gjelder for 43 prosent av

ungdommene med vestlig innvandrerbakgrunn og 27 prosent av de som har norsk bakgrunn. Vi kan få fram et tallmessig uttrykk for frafallet vet å legge sammen de som er medlemmer og de som har vært medlemmer og så regne ut hvor stor andel de som har vært medlemmer utgjør av gruppa som «er eller har vært medlemmer». For unge fra majoritetsbefolkningen er frafallet på 43 prosent, og det tilsvarende tallet for ung emed ikke-vestlig bakgrunn er 54 prosent. Situasjonen er altså den at ungdommer med bakgrunn fra ikke-vestlige land sjeldnere er medlemmer i idrettslag, samtidig er frafallet større.

Nye skillelinjer eller gamle klasseskiller?

Over har vi beskrevet unges relasjon til idretten som en historie om sosiale klasseforskjeller. Og vi har funnet at ungdom med bakgrunn i familier hvor foreldrene (far) er i yrker som krever høyere utdanning, har større tilbøyelighet til å være medlem av et idrettslag enn unge som kommer fra andre posisjoner i samfunnshierarkiet. Det samme gjelder unge som får gode skolekarakterer. Vi kan si at idrettsbevegelsen har en litt skjev sosial profil, med sterkest feste i de øverste samfunnssjiktene og blant vellykkede skoleelever. I tillegg vet vi at ungdom med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i de lavere samfunnsklassene, samtidig som de på gjennomsnittsnivået får dårligere skolekarakterer. Det betyr at svakere tilbøyelighet til å ta opp medlemskap i idrettslag blant unge med innvandrerbakgrunn like gjerne kan ha å gjøre med samfunnsprosesser som også gjelder etniske nordmenn, som det har å gjøre med situasjonen som minoritet eller karakteristiske trekk ved unge med ikke-vestlig opphav. Vi vil stille spørsmål om lavere deltagelse i idrettbevegelsen blant unge med innvandrerbakgrunn skyldes forhold som angår klassestrukturen allment?

For å gjøre det har vi laget en modell som egner seg til å undersøke om den observerte forskjellen mellom etnisk norske ungdommer og unge med bakgrunn fra ikke-vestlige land skyldes at innvandrerne er overrepresentert i de gruppene som av andre grunner sjeldnere er medlemmer i idrettslag. Altså om det kan være slik at unge med innvandrerbakgrunn sjeldnere er med i idrettebevegelsen fordi de oftere får dårlige karakterer, hører til i de lavere sosiale klassene og bor i byene. Tabellen nedenfor inneholder resultatet fra en 4-trinns logistisk regresjonsanalyse hvor effekten av å ha foreldre født i Norge sammenlignet med foreldre fra ikke-vestlige land blir kontrollert for karakterer, sosial klasse og bosted.

Tabell 12. Estimerte effekter av de uavhengige variablene i den teoretiske modellen. Logistisk regresjon.

	Blokk 1		Blokk 2		Blokk 3		Blokk 4	
	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B
Norsk	0,13	1,00***	0,13	0,92***	0,13	0,90***	0,13	0,85 ***
Karakterer			0,03	0,40***	0,03	0,38***	0,03	0,38***
Høyere admin.					0,08	0,20*	0,08	0,22**
Tekn./øk.					0,08	0,25**	0,08	0,26**
Hum./sos.					0,08	0,04 ns	0,08	0,06 ns
Lavere funk.					0,09	-0,01 ns	0,09	-0,01 ns
Primærnæring					0,11	-0,07 ns	0,11	-0,07 ns
Hjemsted							0,02	0,03 *
Chi-sq Blokk	69,37***		171,67***		16,33**		4,05*	
Chi-sq Modell	69,37		241,06		257,38		261,42	

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001, ns= ikke signifikant.

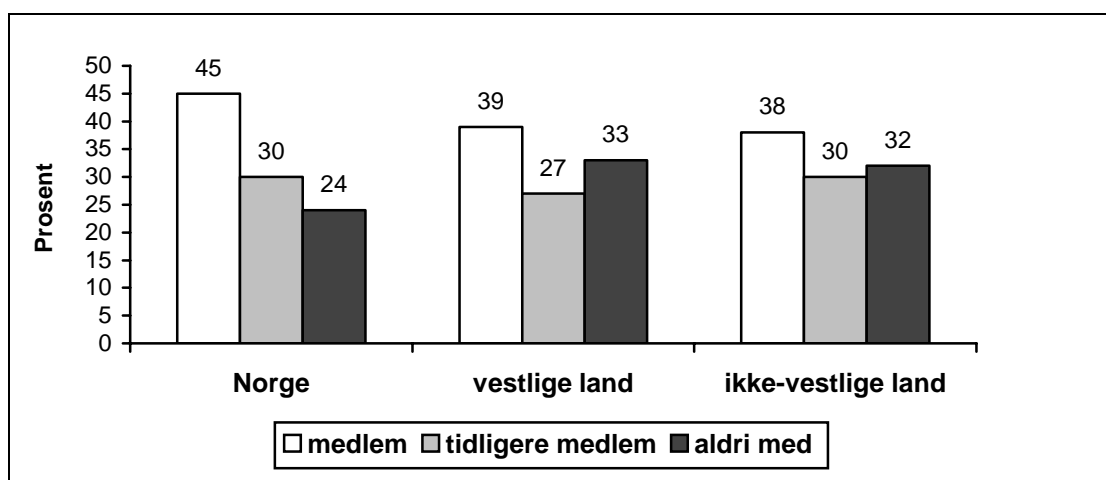
Tallene som presenteres i kolonnene merket B representerer det vi gjerne kaller effekter. I det bivariate tilfellet (Blokk 1) ser vi at effekten av å ha foreldre født i Norge, sammenlignet med foreldre fra et ikke-vestlig land har fått det tallmessige uttrykket 1,0. Det er et nytt tallmessig uttrykk for forholdet som over var beskrevet ved hjelp av prosent – hvor 41 prosent av de med foreldre født i Norge mot 24 prosent av de med foreldre født i et ikke-vestlig land er medlemmer av idrettslag. I denne sammenhengen skal vi ikke legge vekt på den absolutte tallverdien til de enkelte effektene. Det som interesserer oss er hvordan effekten av å ha foreldre født i Norge endrer seg når de andre variablene føres inn i tabellen. Tanken er da at en reduksjon i tallverdien for effekten av å ha foreldre født i Norge innebærer at noe av den initiale forskjellen (her: Blokk 1), kan forklares med forhold som trekkes inn i blokk 2. Tendensen går i forventet retning. I blokk 2 innførte vi variablene som fanger opp de unges gjennomsnittskarakterer. Da ble effekten av å ha foreldre født i Norge redusert til 0,92. Grunnen er en korrelasjon mellom foreldres fødested og karakterer. Gruppen av unge med foreldre født i Norge har gjennomsnittlig bedre karakterer enn unge med innvandrerbakgrunn. Ved innføring av målet for sosial klasse kunne vi observere en ytterligere svekkelse av koeffisienten for majoritet-/minoritetsbakgrunn (B=0,90). Igjen er det sammenhengen mellom de uavhengige variablene som skaper forskjellen. Unge med innvandrerbakgrunn hører relativt sett sjeldnere hjemme i de øverste samfunnsjiktene

og blant dem (de øverste samfunnssjiktene altså) er det en større andel unge som er medlemmer av idrettslag. Kontrollert for hjemsted, (innvandrere er underrepresentert på små steder), blir effekten av å ha foreldre født i Norge ytterligere redusert (0,85). Klassebakgrunn, bosted og karakterer forklarer altså noe av den opprinnelige forskjellen mellom ungdommer fra majoritetsbefolkningen og unge med bakgrunn fra ikke-vestlige land. Det vil si at en del av grunnen til lavere deltakelse i idrettsbevegelsen blant unge med innvandrerbakgrunn skyldes forhold som også har betydning for om ungdommer fra majoritetsbefolkningen tar opp medlemskap i idrettlagene eller ikke. Men analysen viser også at modellen bare hjelper oss et stykke på vei. Selv etter kontrollen for klassebakgrunn, bosted og karakterer er det en klar forskjell mellom gruppene. Trolig skyldes det at tilbøyelighet til å være medlemmer i idrettslag også har å gjøre med forhold som er mer spesielt knyttet til innvandrerbefolkningen. Det kan for eksempel være at situasjonen som minoritet innebærer utelukkelse fra nettverkene som er viktige rekrutteringskanaler inn i idretten (jmf. Seippel 2002). Det kan også ha å gjøre med utestengningsprosesser – noe som er lite studert i norsk sammenheng (jf. Andersson 2002), eller med fremmedhet i forhold til den norske idrettskulturen.

Større kjønnsforskjeller blant ungdom med innvandrerbakgrunn?

Osloundersøkelsen 1996 viste større kjønnsforskjeller i idrettsdeltakelse blant unge med foreldre fra ikke-vestlige land (Strandbu & Bjerkeset 1998). Hvordan forholder dette seg på landsbasis? De to følgende figurene viser tilknytning til idrettslag etter foreldres fødested for gutter og jenter. Guttene først:

Figur 15. Tilknytning til idrettslag etter foreldres fødested GUTTER 2002. Prosent

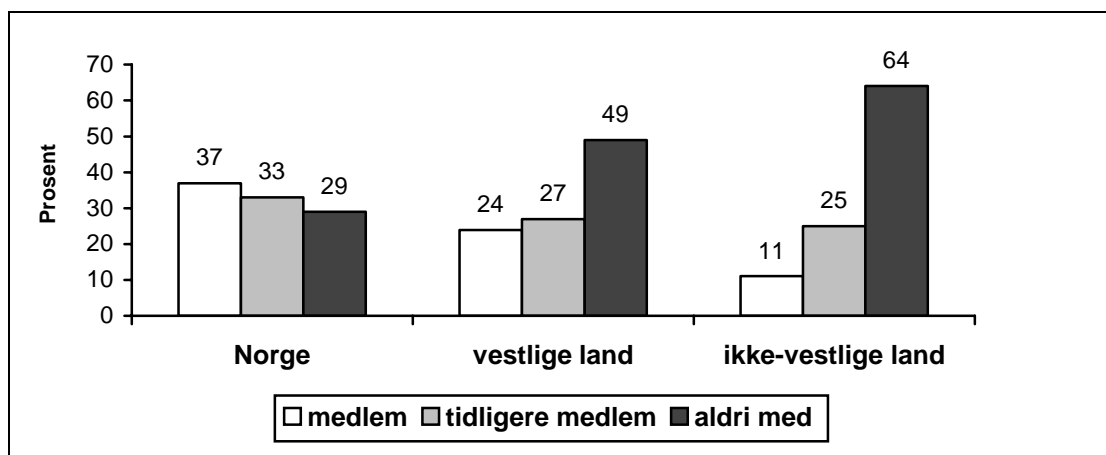

Note: $\chi^2 = 12,0$, $p < 0,05$

Blant guttene har det en viss betydning om foreldrene er innvandrere eller født i Norge. 45 prosent av guttene med norskfødte foreldre er med i et idrettslag, mot 39 prosent av guttene med foreldre fra et vestlig land og 38 prosent av guttene med foreldre fra et ikke-vestlig land. Flere gutter med innvandrerbakgrunn har aldri vært medlem i et idrettslag. Forskjellene mellom gruppene er omtrent slik de var i 1992.

For jentene er forskjellene etter foreldrenes fødeland langt tydeligere.

Figur 16. Tilknytning til idrettslag etter foreldres fødested JENTER 2002. Prosent

Note: $\chi^2 = 168,8$, $p < 0,001$

37 prosent av jentene med norskfødte foreldre er med i et idrettslag, mot 24 prosent av jentene med foreldre fra et vestlig land og bare 11 prosent av jentene med foreldre fra et ikke-vestlig land. Det er omtrent like mange i alle tre gruppene som tidligere har vært med i et idrettslag, men som nå har sluttet, og følgelig er den store forskjellen i andel som ikke er i kontakt med den organiserte idretten i løpet av barne- og ungdomstida. Mens mindre enn en tredjedel av jentene med norskfødte foreldre aldri har vært med i et idrettslag, gjelder dette nesten to tredjedeler av jentene med foreldre fra et ikke-vestlig land. Forskjellene mellom gruppene er omtrent den samme som i 1992. Andelen jenter med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn som var med i idrettslag var høyere i 1992 enn i 2002. Men som påpekt i metodekapittelet er det vanskelig å sammenligne dette direkte fordi det er så store forskjeller i sammensetningen av gruppen av ungdom med innvandrerbakgrunn på de to tidspunktene.

En konklusjon i denne undersøkelsen, som i Osloundersøkelsen fra 1996, er at det er tildels store forskjeller mellom ungdom fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen når det gjelder medlemskap i et idrettslag. I en artikkel basert på samtaler med trenere og idrettsledere foreslås noen forklaringer på denne forskjellen (Strandbu 2002). Dårlig økonomi

i familien og manglende tradisjon for å prioritere kostbare fritidsaktiviteter for barn, er et forhold som trekkes fram. Manglende tradisjon fra foreldrenes opphavsland for organiserte idrettsaktiviteter var et annet. Betydning av familie og nettverk er nok stor. I en undersøkelse av medlemmer i norske idrettslag (over 12 år) oppga sju av ti at de hadde kommet i kontakt med idrettslaget gjennom nettverk, venner eller familie (Seippel 2002). Og som påpekt av Archetti er idrettsaktiviteter noe foreldre i stor grad sluser sine barn inn i. Direkte diskriminering og rasisme nevnte ingen av idrettslederne i Strandbus intervjuundersøkelse som et problem. Dette betyr ikke at diskriminering og rasisme ikke finnes. Ulike former for avvisning er et større tema som bør studeres nærmere (jmf. Andersson 2002).

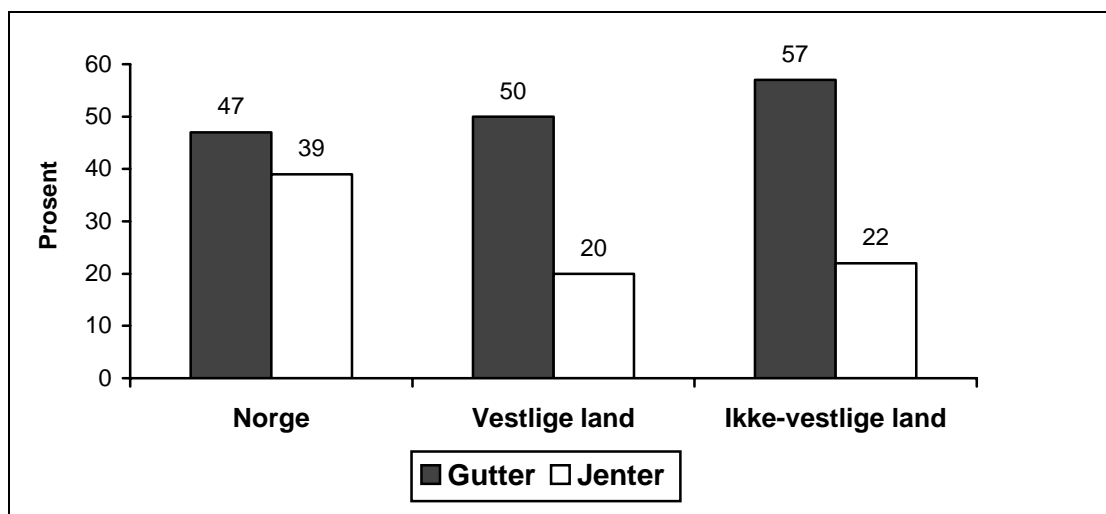
I en artikkel basert på intervjuer med jenter med innvandrerbakgrunn var begrensninger for idrettsdeltakelse tema. De fleste begrensningene de trakk fram i intervjuene gjelder for ungdom generelt, som at skolearbeid og venner tar mye tid, og at det derfor er vanskelig å forplikte seg til å møte til trening flere ganger i uka. Noen handlet om forhold som i særlig grad gjelder for noen jenter med innvandrerbakgrunn. For strengt praktiserende muslimske jenter er det en forutsetning for deres idrettsutøvelse at de kan trene kjønnssegregert (Strandbu 2005). Selv om flere har hevdet (Walseth & Fasting 2003) at islam som religion ikke er negativ til at kvinner skal kunne drive med idrett, kan måten idretten er organisert på i vestlige land være i konflikt med andre påbud i islam. Påbud om tildekking av kroppen, og at kvinner som driver fysisk aktivitet ikke skal kunne sees av menn (Thorsen & Rugkåsa 1999), kan komme i konflikt med vestlige idrettsidealer. Hvor langt idrettslag skal strekke seg for å tilrettelegge spesielt for enkeltgrupper er et åpent spørsmål. Et forhold flere av jentene var innom er at trenere og andre voksne burde være oppmerksom på at noen jenter (særlig muslimske) kan ha andre bluferdighetsgrenser enn jenter i majoritetsbefolkningen (selv om det også blant dem selvsagt er store variasjoner i så måte). Signaler om fleksibilitet i påkledning (for eksempel lange bukser i stedet for shorts) kan gjøre idrettsdeltakelse enklere.

Et annet forhold som kan ha betydning for deltakelse i en lagidrett er at noen jentene med innvandrerbakgrunn har strengere regler i forhold til overnatting borte enn jenter fra majoritetsbefolkningen. Åpenhet rundt dette, og en signalisering fra ledere av at det ikke var en selvfølge at alle fikk lov hjemme er presentert som et poeng av jenter med innvandrerbakgrunn i intervjuundersøkelser (Walseth & Fasting 2004; Strandbu 2004b).

Et resultat fra Ungdomsundersøkelsen i Oslo er at flere enn de som er *med i* et idrettslag har oppgitt at de har *trent i* et idrettslag – og at dette gjelder

i sterkere grad for ungdom med innvandrerbakgrunn (Strandbu og Bjerkeset 1998:42). Hvilke forskjeller langs denne dimensjonen er det på landsbasis?

Figur 17. Trent i idrettslag minst en gang sist uke etter kjønn og foreldrenes fødeland 2002. Prosent

Note: signifikanstest av kjønnsforskjeller: Med foreldre født i Norge $\chi^2 = 59,4$, $p < 0,001$, med foreldre født i annet vestlig land $\chi^2 = 8,1$, $p < 0,01$, : Med foreldre født i ikke-vestlig land $\chi^2 = 62,5$, $p < 0,001$.

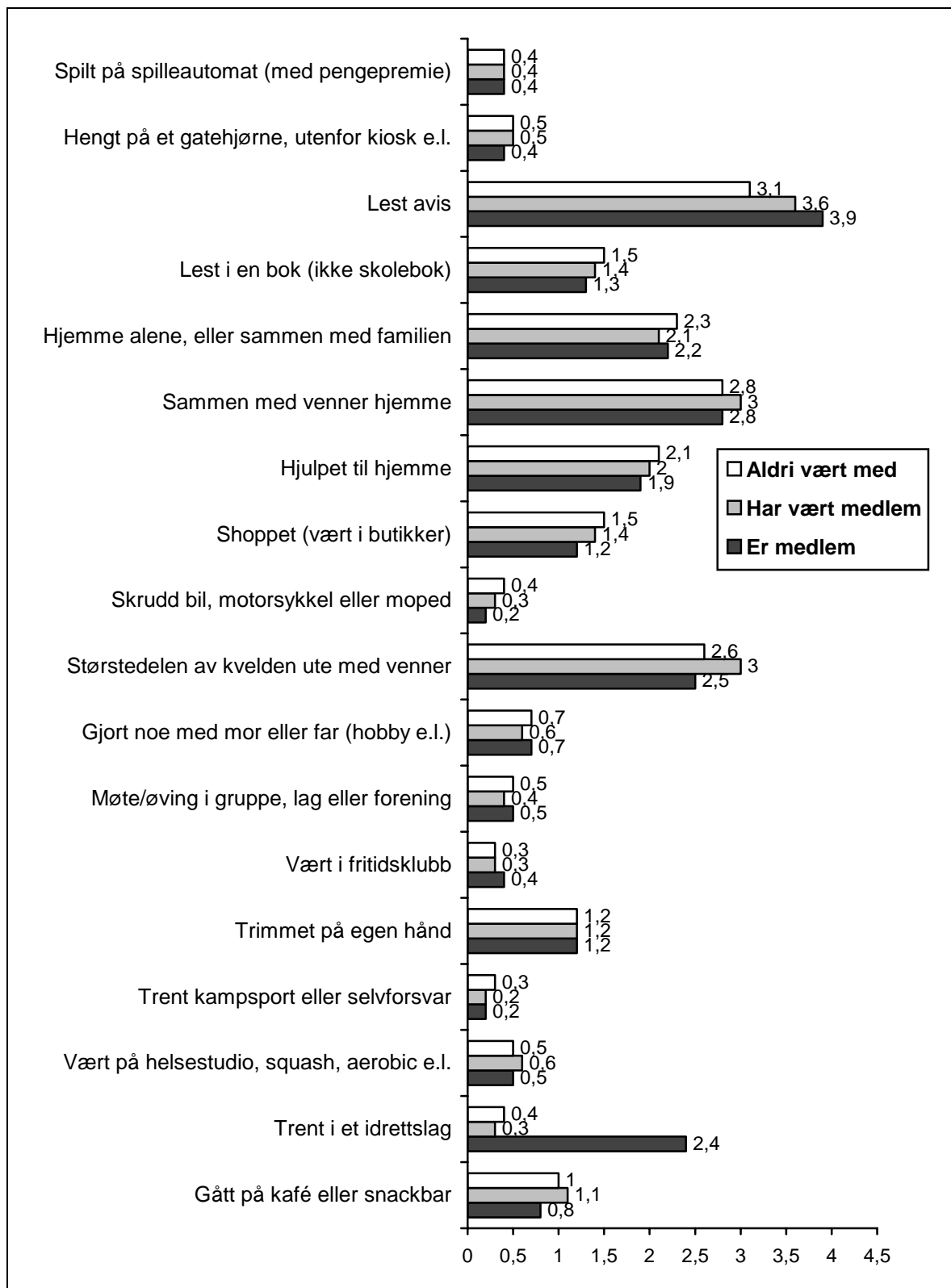
Når vi spør om *trent* i regi av et idrettslag er det mindre forskjeller mellom ungdom med norskfødte foreldre og ungdom med innvandrerbakgrunn. For guttene endres bildet slik at gutter med innvandrerbakgrunn er mer aktive enn guttene med norskfødte foreldre. Jentene med ikke-vestlig bakgrunn er også mer aktive når vi spør på denne måten. Mens bare 11 prosent av dem var medlem i et idrettslag, oppgir dobbelt så mange – 22 prosent – at de har trent i regi av et idrettslag. Denne diskrepansen mellom trening i idrettslag og medlemskap kan skyldes at de unge har vært med på mer eller mindre faste treninger i regi av noen (fritidsklubb, skole eller lignende) de oppfatter som et lag. Forskjellene kan også tyde på at aktivitetene i regi av Storbyprosjektet (Carlsson & Haaland 2004; Skille 2004), har lyktes med å rekruttere unge med innvandrerbakgrunn.

Idrettsungdom – har de noen ungdomskulturelle særpreg?

Mari Kristin Sisjord beskrev idrettsungdommen som verdikonforme. Hva kan vi si om medlemmene i idrettslag basert på vår undersøkelse? Vi vet allerede noe om karakterer og utdanningsplaner – men hva med andre fritidsaktiviteter. Vi tar opp igjen spørsmålsbatteriene fra kapittel fire og undersøker om medlemmer i idrettslag har andre hverdagslige gjøremål og

er med i andre organisasjoner enn de som ikke er tilknyttet idrettslag. Først til de hverdagslige gjøremål:

Figur 18. Aktiviteter minst en gang sist uke etter tilknytning til idrettslag. 2002.

I figur 18 er idrettsungdommen sammenlignet med tidligere medlemmer og de som aldri har vært med i et idrettslag. Det mest påfallende er at det er liten forskjell i aktivitetsprofiler etter medlemskap i idrettslag. Det er bare for trening i idrettslag at det – naturlig nok – er tydelige forskjeller.

Hva så med medlemskap i andre organisasjoner? Vi har sammenlignet de som er medlemmer i et idrettslag og de som ikke er det når det gjelder medlemskap i de andre organisasjonene som er listet opp i kapittel fire. Konklusjonen er at forskjellene er små. Organisasjonene som rekrutterer bedre blant idrettslagsmedlemmer er fritidsklubb (12 prosent oppslutning blant idrettslagsmedlemmene, 7 prosent oppslutning blant de som ikke er medlemmer i idrettslag). Supporterklubb (11 mot 3 prosent), ungdomslag/mållag/4H (5 mot 4 prosent) og jeger- og fiskerforbund (5 mot 3 prosent). «Annen organisasjon» var den eneste som rekrutterte bedre blant de som ikke var med i idrettslag (12 mot 9 prosent). Men sammenhengene er i all hovedsak så små at de ikke holder stand når vi kontrollerer for alder. Den eneste sammenhengen som holder seg når vi sammenligner idrettslagsmedlemmer med de som ikke er medlemmer på hvert enkelt alderstrinn, er at en større andel idrettslagsmedlemmer er med i supporterklubb.

Analysene vi her har gjort er grove. Dersom vi hadde hatt informasjon om hvilken idrett de unge deltar i, hadde vi kanskje funnet flere forskjeller i ungdomsgruppa. Ulike idrettsgrener har ulikt potensiale som identitetsmarkører for unge. Blant annet har framtreddende idrettsutøvere ofte høy status som rollemodeller og er gjerne samtaleemne i ungdomsmiljøene (Tangen 1998). De assosieres ofte med bestemte estetiske uttrykk, stilmarkører, klær, utstyr av ulikt slag, budskap og holdninger. Idolene blir gitt status som emblemer ungdom velger å assosiere seg med eller ta avstand fra. Valg av idrettsaktivitet kan være knyttet til slike prosesser. Noen har hevdet at det å introduseres til og lære seg en idrett innebærer å *kroppsliggjøre en stil* (Frantzen 1994). Å drive med en idrett kan innebære tilhørighet til et fellesskap, som har betydning langt utover aktivitetene på idrettsarenaen. Slike finmaskede distinksjoner mellom idrettsgrener kan vi ikke beskrive med vårt materiale. Som samlet gruppe skiller idrettsungdommen seg lite fra ungdom utenfor idretten når det gjelder hverdagslige gjøremål og annen organisasjonsdeltaking slik vi her har undersøkt det.

Oppsummering

- Rundt 40 prosent av norske tenåringer var med i den organiserte idretten i 2002.
- Dette er en nedgang fra 1992 da 47 prosent av tenåringene var medlem i et idrettslag
- Flere hadde trent i et idrettslag i 2002 enn i 1992, (42 mot 40 prosent).
- Andelene medlemmer synker for hvert alderstrinn. Blant trettenåringene er annenhver medlem, mens bare hver fjerde nittenåring er medlem av et idrettslag.
- Gutter (45 prosent) er noe oftere medlemmer i idrettslag enn jenter (36 prosent).
- Kjønnforskjellene i andelen medlemmer i idrettslag er noe større i de eldste aldersgruppene.
- Andelen unge som er medlem i idrettslag varierer bare i liten grad med hjemstedets størrelse. Men prosentdifferansen mellom ekstremene «Store byer» og «Større tettsteder» er på sju prosentpoeng.
- Klasseforskjellene er relativt små, men tydelige
- Idrettsungdommen har gjennomsnittlig bedre skolekarakterer.
- Idrettsungdommene planlegger oftere høyere/akademisk utdanning.
- Ungdommer med foreldre født i ikke-vestlige land er sjeldnere medlemmer i idrettslag enn andre jevnaldrende. Forskjellene er særlig stor blant jenter. Noe av forskjellen kan forklares med klassebakgrunn, bosted og skoleprestasjoner – forhold som også har betydning for om unge fra majoritetsbefolkningen tar opp medlemskap i idrettslagene eller ikke.
- Frafallet fra idrettslag er også større blant ungdommene med innvandrerbakgrunn. 54 prosent mot 43 prosent.

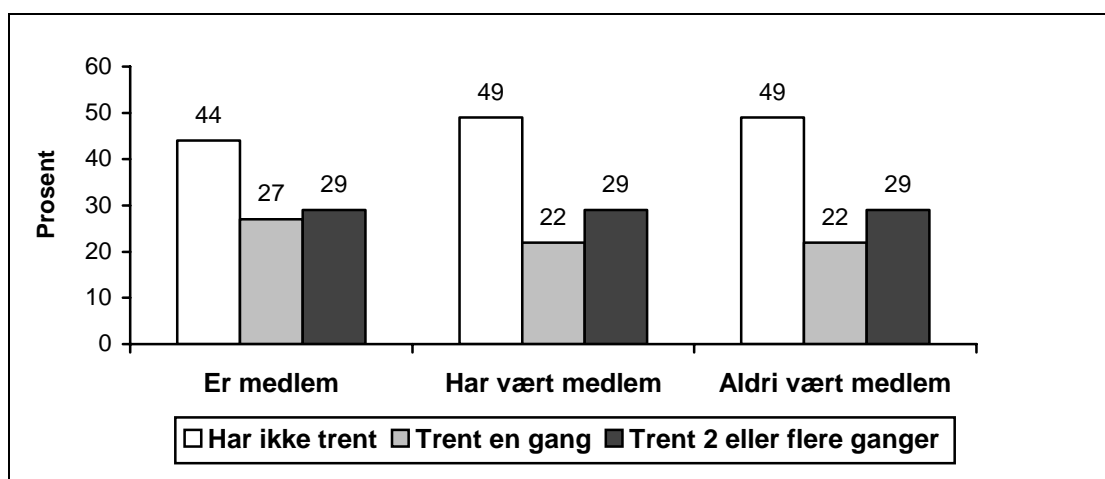
6 Uorganisert trening

Helt generelt har *organiseringsgraden* gått ned blant ungdom gjennom de siste årene (se kapittel 4). Det gjelder alt fra politiske partier, fagorganisasjoner, humanitære organisasjoner, miljøvern og friluftslivsorganisasjoner til kortsbevegelsen og altså idrettsbevegelsen. Tendensen har vært knyttet til et større kulturelt skifte som skal gjøre seg gjeldende i de vestlige sivilisasjonene – nemlig en økende *individualisering* (Krange 2004). Kort innebærer dette en idé om at en bestemt form for frihet i sterk grad gjør seg gjeldene – at folk i større grad en tidligere søker å realisere sine prosjekter på individuelt og uavhengig grunnlag. Det kan bety at folk er mindre villige til å organisere livene sine innenfor det tradisjonelle organisasjonslivet, og at de heller ordner opp i sakene på egenhånd. Flere har hevdet denne kulturelle impulsen i særlig sterk grad gjør seg gjeldene blant ungdom. Når idrettsbevegelsen opplever nedgang i medlemstallene kan det med andre ord ha å gjøre med en generell og økende uvilje mot å innordne seg de regler og den maktstruktur som finnes innenfor enhver formelt organisert sosial enhet. Det betyr imidlertid ikke at folk er mindre aktive enn før. På idrettens felt kan det for eksempel innebære at folk i stedet for å trene innenfor den organiserte idretten, rett og slett trener på egenhånd. Nedenfor skal vi se nærmere på denne formen for idrettsaktivitet.

I Ung i Norge 2002 har vi rett og slett spurt: *Hvor ofte har du i løpet av siste uke trimmet på egenhånd?* Ungdommenes svar ga følgende fordeling: 49 prosent oppga *ikke* å ha trimmet på egenhånd siste uke. 23 prosent hadde trimmet *en* gang på egen hånd og 28 prosent hadde trimmet *to* eller *flere* ganger på egen hånd siste uke. Det er kun små endringer i andelen som trimmer fra 1992 til 2002. Blant jentene er det ingen signifikante endringer – og blant guttene er det en liten tendens til at flere trimmer – men endringen er knapt merkbar.

Det første spørsmålet som melder seg nå er om de som trener på egen hånd er en egen gruppe, eller om det er de som er treningsaktive innenfor idrettsbevegelsen som også er aktive med egentrening. Med andre ord: Er det stort overlapp mellom medlemskap i idrettslag og trening utenfor idrettsbevegelsens rammer? Figuren nedenfor gir svar.

Figur 19. Trent på egenhånd etter medlemskap i idrettslag. Prosent

Note: $\chi^2 = 46,01$, df 4, $p < 0,001$

I vårt store materiale blir alle sammenhenger statistisk signifikante, slik er det også her. Men det som viser seg er at sammenhengen ikke er særlig sterk. Enten man er, har vært eller aldri har vært medlem i et idrettslag er mønsteret det samme. Mellom de to gruppene som ikke er medlemmer er det til og med helt likt, 49 prosent har ikke trent, 22 prosent har trent en gang og 29 prosent har trent på egen hånd to eller flere ganger siste uke. Bare idrettsungdommene skiller seg litt ut ved at de noe sjeldnere er i gruppen av unge som ikke har trent på egen hånd (44 prosent), og at de også litt oftere er i gruppen som har trent en gang (27 prosent). Når det gjelder å ha trent to eller flere ganger er medlemmene av idrettslag på eksakt samme nivå som de andre (29 prosent). Å holde medlemskap i et idrettslag har altså liten betydning for om man trener på egenhånd eller ikke. De vi kalte idrettsungdommer er bare litt mer aktive enn andre når det gjelder å trene utenfor idrettslagenes organiserte treninger.

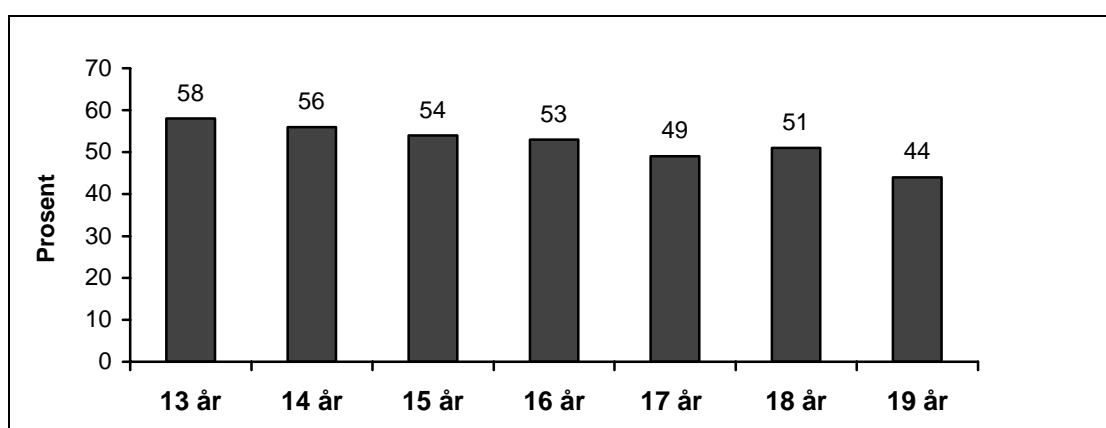
Like viktig er det å legge merke til at tallene heller ikke gir grunnlag for å konkludere med at trening på egenhånd er et fenomen som først og fremst appellerer til unge med affinitet for individualiserte løsninger. Selvsagt kan vi ikke utelukke at noen av de treningsaktive som ikke er medlemmer er motivert ut fra en slik kulturell impuls, men som kulturfenomen ser det ikke ut til at individuell trening er forbundet med en generell individualiseringstendens. Funnet åpner for en hypotese om at det å trene på egenhånd har feste i den sosiale strukturen på samme måte som det å være medlem av idrettslag. Nedenfor skal vi forfølge den hypotesen.

I fortsettelsen blir altså spørsmålet om det å trene på egenhånd inngår i det samme sosiale og kulturelle mønsteret som det å være medlem av et idrettslag. Vi begynner som i forrige kapittel med kjønn og alder.

Kjønn og alder

Medlemskap i idrettslag ble mindre vanlig utover i tenårene. Situasjonen kan være motsatt når det gjelder å trene på egenhånd. Vi kan tenke oss trening på egen hånd som en mer voksen ting, og at det gjennom ungdomsårene foregår en overgang fra trening organisert innenfor idrettslagene til treninger som ungdom ordner med selv. I figuren under har vi slått sammen de som hadde trent en og de som hadde trent to eller flere ganger per uke før undersøkelsen ble gjennomført.

Figur 20. Prosentandel som har trent på egen hånd siste uke etter alder

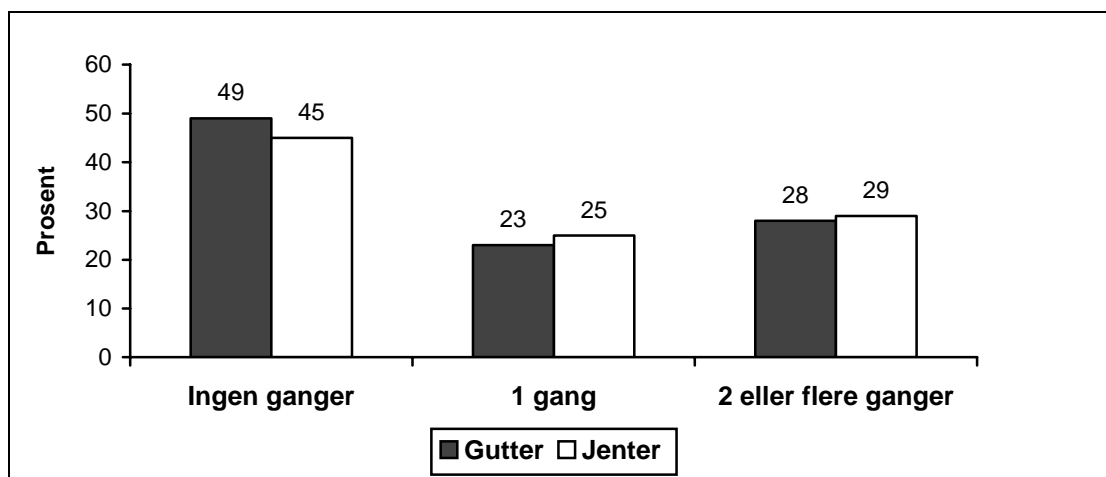

Note: $\chi^2 = 51,36$, $p < 0,001$

Som vi ser er tendensen den samme som for medlemskap i idrettslag, men den avtagende tendensen er ikke særlig sterk – bare sju prosentpoeng forskjell mellom tretten- og attenåringene. Sammenligner vi tretten- og nittenåringene er prosentdifferansen på 14 prosentpoeng, men her må vi huske at gruppene av nittenåringene i utvalget neppe er representative for norske nittenåringene. Også når det gjelder dette målet på fysisk aktivitet tyder tallene på at unge er mindre aktive utover i tenårene.

Trener gutter og jenter like ofte? I figuren nedenfor sammenligner vi hvordan guttene og jentene har rapportert.

Figur 21. Egentrening etter kjønn. Prosent

Note: $\chi^2 = 46,01$, $p < 0,001$

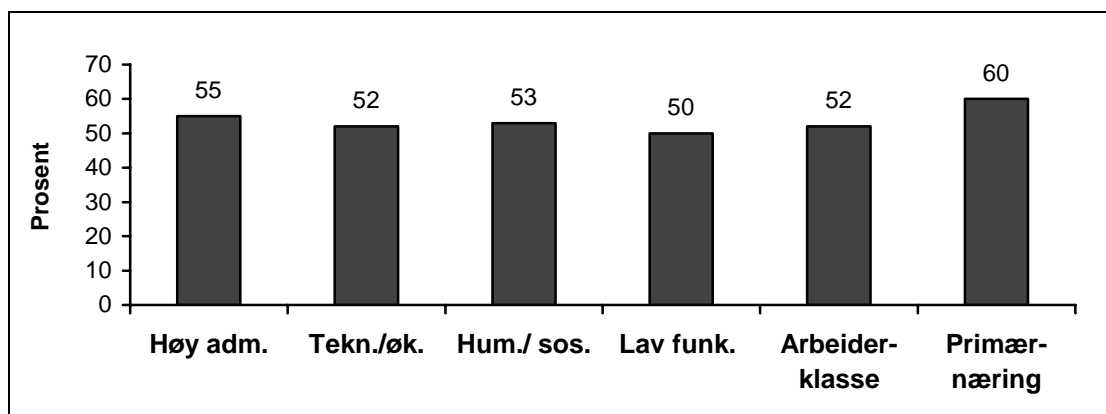
Sammenhengen er statistisk signifikant, men svak. Den svake tendensen er motsatt av hva vi fant når det gjelder medlemskap i idrettslag. Jenter er bitte litt mer aktive enn gutter. Men konklusjonen her må bli at det er veldig små kjønnsforskjeller når det gjelder nivået for unges egentrening. Det betyr selvsagt ikke at det ikke finnes kjønnsforskjeller på dette feltet. Det grove målet som vi bruker her fanger jo ikke opp variasjonen i typer av egentrening. For eksempel er jogging og fotball på løkka trolig ganske forskjellige fenomener både på et sosialt og et kulturelt nivå.

Sosial klasse

Utdanning og klassebakgrunn har i andre undersøkelser vist seg å ha betydning for mosjonsvaner. I SSBs levekårsundersøkelse fra 2001 oppga 26 prosent av de med grunnskole som høyeste oppnådde utdanning at de aldri mosjonerte, mot 7 prosent av de med høyere utdanning (Vaage 2004). Hvordan forholder dette seg blant ungdom?

Nedenfor kommer vi etter mønster fra foregående kapittel til å undersøke hvordan egentreningsnivået varierer med unge folks sosiale klassebakgrunn. Vi opprettholder skillet mellom den økonomiske og den kulturelle dimensjonen ved klassebegrepet, men begynner med det mer allmenne yrkesklassifiseringsmålet.

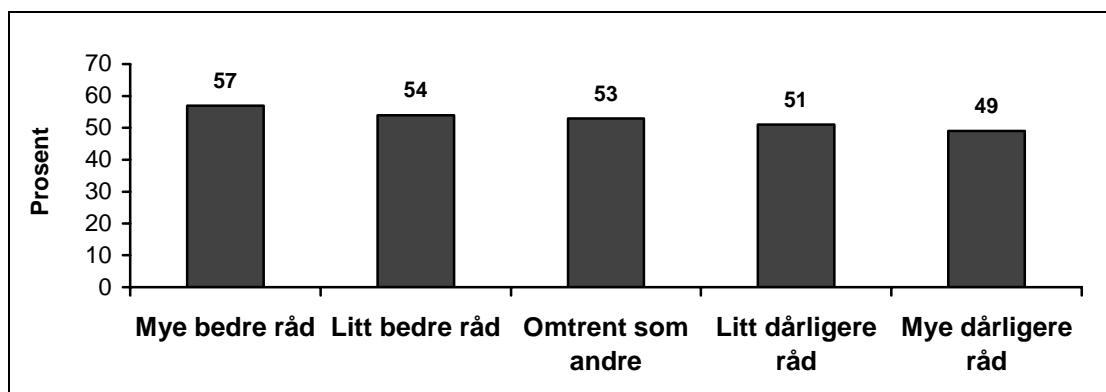
Figur 22. Prosentandeler som har trent på egen hånd etter sosial klasse

Note: $\chi^2 = 33,43$, $p < 0,001$

Her er det bare en gruppe som skiller seg særskilt ut og det er unge med fedre som jobber innenfor primærnæringene. Bakgrunnen kan være at unge med fedre i slike yrker ofte bor på steder hvor omgivelsene egner seg særlig godt til egenorganisert trening. Ellers er det lite som tyder på at det å trene på egenhånd har feste i klassestrukturen når den måles slik vi har gjort her. Men som vi alt har vært inne på: Selv om variabelen har en inndeling som er ment å fange opp vesentlige forskjeller mellom sosiale klasser både når det gjelder klassebegrepets økonomiske og kulturelle dimensjon, dekker så grove kategorier over stor variasjon for begge dimensjoner. Når det gjelder den økonomiske dimensjonen kan det være nærliggende å tenke at den har liten betydning siden det finnes mange former for egentrening som i prinsippet er gratis. Samtidig vet vi at utstyr koster, og at noen typer av egenorganisert trening er relativt dyrt. Vi tenker på slikt som trening i treningsstudioer og i skibakker med heiskort. Det finnes derfor en mulighet for at de unges vurderinger av familiens relative økonomiske posisjon kan ha sammenheng med egenorganiserte treningsaktivitet. Figuren nedenfor handler om det.

Figur 23. Prosentandeler som har trent på egen hånd etter egen vurdering av familiens økonomiske situasjon

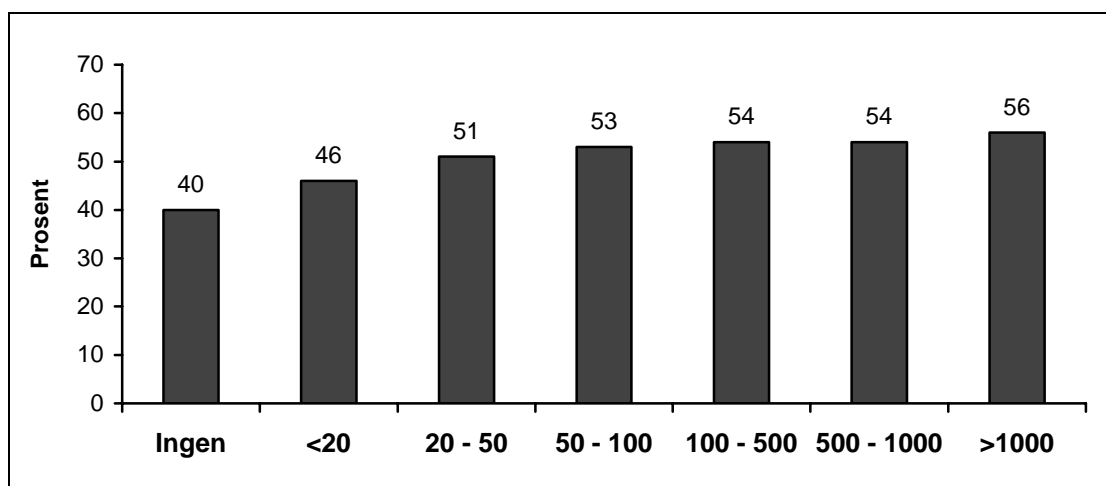

Note: $\chi^2 = 21,57$, $p < 0,01$

Heller ikke denne sammenhengen er veldig sterk, men det er en tydelig tendens til at færre av de unge som estimerer at familien har relativt dårlig råd driver egentrening. Andelen som trener på egenhånd blir lavere jo dårligere stilt de unge vurderer at familiens økonomi er. Det som skaper denne forskjellen kan nettopp være at bedrestilt ungdom oftere deltar i utstyrs-krevende og kostbar trening. Men sammenhengen er ikke så sterk at vi kan konkludere med at økonomi spiller en avgjørende rolle for ungdoms tilbøyelighet til å trene på egenhånd.

Hva så med kulturell kapital? Det å trene, holde seg i form og på den måten pleie kroppen kan vise seg å henge sammen med de kulturelle ressursene den unge har hjemme. Det er temaet for neste figur:

Figur 24. Prosentandel som har trimmet på egen hånd etter antall bøker hjemme

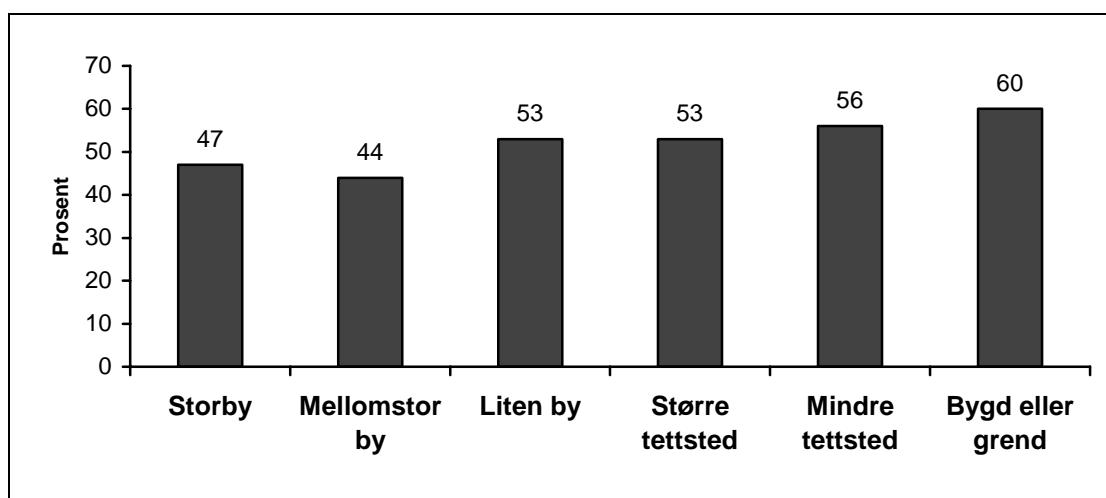
Note: $\chi^2 = 28,62$, $p < 0,01$

Også her finner vi en svak, og på ingen måter oppsiktsvekkende statistisk assosiasjon. Tilbøyeligheten til å trene på egen hånd øker med antall bøker hjemme. Det kan tyde på at det finnes en kulturell impuls a la den vi beskrev over i det norske samfunnet. Dette er en sjudelt skala og økningen mellom hvert trinn er ikke særlig stor. Men sammenligner vi gruppen av unge som rapporterer å ha mer enn 1000 bøker hjemme med de som rapporterer at de ikke har noen, observerer vi en prosentdifferanse på 14 prosentpoeng. Det tilsvarer at det er 35 prosent flere i gruppen med flest bøker som trener på egenhånd, sammenlignet med de som har færrest bøker. Funnet står godt til forskning på andre felt. Vi tenker på forskningen rundt helse, hvor det gjennomgående er slik at folk med sterke kulturelle ressurser, som høy utdanning for eksempel, har bedre helse og «sunnere» livsførsel enn andre befolkningsgrupper (Elstad 2000).

Bosted

Praksis varierer med faktiske muligheter. Derfor er tilgjengelighet viktig også for unge menneskers egentrening, og tilgjengelighet varierer med bostedets fysiske beskaffenhet. Storbyens trafikkerte gater er muligens ikke like attraktive som arena for fysisk utfoldelse som områder preget av frisk luft og natur. Hvordan varierer unges egentrening med hjemstedets størrelse?

Figur 25. Prosentandel som har trimmet på egen hånd etter bosted

Note: $\chi^2 = 28,62$, $p < 0,01$

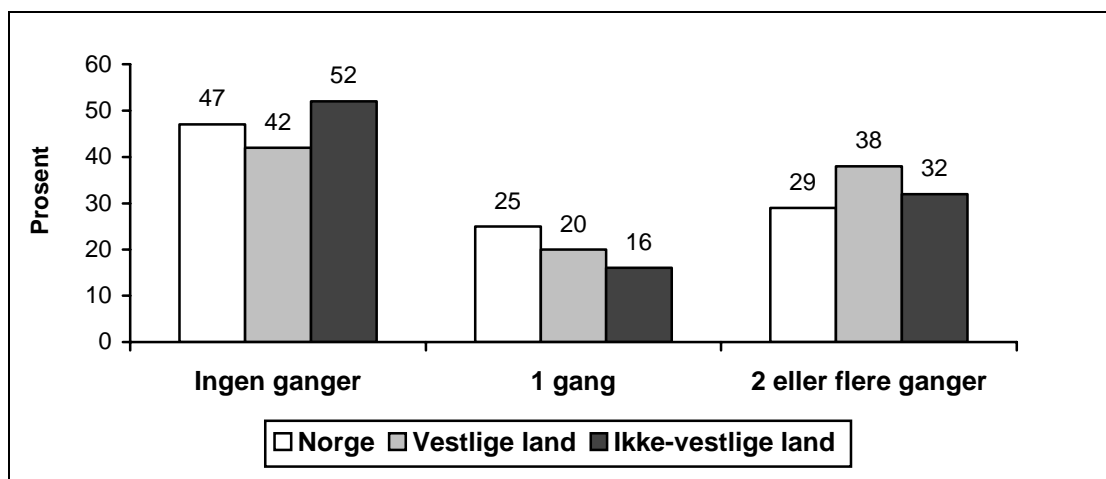
Tendensen er enkelt sagt at unge som vokser opp i tettbygde områder er mindre aktive enn de som vokser opp i omgivelser der bebyggelsen er mer spredt. Som vi ser driver en viss andel unge trening på egenhånd innenfor alle *hjemstedstypene*, men unge som bor i ei bygd er mest aktive. Forskjellen er imidlertid liten, og kanskje ubetydelig, når vi sammenligner med unge fra et lite tettsted. Heller ikke ungdom som sier de kommer fra større tettsteder og småbyer ligger langt bak. Det er først når bygdeungdommene sammenlignes med de som bor i byer at forskjellene kan sies å være betydelige. To forklaringer kan vurderes. En er trolig at bygdeungdom har gratis tilgjengelighet til gode treningsforhold i og med at de bor tettere på naturen. En annen kan være at tilbudet av andre aktiviteter er større i byene, og at flere dermed velger å bruke tiden til annet enn å trene på egenhånd.

Majoritet – minoritet

Vi så at innvandrerungdommen med bakgrunn fra ikke-vestlige land sjeldnere enn etnisk norsk ungdom var medlemmer av idrettslag og at det til en viss

grad er forbundet med andre kjennetegn ved innvandrerbefolkningen. Men vi måtte konkludere med at forhold som ikke var tatt inn i vår modell trolig var mer avgjørende. En mulighet var at en del innvandrere har en generell tilbøyelighet til å holde seg utenfor det norske organisasjonslivet, og at dette kunne være knyttet til forhold som angår integrasjon i det norske samfunnet. Dette er imidlertid ikke det samme som at innvandrerne er inaktive når det gjelder utøvelse av sport. Kanskje trener de på egen hånd i stedet?

Figur 26. Trent på egen hånd etter foreldres fødested. Prosent

Note: $\chi^2 = 22,92$, $p < 0,01$

Også når det gjelder å trene på egenhånd er unge fra majoritetsbefolkningen mer aktive enn ungdom med bakgrunn fra ikke-vestlige land. Nær halvparten av de unge i begge grupper trener ikke på egenhånd, 47 prosent blant de med foreldre født i Norge og 52 prosent blant de med foreldre fra et ikke-vestlige land. Blant de som trente en gang uka er forskjellene større, 25 prosent mot 16 prosent. Ser vi derimot på de som var svært aktive (trent to eller flere ganger sist uke) er det blant ungdom med innvandrerbakgrunn vi finner den største andelen. Mønsteret her er altså ganske forskjellig fra mønsteret for medlemskap i idrettslag. Ungdom med innvandrerbakgrunn avviker ikke like mye fra ungdommer med norskfødte foreldre når det gjelder trening på egen hånd. Unge med foreldre fra vestlige land er til og med mer aktive, selv om også de hadde lavere organiseringsgrad enn jevnaldrende fra majoritetsbefolkningen.

Mens bare 24 prosent av de unge med ikke-vestlig bakgrunn er medlemmer av idrettslag har 48 prosent i denne gruppen trent på egenhånd. Når det gjelder ungdommene med foreldre født i Norge er forholdet at 41 prosent er medlemmer mens 53 prosent har trent på egenhånd. Vi kan få et tallmessig uttrykk for den relative betydningen av de to formene for aktivisering

i idrett ved å dele andelen som har trent på egenhånd med andelen som er medlemmer. For unge med ikke-vestlig bakgrunn kommer man da frem til forholdstallet 2 (48/24=2), for unge med vestlig bakgrunn 1,9 (58/30=1,9) og for etnisk norske ungdommer 1,3 (53/41=1,3). Vi ser at den relative andelen som trener på egenhånd er betydelig større blant unge med innvandrerbakgrunn (både vestlige og ikke-vestlige) enn blant unge med minst en forelder født i Norge.

Som nevnt innledningsvis er det stor oppmerksomhet rettet mot ungdommenes treningsvaner. Og det knytter seg en særlig bekymring til ungdom fra minoritetsbefolkningen. I Helseundersøkelsen i Oslo kom det fram at jenter med innvandrerbakgrunn trente mindre enn jenter fra majoritetsbefolkningen (Grøtvedt & Gimmedstad 2002). Kjønnsforskjellene i trimming på egenhånd er vist i tabellen under.

Tabell 13. Trimmet på egenhånd sist uke, etter foreldres fødested og kjønn. Prosent.

	GUTTER			JENTER		
	Norge	Vestlige land	Ikke-vestlige land	Norge	Vestlige land	Ikke-vestlige land
Ingen ganger	49	41	48	45	45	56
En gang	23	22	17	26	18	15
To ganger	12	9	13	14	14	15
Tre eller flere ganger	16	28	22	16	24	14
Totalt	100	100	101	100	100	100
N	4980	32	237	5353	51	259

Note: Gutter $\chi^2 = 13,8$, $p < 0.05$ Jenter $\chi^2 = 21,0$, $p < 0.01$

Det framkommer et såkalt samspill mellom kjønn og foreldrenes bakgrunn når det gjelder betydningen for trimming på egen hånd. Blant guttene er det flere veldig ivrige med innvandrerbakgrunn enn med norskfødte foreldre. Blant jentene er det flere som ikke trener blant de med innvandrerbakgrunn, og jentene med foreldre fra ikke-vestlige land er mindre aktive.

Konklusjonen for både gutter og jenter med innvandrerbakgrunn er at det er større andeler blant dem som trener på egenhånd enn som er med idrettslagene.

Oppsummering

- 49 prosent har ikke trent på egen hånd siste uke/23 prosent har trent en gang på egen hånd siste uke/28 prosent har trent to eller flere ganger på egen hånd siste uke.
- Det er en tendens til at færre unge trener på egen hånd i de eldste aldersgruppene
- Gutter og jenter er omtrent like aktive når det gjelder det å trene på egen hånd.
- Det er ingen klar sammenheng mellom fars yrke og de unges tilbøyelighet til å trene på egen hånd, men ungdom som vurderer at familien har relativt god råd og/eller at familien har mange bøker hjemme har en noe forøkt sannsynlighet for å drive egenorganisert trening.
- Ungdom fra bygder, tettsteder og mindre byer trener andelsvis mer på egen hånd enn ungdom fra byer.
- Andelen som trener på egen hånd er mindre blant ungdom med ikke-vestlige bakgrunn enn blant etnisk norske ungdommer (48 prosent mot 53 prosent).
- Sammenlignet med medlemskap i idrettslag har egentrening relativt sett større betydning for unge med innvandrerbakgrunn.
- Det er ubetydelige endringer i egentrening fra 1992 til 2002.

7 Friluftsliv

Torsdag 4/11-04 presenterte Aftenposten tall fra statistisk sentralbyrå (SSB) som fortalte at folk med høy utdanning og gode inntekter trener mer og er flittigere brukere av *Marka* enn folk med lavere utdanning og lavere inntekter (Vaage 2004). Reportasjen inneholdt også intervjuer med personer som kunne stå som eksempler på de statistiske funnene. En høy tjenestemann i det offentlige og en kvinnelig student fortalte om hvor viktig trening og friluftsliv var for dem personlig og om hvordan det også ga dem krefter i en hektisk hverdag. Gjennom tallene og intervjuene tegnet avisoppslaget et bilde av markabrukeren som en ressurssterk person med klar tilhørighet i de øvre sjiktene av det norske samfunnet.

Høsten 2004 publiserte Tormod Øia og Åse Strandbu artikkelen *Ungdom og tradisjonell bruk av naturen* (Øia & Strandbu 2004). Artikkelen var, som denne rapporten, basert på data fra Ung i Norge 1992 og Ung i Norge 2002. I tillegg til å gi en oversikt over endringer i unges praksis på dette feltet, forsøker Øia og Strandbu å plassere utviklingene i en historisk kontekst. Et hovedfunn er at ungdoms involvering i det tradisjonelle friluftslivet har gått tilbake de ti siste årene. Forfatterne diskuterer også to historiske røtter til det norske friluftslivet. Den ene er en nytteorientert matauktradisjon. Den andre linjen, som er en rekreasjonstradisjon, kom med britiske overklasseturister og ble ført videre av det norske byborgerskapet. I dag, hevder forfatterne, er det ikke lenger empirisk grunnlag for å opprettholde et strengt skille mellom de to tradisjonene. Men som meningsdimensjoner lever de trolig videre. Slik kan det også hende at det går en kulturhistorisk linje fra britiske overklasseturister via et norsk byborgerskap til dagens utøvere slik de framstår i SSB's statistikk.

Er det slik, også blant ungdom, at aktive utøvere av friluftsliv hører til i samfunnets øvre sjikt?

Spørreskjemaet inneholder spørsmål om fem ulike former for friluftsliv. Ungdommene ble bedt om å svare på hvor ofte de «går på tur i skog og mark», «går på skitur i skog og mark», «går på bær eller sopptur», «drar på fisketur» og hvor ofte de «kjører snowboard». For alle variablene er svaralternativene, «Sjeldent eller aldri», «Sjeldnere enn en gang i måneden», «En eller et par ganger i måneden», «Omtrent en gang i uka» og «Flere ganger i uka». I tabellen nedenfor presenteres fordelingene på de fire variablene.

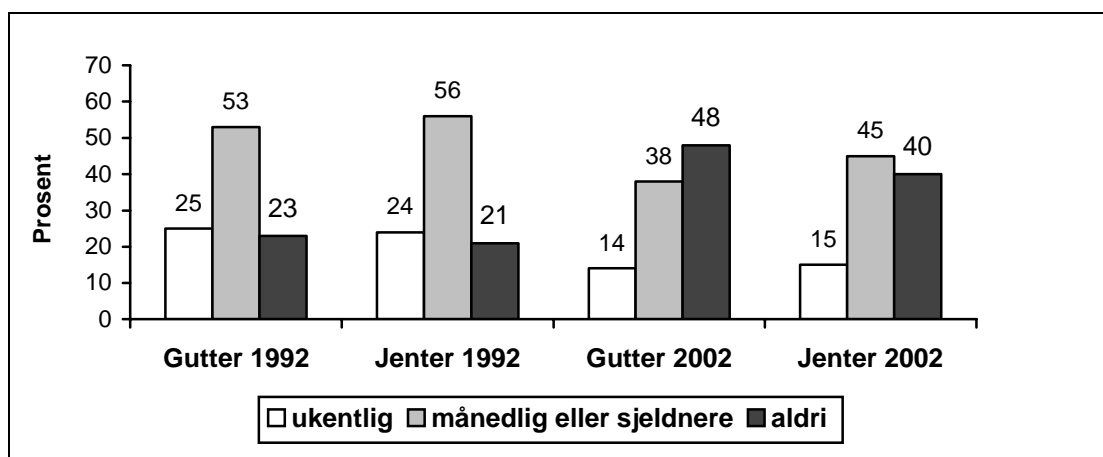
Tabell 14. Prosentvis fordeling på ulike friluftaktiviteter 2002. Prosent

	Fottur i skog og mark	Skitur i skog og mark	Bær- og sopptur	Fiske-tur	Snow-board
Flere ganger i uka	5	4	1	4	9
Omtrent 1 gang i uka	10	8	3	6	8
En eller et par ganger i måneden	18	15	8	13	15
Sjeldnere enn 1 gang i måneden	23	18	18	20	14
Aldri eller nesten aldri	44	55	70	56	54
Totalt	100	100	100	100	100
N	11053	11060	11019	11019	11061

Vi ser at turer i skog og mark er den mest utbredte friluftslivsaktiviteten. Mindre enn halvparten (44 prosent) svarte at de sjeldent eller aldri deltar. Det er ikke vanlig at ungdom er veldig aktive turgåere. 15 prosent oppgir at de går turer i skog og mark en eller flere ganger i uka. Men et flertall tar seg altså en tur av og til. Sammenligner vi med snowboard, som var blant de mest utbredte formene for uorganisert idrettsutøvelse, ser vi at det er færre som aldri eller nesten aldri har gått på tur i skog og mark. Norske ungdommer går fremdeles på tur.

Selv om norske ungdommer fremdeles går på tur har det vært en tilbakegang i løpet av tiårsperioden. Vi sammenligner tallene for 1992 og 2002 i figuren under. Snowboard er ikke med i sammenligningen fordi det ikke ble spurt om denne aktiviteten i 1992.

Figur 27. Fottur i skog og mark i sesongen for jenter og gutter – 1992–2002. Prosent

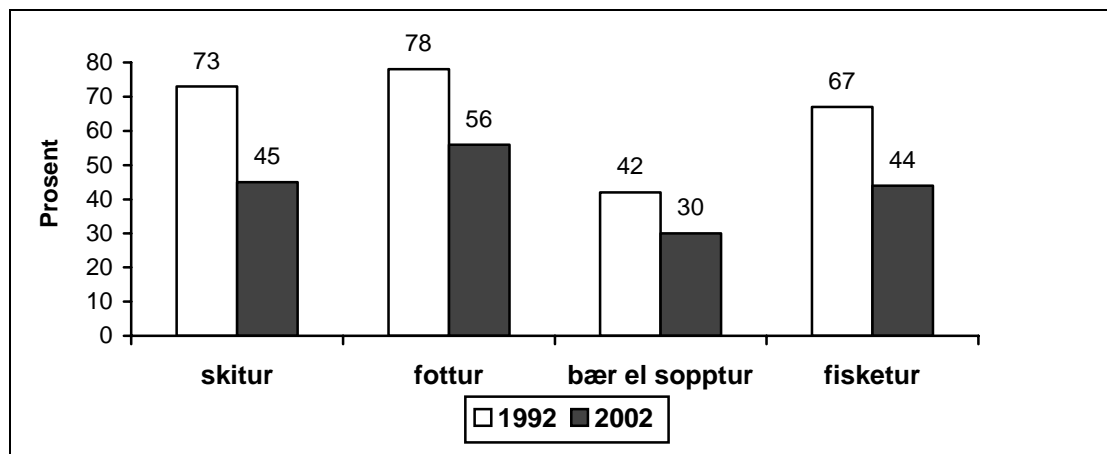
Note: Figuren er også presentert i artikkelen Ungdom og tradisjonell bruk av naturen (Øia og Strandbu 2004)

De aktive turgåerne som er ute en eller flere ganger i uka, er i tidsperioden fra 1992 til 2002 redusert fra 25 til 14 prosent for guttene og fra 24 til 15 prosent for jentene. Samtidig har det vært en tydelig nedgang også i gruppa

som svarer at de er ute på tur en eller et par ganger i måneden eller sjeldnere. Andelen som «aldri eller nesten aldri» er på tur er doblet både blant jenter og gutter – fra 23 prosent til 48 prosent blant guttene og fra 21 til 40 prosent blant jentene.

Men selv om det har vært en nedgang i ungdoms interesse for turlivet, viser undersøkelsen at det fremdeles er mange (nesten 60 prosent) som går på tur. De andre formene for friluftsliv har også rimelig stor oppslutning. Unntaket er kanskje bær og sopptur. To tredjedeler av de unge oppgir at de sjeldent eller aldri plukker bær og sopp. Mens fisketur og fremfor alt skitur fremdeles er ganske vanlig blant norske ungdommer. Også her ser vi imidlertid en tilbakegang gjennom de siste 10 årene. Figuren under viser prosentandelen i 1992 og 2002 som går på skitur, fottur, bær eller sopptur og til slutt fisketur.

Figur 28. Andel som tar del i ulike friluftaktiviteter 1992–2002. Prosent

Note: «tar del i» omfatter her alle de som **ikke** har krysset av for at de «aldri eller nesten aldri» tar del i aktiviteten.

For alle de fire måtene å drive friluftsliv som er målt i denne undersøkelsen har det vært en nedgang i aktivitetsnivået blant ungdom fra 1992 til 2002. Størst har nedgangen vært for skiturer. I 1992 svarte 27 prosent av ungdommene at de aldri eller nesten aldri gikk skiturer. I 2002 var denne andelen økt til 55 prosent.

Tradisjonell bruk av natur til ulike former for friluftsliv har i tiårsperioden fra 1992 til 2002 gått markert tilbake blant norsk ungdom. Dette er i tråd med det Vaage (1999) finner i sin sammenligning av SSBs Levekårsundersøkelser med friluftslivsundersøkelsen fra 1970: Det har vært en nedgang i tradisjonelle friluftaktiviteter blant ungdom, ikke blant voksne (Vaage 2004: 28-29). Når det gjelder nye former for friluftsliv som frikjøring på ski ved anlegg og i fjellet, fjellklatring, juvvandring, rafting, elve-

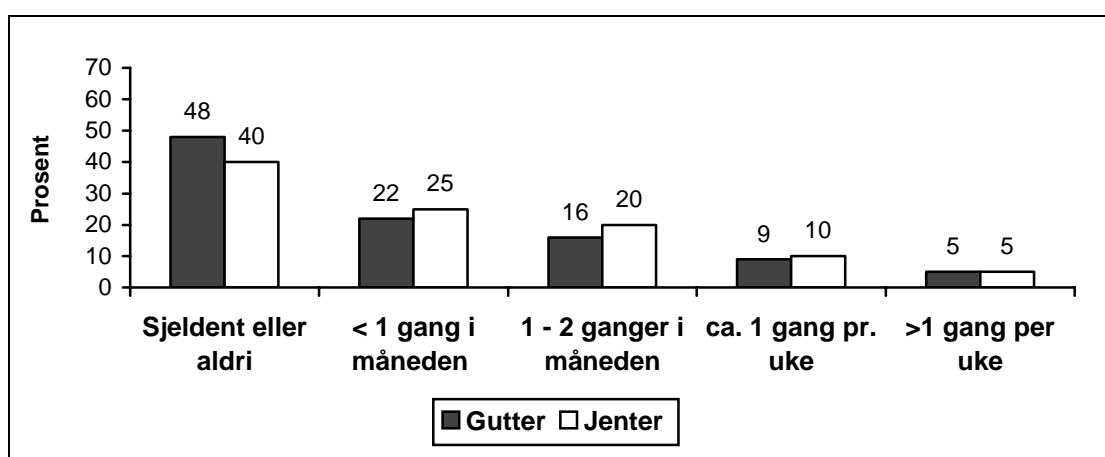
padling og skiseiling er derimot de unge overrepresentert (Bischoff & Odden 2003). Om deltaking i de nye formene for friluftsliv representerer en videreføring eller et brudd på friluftslivets kulturelle mening og verdier, er et annet spørsmål (jf. Vorkinn, Riese et al. 2000). Det spekuleres i om populariteten til aktiviteter som snowboard gir uttrykk for en mer grunnleggende endring i retning av at individets lek og utfoldelse blir mer sentralt – og at hensynet til, og opplevelsen av, naturen blir mer underordnet (jf. Vorkinn m.fl. 1997: 98). I Ung i Norge-materialet finner vi imidlertid at langt flere av de aktive snowboardkjørerne enn av andre ungdommer driver med de tradisjonelle formene for friluftsliv (Øia & Strandbu 2004). I en kvalitativ undersøkelse fant Ese (2004) at tradisjonelle friluftslivsverdier står sterkt blant sentrale aktører i snowboardmiljøer.

Etter mønster fra de foregående kapitlene kommer vi nedenfor til å se friluftslivet i sammenheng med *bakenforliggende* egenskaper. Igjen spør vi hvordan praksis varierer med kjønn, sosial klasse, skoleprestasjoner, bosted og etnisk bakgrunn. For å lette framstillingen valgte vi å konsentrere presentasjonen rundt friluftaktiviteten som flest er aktive i – turer i skog og mark. I tillegg til å ha høy prevalens er variabelen også sterkt korrelert med de andre målene for friluftsliv (Skitur Pearson korrelasjon 0,608, Bærtur Pearson korrelasjon 0,51). Det kan se ut til at unntaket er fisketur (Pearson korrelasjon 0,384), men det relativt lave statistiske samsvaret mellom fisketur og vanlig tur skyldes at fisketur er betydelig mer lavfrekvent enn turer i skog og mark. En enkel krysstabell viste at 80 prosent av de som aldri går på tur i skog og mark i tillegg holder seg helt unna fisketurer. Alt i alt gir det trolig et brukbart bilde av unges friluftslivsvaner å bare studere turer i skog og mark. Nedenfor kommer vi noen steder til å operere med en såkalt dikotom eller todelt variabel. I de tilfellene har vi gruppert de som aldri og de som sjeldnere enn en gang i måneden går på tur i skog og mark sammen i kategorien «driver ikke friluftsliv», og de som går oftere enn en gang i måneden i kategorien «driver friluftsliv».

Kjønn og alder

Er det, som vi har sett at det er når det gjelder idrett, kjønnsforskjeller når det gjelder de unges deltagelse i friluftsliv? Nedenfor presenteres en figur hvor gutter og jenters turaktivitet sammenlignes. Vi ser at blant de helt inaktive er guttene i flertall, mens jentene i noe større grad rapporterer at de hører med blant de som en sjelden gang tar en tur i skog og mark. Blant de mest aktive, som går tur en gang i uka eller mer, er det ingen kjønnsforskjeller.

Figur 29. Turaktivitet etter kjønn. Prosent

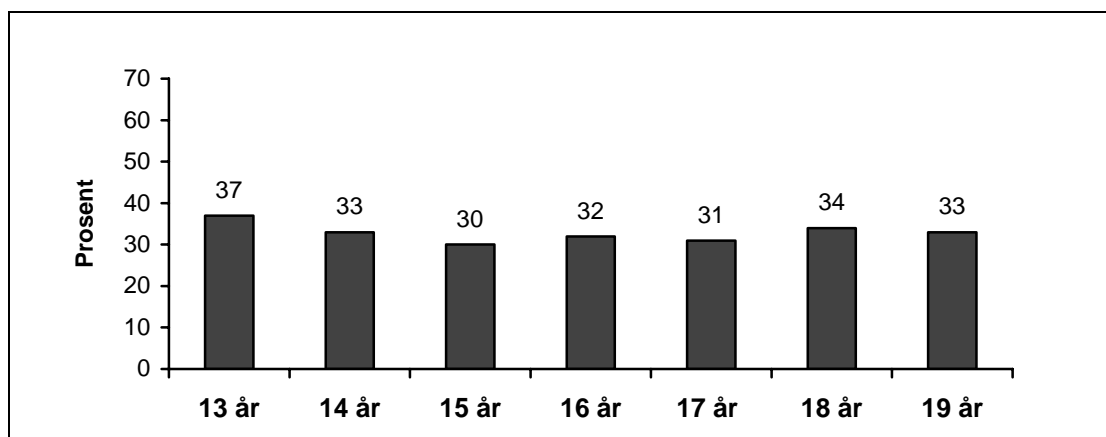

Note: Pearson $\chi^2 = 707,35$; $p < 0,001$

Tallene gir ikke grunnlag for å hevde at denne formen for friluftsliv varierer med kjønn i særlig grad. Ser vi på fisketurer endrer bildet seg. Mens nesten 15 prosent av guttene forteller at de drar på fisketur en eller flere ganger i uka, gjelder det samme bare 5 prosent av jentene. Samtidig sier nesten 70 prosent av jentene at de aldri drar på fisketur, mens bare 45 prosent av guttene er så fremmede for fritidsfiske. Fisketurer er hva vi kan kalle en gutteaktivitet.

Vi har sett at frafallet fra den organiserte idretten løper gjennom hele ungdomstida. En del av tendensen skyldes trolig unges behov for autonomi. Særlig gjaldt dette den organiserte idretten som nok kan framstå som uforenlig med løsrivelse og selvstendig definering av hvordan fritida skal benyttes. Hvordan faller friluftsliv inn i denne formasjonen?

Figur 30. Går tur mer enn en gang i måneden etter alder. Prosent

Note: $\chi^2 = 60,59$, $p < 0,001$

Sammenheng mellom alder og aktivitet er ikke særlig sterk. Vel er andelen aktive noe større blant de helt yngste, men hovedinntrykket er at aktiviteten er på omtrent samme nivå for alle aldersgruppene. I figuren er det den dikotome variabelen som presenteres, men bildet er det samme om vi legger den femdelte skalaen til grunn. Kanskje noe av bakgrunnen er at friluftsliv i motsetning til organisert idrett både kan være voksenstyrt og egenstyrt. Blant de yngste er det trolig oftest foreldrene som tar initiativ, samtidig er det å gå på tur en form for praksis som man også kan utvikle sammen med jevnaldrende. I en undersøkelse av storbyungdoms forhold til natur og friluftsliv, var naturen som en egnet arena for morsomt samvær med andre ungdommer en av de viktigste grunnene de unge oppga til at de dro på turer (Strandbu 2000).

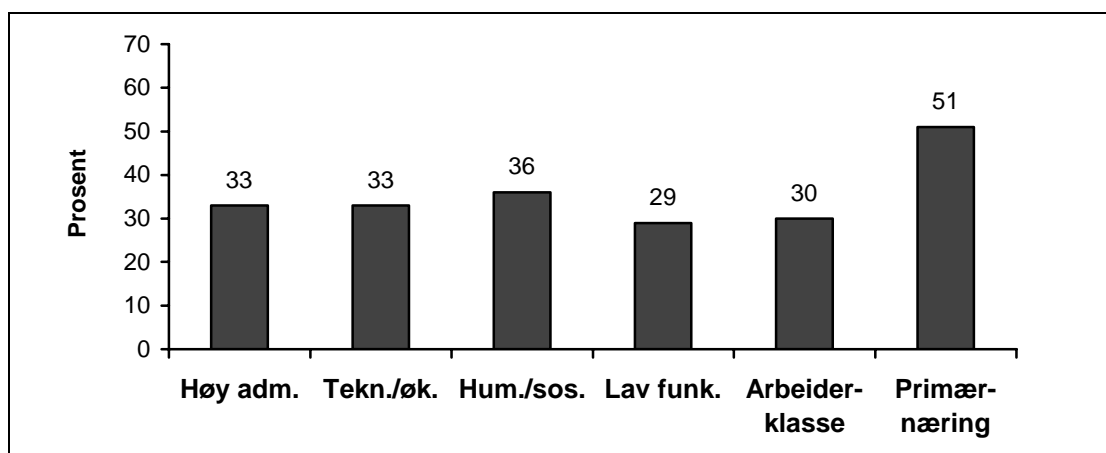
Når det gjelder de andre formene for friluftsliv er det en noe sterkere tendens til at aktiviteten er avtagende etter hvert som alderen øker, selv om også disse formene for friluftsliv har en relativt høy grad av aldersstabilitet. Skal vi legge vekt på noe når det gjelder aldersvariasjon må det være at kurven som stolpediagrammene danner tenderer mot en u-form. Midt i tenårene er de unge minst aktive. Kanskje ser vi spor etter overgangen fra en type turkamerat til en annen – fra foreldre til jevnaldrende venner? En annen mulig forklaring er knyttet til skjevheter i utvalget. Blant de eldste er gutter i yrkesutdanning underrepresentert og hvis turgåning er forbundet med akademiske prestasjoner kan det gjøre utslaget.

Sosial klassebakgrunn

Uansett hvor du bor i Norge er friluftsliv – i alle fall i form av turer i skog og mark – tilgjengelig uten at store kostnader er forbundet med aktiviteten. Når det gjelder mulighetene for å komme seg på tur er det derfor neppe slik at

klassebetingede budsjettsskranker setter grense for folks aktivitet. Men som vi har sett har klassebegrepet også en kulturell side, slik som for eksempel Øia og Strandbu peker på i sin artikkel. I norsk språk finnes for eksempel begreper som «Nikkersadelen», som nettopp peker på sammenhengen mellom turaktiviteter og en bestemt sosial posisjon. Hvordan står det til med slike skillerlinjer i dag? Er det nikkersadelens barn som er mest aktive turgåere. Vi begynner med det generelle målet for sosial klasse, variabelen som tar utgangspunkt i fars yrke, og viser andelen som svarer at de går på tur (som har oppgitt svaralternativet «sjeldnere enn en gang i måneden» eller hyppigere).

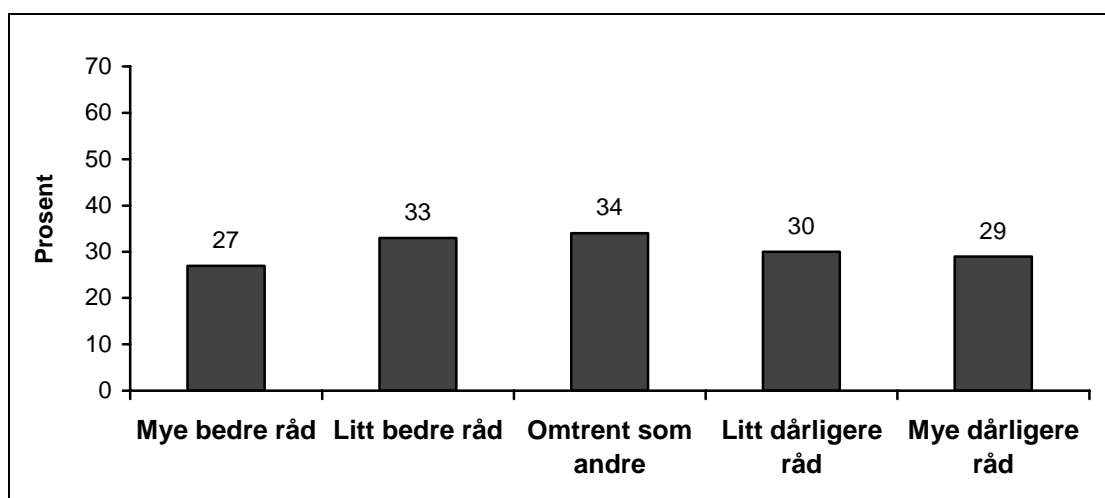
Figur 31. Prosentandeler som går på tur etter sosial klasse

Note: $\chi^2 = 184,77$, $p < 0,001$

Figuren viser at det er en gruppe som skiller seg ut ved at særlig mange er aktive turgåere – nemlig unge med bakgrunn fra primærnæringene. Det kan finnes noen kulturelle grunner til det. I tråd med friluftslivets tradisjonelle meningsdimensjoner, kan det tenkes at «bondebefolkningen» mer enn andre yrkesgrupper er bærere av friluftstradisjonen. En annen og mer sannsynlig grunn er at en ekstra stor andel av unge fra primærnæringene bor nær natur. Når det gjelder de andre gruppene ser vi at det er en lavere andel blant ungdom som har vokst opp i klassen av lavere funksjonærer og arbeidere som er aktive turgåere. Også dette funnet svarer til det Øia og Strandbu fant å gjelde friluftslivet generelt. De knytter funnet til den delen av friluftstradisjonene som byborgerskapet har ført videre. Det er altså ting som tyder på at variasjonen i friluftaktiviteten har å gjøre med kulturelle forskjeller i det norske samfunnet. Nedenfor presenteres en analyse hvor den dikotome turvariabelen sees i sammenheng med de unges oppfatning av familiens økonomiske situasjon

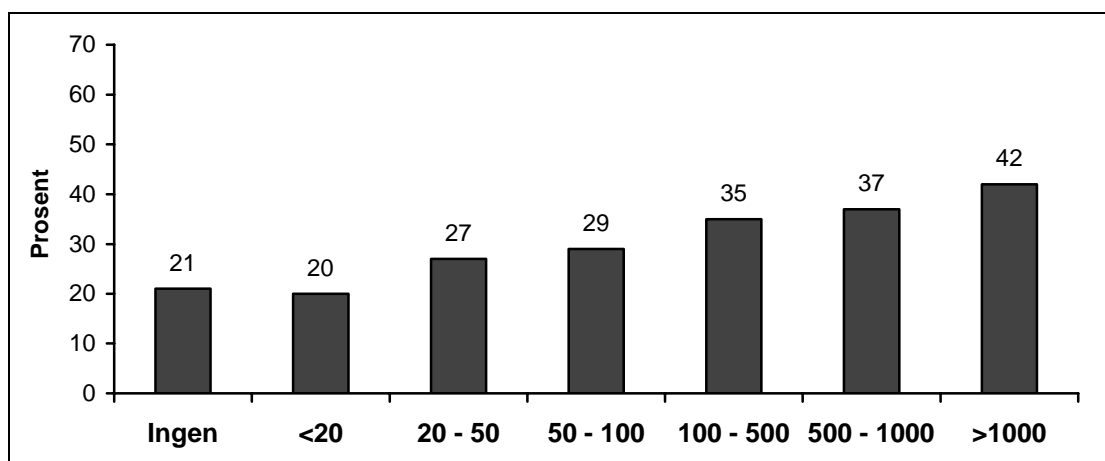
Figur 32. Prosentandeler som går på tur etter egen vurdering av familiens økonomiske situasjon

Note: $\chi^2 = 17,8$, $p < 0,001$.

Figuren viser at det ikke er noen lineær sammenheng mellom vurderingen av familiens økonomi og turaktivitet. I tråd med antagelsen over kan vi konkludere med at unge folks turaktivitet er lite forbundet med familiens økonomi. Hva så med familiens kulturelle ressurser? Er det å gå på tur forbundet med høy kulturell kapital? Igjen benytter vi målet hvor de unge blir bedt om å estimere hvor mange bøker de har hjemme. Resultatene vises i figuren under.

Figur 33. Prosentandel som er aktive turgåere etter antall bøker hjemme

Note: $\chi^2 = 130,2$, $p < 0,001$

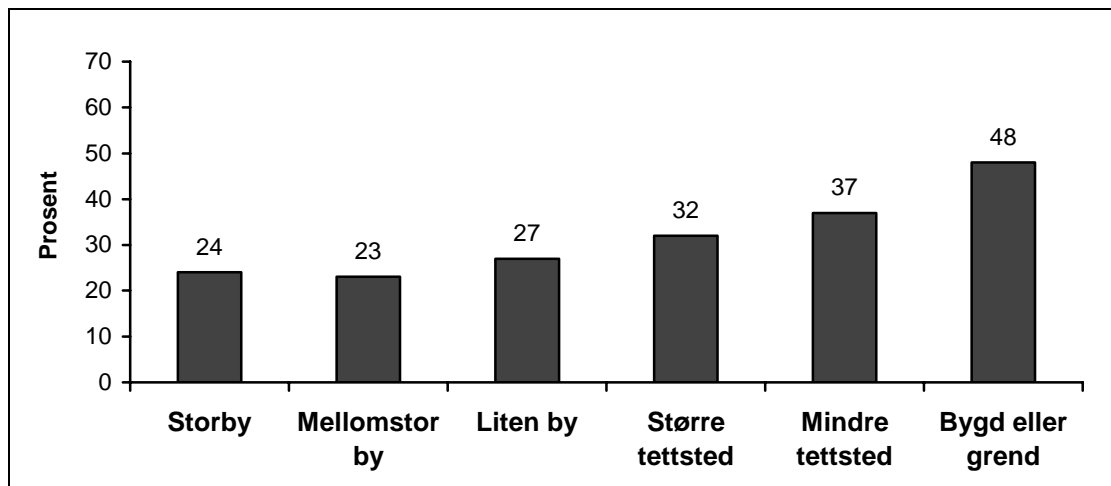
Her ser vi at en klar sammenheng. Jo flere bøker man estimerer å ha hjemme, jo større er sannsynligheten for at man er aktiv turgåer. I statistisk forstand er sammenhengen sterk. Situasjonen er med andre ord den at variabelen som gir et enkelt mål på familiens kulturelle ressurser skiller bedre enn målet for familiens relative økonomiske situasjon, når det gjelder

unges turaktivitet. Vi har tidligere framholdt at begrepet om sosial klasse er flerdimensjonalt og at to viktige dimensjoner er økonomi og kultur. Det virker rimelig å konkludere med at den kulturelle dimensjonen ved klassebegrepet – kulturell kapital – betyr mer for unges friluftslivsaktivitet enn inntektsmessige klasseforskjeller. Funnene er i tråd med hva vi antok ut fra faktumet at det er gode gratis turmuligheter nesten alle steder i Norge. Samtidig står de også godt til tolkningen som legger vekt på at en friluftstradisjon som er båret oppe av byborgerskapet i Norge, fremdeles er virksom.

Bosted

I forrige avsnitt så vi at unge fra primærnæringene er særlig aktive turgåere. Som nevnt er en sannsynlig forklaring at unge som vokser opp med foreldre som er bønder eller fiskere er bosatt slik at de har særlig god tilgjengelighet til turer i skog og mark. I dette avsnittet skal vi undersøke om det virkelig forholder seg slik. En alternativ forklaring kan være at folk i landbruk og fiske har en særlig affinitet for nasjonale tradisjoner og at friluftslivet er en slik tradisjon. Igjen skal vi bruke variablene som er basert på spørsmålet «hvor bor du?». Resultatet finnes i figuren under.

Figur 34. Prosentandel som er aktive turgåere etter bosted

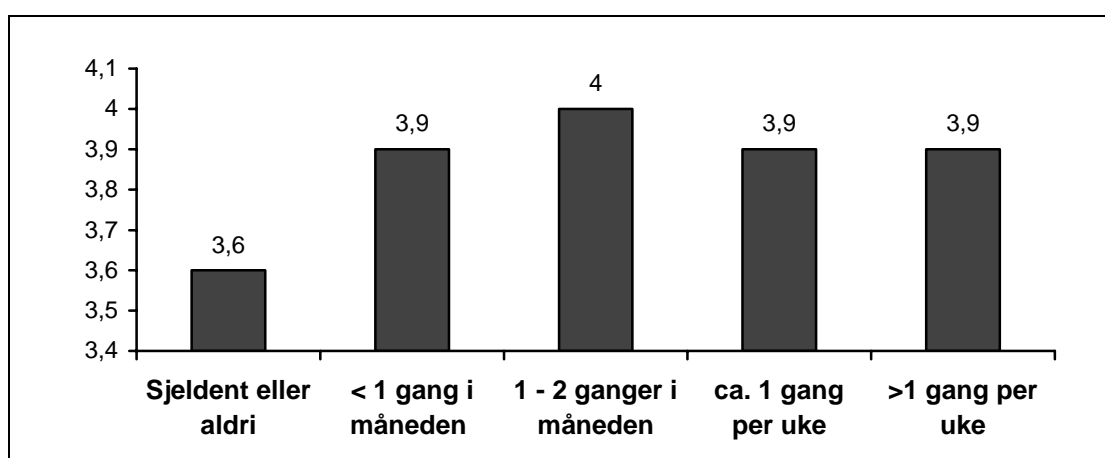
Note: $\chi^2 = 482,63$, $p < 0,001$

Figuren viser at det ikke er noen forskjell mellom ungdom fra en stor eller en mellomstor by, ellers viser det seg at andelen som er aktive turgåere stiger jo mindre sted den unge bor. Tilgangen til natur er den sannsynlige og mest åpenbare grunnen til dette.

Utdanningsplaner og skoleprestasjoner

Vi har til nå vist at friluftsliv har feste i klassestrukturen. Ungdom fra middelklassene og høyere administrative lag er noe mer aktive enn barn av lavere funksjonærer og arbeiderklassens unge. Vi vet også at mellomlagenes unge gjennomsnittlig gjør det bedre på skolen og at de jevnt over har høyere utdanningsmål enn andre unge. Derfor er det grunn til å anta at også friluftsliv er forbundet med skoleprestasjoner og utdanningsplaner. Nedenfor undersøker vi en slik hypotese. I figuren under vises gjennomsnittsskårene på karaktermålet mot de ulike nivåene for turaktivitet.

Figur 35. Gjennomsnittskarakter etter turaktivitet. Prosent

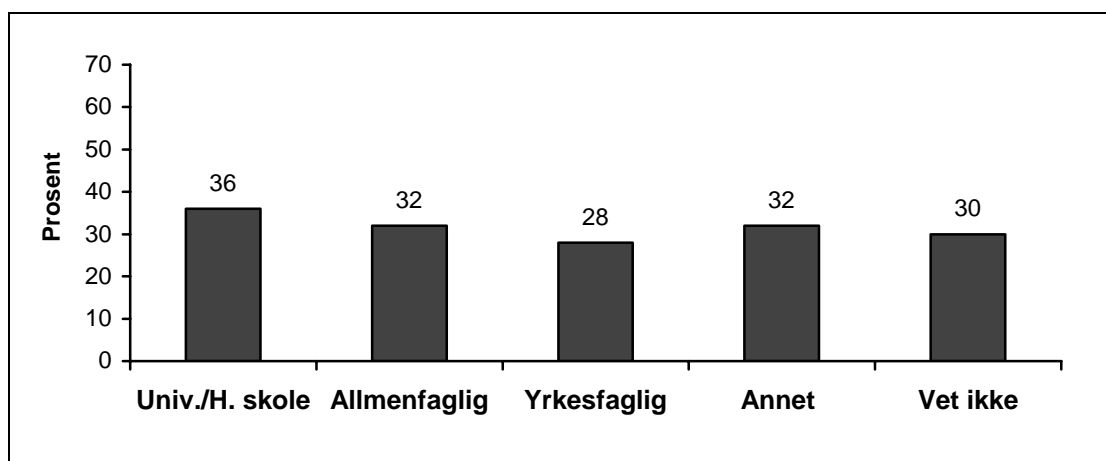

Note: F 84,91, $p < 0,001$

Tallene forteller at det bare er en gruppe som skiller seg negativt ut og det er de som aldri går på tur. Mot en gjennomsnittskarakter nær 4 for de resterende gruppene, har de som aldri går på tur 3,6. Som tilfellet var når det gjaldt organisert idrett skjuler også disse målene en bestemt form for spredning. Blant 361 elever som hadde gjennomsnittskarakteren to var det 228 som aldri går på tur. I denne gruppen av elever med svake skoleprestasjoner var det med andre ord 63 prosent som aldri går på tur. I den samme gruppa var det 38 personer (10 prosent) som går på tur en eller flere ganger i uka. Nå er det mange flere som aldri går på tur enn som går mer enn en gang i uka, men poenget kommer fram når vi sammenligner med gruppen som fikk karakteren fem eller bedre. I denne gruppen som består av 1030 personer var det 305 som aldri går på tur. Det utgjør 30 prosent. Samtidig var det 199 personer som går på tur mer enn en gang i uka. Det utgjør 19 prosent. En betydelig del av den observerte gjennomsnittsforskjellen oppstår altså i ytterkant av karakterskalaen.

Selv om sammenhengene over er sterke og klare i statistisk forstand, kan de virke tilfeldige og teoretisk meningsløse. Årsakssammenhengen er på ingen måte klar. Kan høy turaktivitet føre til gode karakterer, eller omvendt? Neppe helt direkte, men sammenhengene er likevel sosiologisk interessante. Noe av bakgrunnen her kan være at gode skoleprestasjoner og aktivt friluftsliv henger fast i samme type livsførsel – en livsførsel eller livsstil som har best vilkår i de sosiale mellomlagene. Hvis det er tilfelle kan vi, ut fra et enkelt prinsipp om sosial reproduksjon, tenke oss at friluftslivsaktivitet også peker framover mot de unges framtidige tilpasning i det norske samfunnet. Vi stiller spørsmål om hvordan turaktivitet henger sammen med de unges utdanningsplaner, og resultatet presenteres i figuren under.

Figur 36. Prosentandel som går på tur etter utdanningsplaner

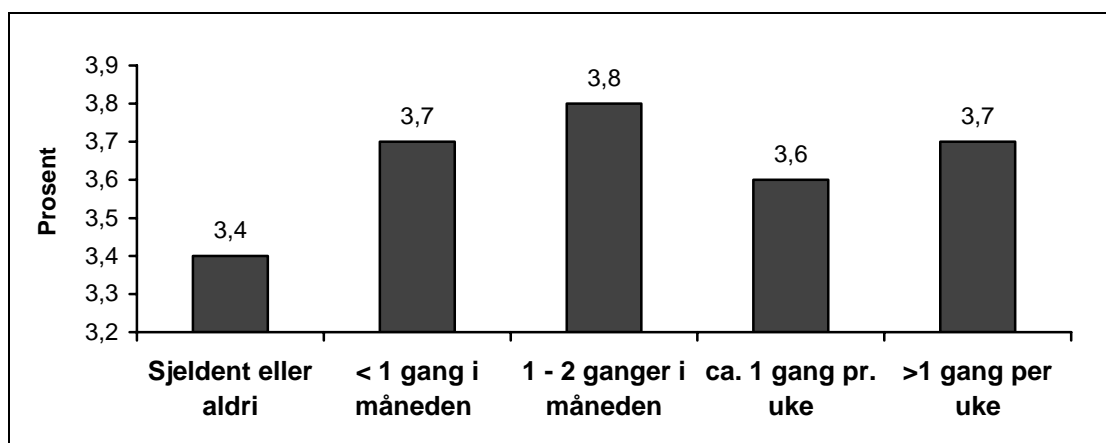
Note: $\chi^2 = 158,56$, $p < 0,001$.

Mønsteret gjentar seg. De som sikter mot høyere utdanning er oftere aktive turgåere. De som sikter mot yrkesfaglig utdanning har lavest tilbøyelighet til å gå på tur. Prosentdifferansen mellom disse gruppene er åtte prosentpoeng. I dette tilfellet innebærer det at det er 30 prosent flere aktive turgåere blant de med planer om utdanning på høyskole og universitetsnivå enn det er blant de med planer om å ta praktiske yrkesfag. Også i denne analysen framstår dagens unge som befolkningen ellers. I SSBs levekårsundersøkelse oppga 67 prosent av de med grunnskole som høyeste fullførte utdanning at de går på tur i skog og mark, mot 96 prosent av de med høyere utdanning (Vaage 2004).

Konklusjonen synes klar: Friluftsliv, her målt gjennom et enkelt spørsmål om hvor ofte unge går på turer i skog og mark, har sterkest feste i de øverste sjiktene av samfunnet. Men det må understrekes at det ikke er noen determinisme i dette. I alle samfunnsgrupper finnes det eksempler på ungdom som er aktive utøvere av forskjellige former for rekreasjon i naturen.

Når vi likevel legger vekt på forskjeller som på øyemål kan synes små og ubetydelige, har det å gjøre med hva vi kan kalle friluftslivets sosiale kulturelle funksjoner. En enkel analyse kan illustrere poenget: Nedenfor har vi delt ungdommen med arbeiderklassebakgrunn inn i grupper etter hvor ofte de går på tur og sammenlignet gjennomsnittskarakterene.

Figur 37. Arbeiderungdommens gjennomsnittskarakter etter turaktivitet. Prosent (n=3770)

Note: F 26,99, p<0,001

Her ser vi at det er en positiv sammenheng mellom turaktivitet og skolekarakterer også innenfor arbeiderklassen. Vi kan se på friluftsliv som en kulturell ressurs på linje med for eksempel andre elementer i det som vi har kalt kulturell kapital.

Majoritet – minoriet¹⁸

Det er stor interesse for hvordan innvandrere forholder seg til norsk friluftsliv, men lite forskning er gjort i Norge. I Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser rapporterer litt over halvparten (54 prosent) av innvandrerne, og i overkant av 80 prosent av majoritetsbefolkningen å ha gått fotturer eller skiturer i skog og mark, eller på fjellet i løpet av det siste året¹⁹ (Blom og Ritland i (Vassenden 1997). I en undersøkelse av Osoulungdoms forhold til naturen oppga i overkant av 40 prosent av de unge fra majoritetsbefolkningen at de hadde vært på tur i skog og mark sist måned, mot i overkant av 20 prosent av de unge med foreldre fra ikke-vestlige land. Det var ikke betydningsfulle forskjeller mellom ungdom med foreldre fra Norge og ungdom med bakgrunn

¹⁸ Noen av poengene i dette avsnittet er tidligere presentert i en rapport om Storbyungdoms forhold til natur (Strandbu 2000).

¹⁹ Aldersspennet er 16–70 år.

fra andre vestlige land. Undersøkelsen viste også at mange unge med innvandrerbakgrunn bruker skogen som fritidsarena. Nesten hver tiende ungdom med foreldre fra land i Asia eller Afrika oppga at de hadde vært tre eller flere turer i skog og mark den siste måneden (Strandbu 2000).

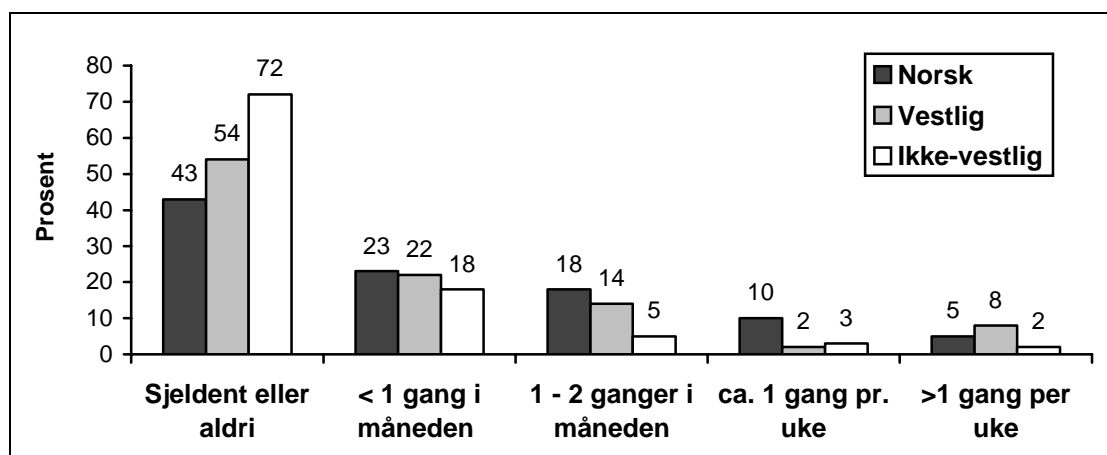
Om analysene av innvandreres forhold til norsk natur er få, har flere samfunnsforskere med utenlandsk opprinnelse uttalt seg om det norske friluftslivet. Sosialantropologen Long Litt Woon som opprinnelig er fra Malaysia, forteller om sitt møte med den norske naturkulturen i artikkelen «Hvordan jeg lærte å gå på tur» (Long Litt 1993). I utgangspunktet forsto hun lite av den norske turtradisjonen. Etter hvert kom hun til følgende forståelse: Meningen med en tur for mange nordmenn er at anstrengelsen skal gi god samvittighet, en skal få trekke sunn frisk luft og at naturen gir fred og ro og etterlengtet stillhet. Også andre med innvandrerbakgrunn har beskrevet norsk naturforståelse som særpreget og eksotisk. Witoszek (1998) er den som går lengst i en slik retning. Hun kritiserer tanken om at dagens norske holdninger til naturen stammer fra det 19. århundres «naturromantikk». Hun sporer røttene til nordmenns holdning til naturen tilbake til norrøne myter. Sosialantropologen Archetti (1984:46), som er fra Argentina, medgir etter mange år i Norge «at 'å gå på tur' og 'å gå på ski' aldri vil bli en kilde til uhemmet glede for meg» (Archetti 1984):46). Fellesnevneren for Long Litt Woon, Witoszek og Archetti er at de opplever den norske turkulturen som særegen og eksotisk. De understreker hvor fremmed de opplever det norske friluftslivet – og bekrefter dermed synspunktene til dem som gjerne vil forbinde noe særegent norskt med naturdyrking og friluftsliv.

Minoritetsbefolkningens lavere deltakelse i friluftsliv er ikke bare et norsk fenomen. Amerikansk forskning har vist at minoritetsbefolkningen (det er først og fremst den afroamerikanske som har vært studert) er mindre aktiv innen friluftsliv enn den hvite majoritetsbefolkningen. To hypoteser har vært særlig diskutert i den nord-amerikanske litteraturen (Floyd & Gramann 1993). *Marginalitetshypotesen* betoner at minoritetsgruppers relativt lavere deltakelse i utendørsaktiviteter må forstås på bakgrunn av begrensede økonomiske ressurser (Washbourne 1978). *Etnisitetshypotesen* trekker fram kulturelle forhold, og hevder at den lavere deltakelsen er et resultat av forskjeller i verdsetting av friluftsliv, samt ulike sosialiseringsmønstre (Washbourne 1978, (West 1989). Begge hypotesene har støtte i forskning (West 1989). Blant annet har Carr og Williams (1993) vist at etniske forskjeller i deltakelse i friluftsliv holder seg når sosio-økonomiske faktorer trekkes inn. Dersom etnisitetshypotesen skulle ha betydning, ville en forvente at ulike former for tilpasning, særlig i form av kulturell assimilering, ville ha betydning for deltakelse i friluftsliv. Floyd og Gramanns studie (1993) av amerikanere med

meksikansk opprinnelse føyer seg inn i et slikt bilde. De fant at rekreasjonsmønsteret, også friluftslivsmønsteret, til sterkt assimilerte amerikanere med meksikansk opprinnelse, var mer likt mønsteret til angloamerikanere enn til amerikanere med meksikansk opprinnelse som var lite assimilert.

Eriksen (1997) har i en hovedfagsoppgave undersøkt friluftsliv som en mulig arena for integrering av innvandrerungdom, basert på intervjuer med elever fra en ungdomsskole nær sentrum av Oslo som har drevet med mange friluftslivsaktiviteter. Halvparten av guttene og ingen av jentene i klassen hadde innvandrerbakgrunn. Eriksen intervjuet guttene i klassen. Ingen av guttene med innvandrerbakgrunn ga uttrykk for at foreldrenes holdninger, religion eller minoritetskulturens verdisyn hindret dem fra å drive med friluftslivsaktiviteter. De opplevde likevel at de hadde flere hindringer enn de norske guttene – noe som særlig handlet om utstyr og ferdigheter. Særlig ga vinteraktiviteter dårlig mestringsfølelse. Uten å hevde at dette er hele historien om den kulturelle bakgrunnens betydning, er det påfallende at guttene ikke selv opplevde sin kulturelle bakgrunn som hinder for deltakelse i friluftsliv. De norske elevene i klassen var derimot av en annen oppfatning. De beskrev i intervjuene at guttene med innvandrerbakgrunn hadde problemer med å være med på turer på grunn av restriktive foreldre, religion og andre kulturelle barrierer. Hvordan står det til med ungdommene med innvandrerbakgrunn i denne undersøkelsen? Går mange av dem på tur i skog og mark?

Figur 38. Turaktivitet etter etnisk bakgrunn. Prosent

Figuren forteller at unge med foreldre fra den tredje verden mye oftere enn unge med foreldre fra Norge er i gruppen som sjelden eller aldri går på tur i skog og mark. Mens nær tre av fire med innvandrerbakgrunn lar være å gå turer gjelder det samme under halvparten av de som har minst en forelder født i Norge.

Ikke overraskende viser vår undersøkelse, som Osloundersøkelsen (Strandbu 2000), at langt flere ungdommer med norskfødte foreldre enn ungdommer med innvandrerbakgrunn har vært på tur i skog og mark. I Eriksens undersøkelse (1997) vektla ungdommene med innvandrerbakgrunn de sosiale mulighetene friluftslivet tilbyr. Dette gjelder også for ungdommer – både fra majoritets- og minoritetsbefolkningen – intervjuet i et prosjekt om stobyungdoms forhold til natur (Strandbu 2000). Den viktigste motivasjonen for å drive med friluftsliv for ungdommene i denne undersøkelsen var at det er morsomt å være sammen med andre på turer, og at naturen innbyr til andre måter å være sammen på. Turlivet innbyr til intenst og morsomt samvær.

Integrering og friluftsliv

Kanskje er interessen for å trekke innvandrerungdom ut i naturen det mest interessante med koblingen friluftsliv og unge med innvandrerbakgrunn. Det er stor interesse for å innvie unge med innvandrerbakgrunn i friluftslivets gleder. Ambisjonene har dels vært å oppdra dem til økt fortrolighet med naturen (Oslo og omegn friluftsråd), og dels å bruke friluftsliv som en aktivitet i integreringssammenheng (Frigø). Dersom det virkelig er noe i forestillingen om det særegent norske ved friluftslivet kunne en kan tenke seg en rekke andre aktiviteter som var mer kulturelt nøytrale og som dermed ville være mer egnet i integreringsøyemed. Idrett er, på tross av noen viktige motforestillinger (Strandbu 2002), en mer iøynefallende arena (Walseth 2004).

Det er også grunn til å være kritisk til en tanke om integrering av innvandrere til det norske samfunn gjennom friluftsliv. Hompland (1995) spør om ikke innvandrere i Norge har nok nytt å sette seg inn i – om de ikke også må lære seg å drive med friluftsliv: «Dei er jo som regel komne hit for å ta del i det moderne liv, ikkje for å øva seg i primitivisme»²⁰. Som Eriksen (1997:89) nevner, er kanskje friluftslivet så distansert fra andre sider av det moderne livet at en vanskelig kan overføre kunnskap fra friluftslivet til dagliglivet. De fleste av ungdommene som ble intervjuet i en undersøkelse av storbyungdoms forhold til natur (Strandbu 2000), hevdet at de som friluftslivsinteresserte ble oppfatta som kanskje litt på siden av den rådende ungdomskultur. Det kan være at det å drive med tradisjonelle friluftaktiviteter (som fot, ski og båtturer) nettopp ikke er noen god inngangsbillett i et multikulturelt ungdomsmiljø.

Med snowboard og andre mer spektakulære aktiviteter stiller det seg annerledes. Inntrykket fra intervjuene med Osloungdom (Strandbu 2000) var

²⁰ Sitert i Eriksen 1997.

at snowboard hadde høy stjerne i mange ungdomsmiljøer – også blant ungdom med innvandrerbakgrunn. De aller fleste uttrykte begeistring både for sporten i seg selv og mente at de som drev med dette hadde høy prestisje i ungdomsmiljøer. At det globale og tverrnasjonale er et viktig fundament i kulturene rundt brettsportene (Bäckström 2000) har kanskje også bidratt til at de lettere fanger interesse også blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Men også for denne aktiviteten er det færre med innvandrerbakgrunn som er aktive. 32 prosent av de unge med foreldre født i Norge kjører snowboard en gang i måneden eller oftere når det er sesong. Det samme gjelder for 27 prosent av ungdommene med foreldre fra et ikke-vestlig land og 12 prosent av ungdommene med foreldre fra et ikke-vestlig land.

Oppsummering

- Turer i skog og mark er den mest utbredte friluftslivsaktiviteten. Mindre enn halvparten (43 prosent) svarte at de sjeldent eller aldri deltar.
- For alle de fire måtene å drive friluftsliv som er målt i denne undersøkelsen har det vært en nedgang i aktivitetsnivået blant ungdom fra 1992 til 2002. Størst har nedgangen vært for fotturer og skiturer.
- Andelen som er på tur en eller flere ganger i uka, er i tidsperioden fra 1992 til 2002 redusert fra 25 til 14 prosent for guttene og fra 24 til 15 prosent for jentene.
- Det er like mange gutter og jenter som går tur en gang i uka eller mer. Blant de som aldri er på tur er guttene i flertall, mens jentene litt oftere rapporterer at de en sjelden gang tar en tur i skog og mark.
- Fotturer er like vanlig blant de yngste som de eldste ungdommene, noen færre midt i tenårene går på tur.
- Andelen som er aktive turgåere stiger jo mindre sted den unge bor, men det er ingen forskjeller i turinteressen mellom ungdom fra en stor eller en mellomstor by.
- Den kulturelle dimensjonen ved klassebegrepet – kulturell kapital – betyr mer for unges friluftslivsaktivitet enn inntektsmessige klasseforskjeller.
- Unge med foreldre fra ikke-vestlige land er oftere enn etnisk norske unge i gruppen som sjelden eller aldri går på tur i skog og mark. Mens nær tre av fire med innvandrerbakgrunn lar være å gå turer gjelder det samme under halvparten av de som har minst en av foreldrene født i Norge.

8 Endringer fra 1992 til 2002, og endringer gjennom tenårene

Endring fra 1992 til 2002

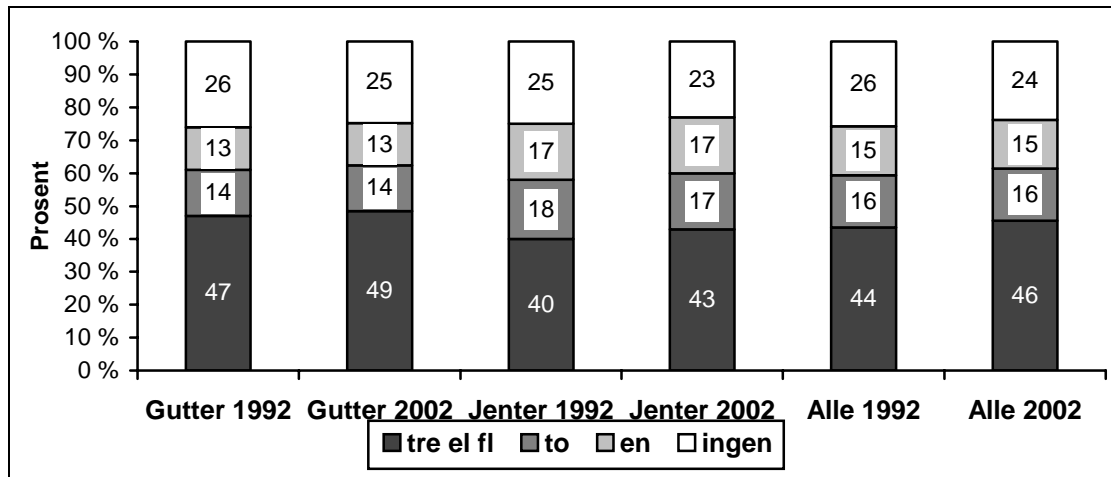
Ofte hører og leser vi at ungdom er for lite aktive – at tenåringer rett og slett er latere og feitere enn før. Et utgangspunkt for en slik bekymring er at «fysisk aktivitet i barne- og ungdomsårene vil kunne ha stor betydning for helsen, både i oppveksten og senere i livet» (Strømme 2000). Ungdom har blitt tyngre. Tall fra Ung i Norge 1992 og 2002 viser at gjennomsnittsvekten har gått opp gjennom tiårsperioden (Storvoll, Strandbu et al. 2004). Har også andelen som ikke trener gått opp? Vi skal sammenligne tallene fra 1992 og 2002. Ved å slå sammen opplysninger om trening i idrettslag, trimming på egen hånd og trening på helsestudio, squashsenter eller lignende har vi laget et fellesmål for trening. Med dette får vi et samlet mål som altså inkluderer både organisert og egenorganisert trening, i tillegg til trening på kommersielle institutter. Målet vil med andre ord romme et bredt spekter av treningsaktiviteter, og det er grunn til å tro at samlemålet favner om de fleste måtene ungdom trener på. Unntaket er dans og liknende aktiviteter – som det dessverre ikke er spurt etter i undersøkelsen.

46 prosent av utvalget som helhet har trent tre eller flere ganger sist uke, 16 prosent har trent to ganger, 15 prosent en gang. 24 prosent hadde verken trent i regi av idrettslag, på treningsstudio eller trimmet på egen hånd sist uke. Dette er prosenttallene for hele aldersspennet innenfor tenårene. Hvilke forskjeller finner vi fra 1992 til 2002? Stemmer det at ungdommen er blitt latere? Endringene er vist i figur 40 på neste side.

Tallene viser stor stabilitet. De endringene som observeres er ikke signifikante. Nesten halvparten av de unge hadde trent tre eller flere ganger sist uke på begge tidspunkt, og en fjerdedel hadde *ikke* trent. Stabiliteten gjelder både gutter og jenter. Konklusjonen blir at norske ungdommer trener like ofte i 2002 som de gjorde i 1992 – og like mange holder seg borte fra trening. Hvis aktivitetsnivået likevel har gått ned, må det være på områder som ikke er målt i de to undersøkelsene denne rapporten er basert på. Det kan for eksempel være at ungdom oftere sykla til fotballtrening for ti år siden. Eller at de oftere tok beina fatt på vei til skolen. Bare når det gjelder tradisjonelle friluftaktiviteter har vi observert tilbakegang. Ordet friluftsliv dekker mange forskjellige aktiviteter. Selv om vi har observert tilbakegang i ungdoms aktiviteter innen det tradisjonelle friluftslivet, kan det ha vært

framgang på andre områder (Bischoff & Odden 2003). Det sentrale funnet for denne rapportens kjernetemaer er altså *stabilitet*. Interessen for trening har ikke dabbet av.

Figur 39. Trent i idrettslag, på helsestudio eller trimmet på egenhånd sist uke, etter kjønn 1992 og 2002. Prosent

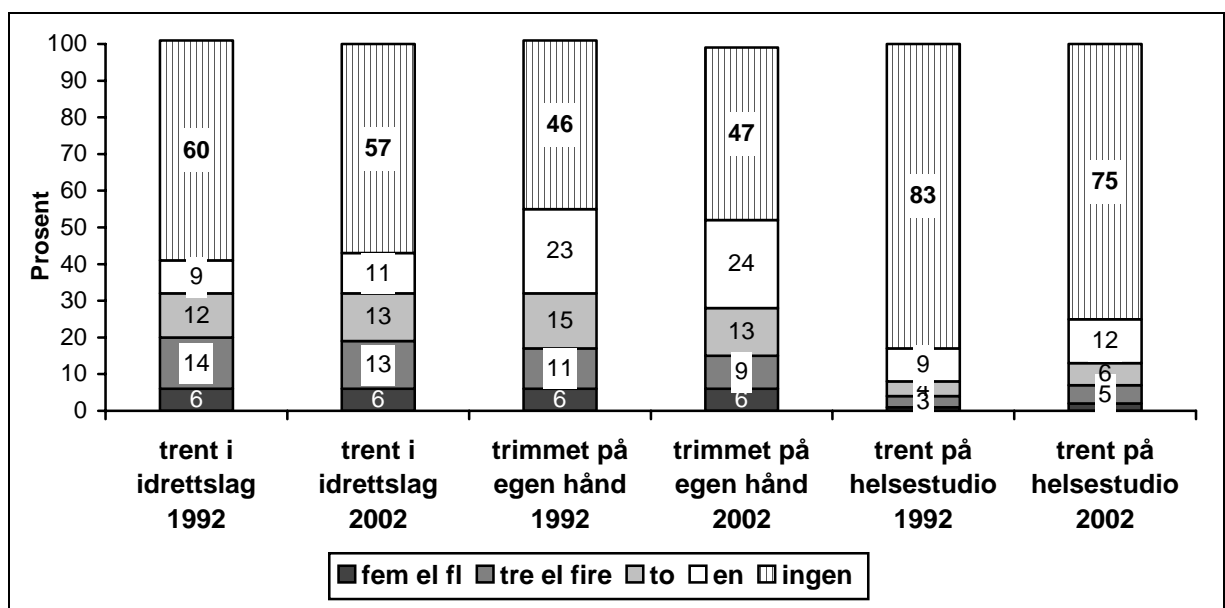

Note: Signifikanstest av kjønnsforskjeller: 1992 $\chi^2 = 75,0$, $p < 0.01$ 2002 $\chi^2 = 90,0$, $p < 0.001$

Signifikanstest av forskjellene mellom 1992 og 2002: Endringene er ikke signifikante verken for gutter eller jenter.

Hovedinntrykket er at de unge trener like mye som for ti år siden. Likevel kan det ha vært forskyvninger mellom treningsarenaer. For hvilke aktiviteter er det endringer fra 1992 til 2002? Figuren under presenterer fordelingen på de tre formene for trening i 1992 og 2002.

Figur 40. Trent i idrettslag, på helsestudio eller trimmet på egenhånd sist uke, 1992 og 2002. Prosent

Note: Signifikanstest av endringer fra 1992 til 2002: Trent i idrettslag: $\chi^2 = 31,8$, $p < 0.001$, trimmet: $\chi^2 = 29,3$, $p < 0.001$, trent på helsestudio $\chi^2 = 183,7$, $p < 0.001$

Som figuren viser er det stor stabilitet for alle de tre formene for trening fra 1992 til 2002. Noen flere har trent i idrettslag, og noen flere har trent på helsestudio, squashsenter, aerobic eller lignende. Vi minner om at dette spørsmålet er grovt. Det rommer dels trening på kommersielle institutter, men det kan også tenkes at noen som har trent på vektrom i en idrettshall eller som har trent aerobic i et idrettslag har krysset av her.

En endring i idrettsfeltet i perioden fra 1992 til 2002 er økningen i antallet kommersielle treningsinstitutter (Steen-Johnsen 2004). Som det framgår av vårt materiale har dette i liten grad endret tenårings valg av arena for trening. Mens det blant voksne er en overvekt av kvinner på slike steder (Bakken 2002; Steen-Johnsen & Engelsrud 2002), er oppslutningen nokså lik for gutter og jenter i vårt materiale. 33 prosent av guttene og 36 prosent av jentene i undersøkelsen hadde trent på helsestudio, squashsenter, aerobic eller lignende, og noen flere gutter hadde trent ofte. På hvert enkelt alderstrinn er kjønnsforskjellene små. At vi ikke finner kjønnsforskjeller kan nok dels tilskrives at målet er grovt. Det vi først og fremst har målt er nok aerobic trening på kommersielle institutter, styrketrening ved siden av fotball eller basketballtrening, samt vekttrening som først og fremst har kroppsbygging som mål. Om vi hadde skilt tydeligere mellom disse formene hadde kanskje kjønnsforskjellene vist seg. Men også i SSBs Levekårsundersøkelse var det like mange menn som kvinner i aldersgruppa 16–24 år som trente på helsestudio – mens kvinner dominerte oppover i aldersgruppene (Vaage 2004).

Stabilitet i aktivitet – nedgang i medlemskap

Medlemskap i idrettslag synker – dette er noe som også viser seg i andre undersøkelser. Barne- og ungdomsundersøkelsen fra MMI viser en nedgang i medlemskap/trent i idrettslag i aldersgruppa 8–24 år i perioden fra 1992 til 2002²¹. I Barne- og ungdomsundersøkelsen fra MMI er det ikke skilt mellom medlemskap/trent i idrettslag. Det gjør vi i vår undersøkelse – og vi finner at like mange har trent i idrettslagene på de to tidspunktene. Og det er nå flere som oppgir at de har trent i et idrettslag enn som er medlemmer. Hvordan forklarer vi dette? Dette kan dels ha å gjøre med generelle prosesser knyttet til individualisering – noe som viser seg i nedgang i organisasjonsdeltakelse generelt (se kap. 4).

²¹ Undersøkelsen fra 2002 er ikke å finne i en egen rapport, men er referert i *Tilstandsrapport 2003: Om idrett og fysisk aktivitet i Norge*. (Sverdrup og Johannesen 2003).

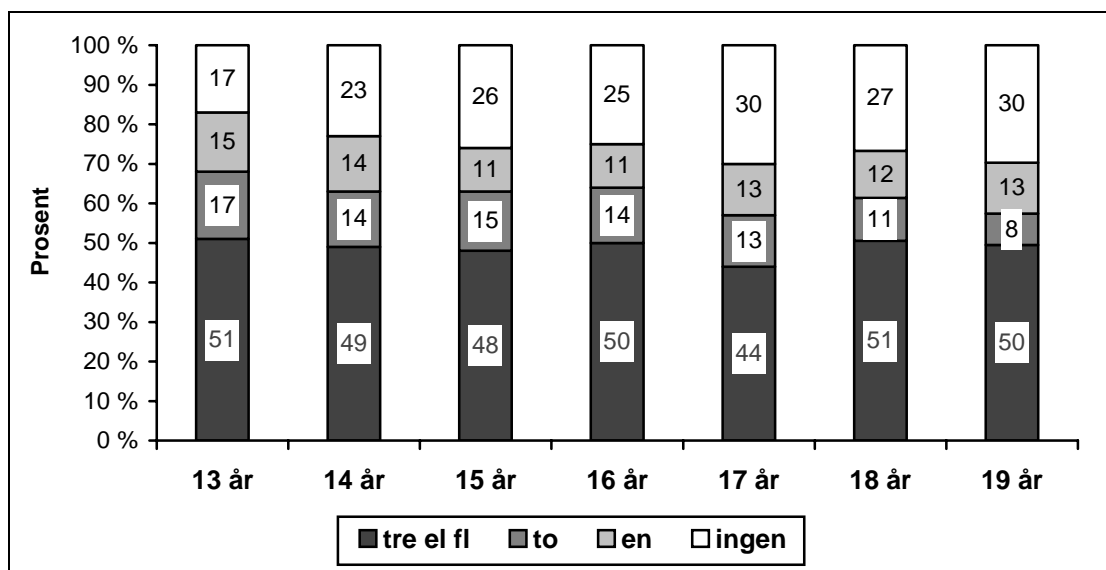
En endring på idrettsfeltet kan imidlertid trolig forklare *noe* av endringen. Med tilskuddsordningen *Storbyprosjektet til idrettsformål*²² ble nye organisatoriske løsninger prøvd ut i en satsing på idrettsarbeidet i de store byene. Prosjektet ble initiert av Kulturdepartementet etter forrige idrettsmelding (St.m. 41; 1992–1993). Storbyprosjektet representerer et forsterket fokus på inkludering av alle. Barn og ungdom, samt «utsatte grupper» som arbeidsledige og innvandrere er de viktigste målgruppene for prosjektet. Noen av tiltakene som har fått støtte fra tilskuddsordningen er treningstilbud som ikke krever medlemskap – som for eksempel «åpen hall». Den økte diskrepansen fra 1992 til 2002 i medlemskap/trent i idrettslag kan kanskje delvis være en følge av at det nå finnes flere tilbud i regi av idrettslag som ikke krever medlemskap. Særlig er diskrepansen stor for ungdom med innvandrerbakgrunn – en av målgruppene for storbyprosjektet. Men vi vet ikke om de som har oppgitt at de trener i idrettslag uten å være medlem har deltatt på aktiviteter igangsatt med støtte fra storbyprosjektet. Til en slik avklaring kreves andre typer data. Storbyprosjektet er evaluert i 1998 (Eidheim 1998), og i 2004 (Carlsson & Haaland 2004), og er diskutert av Skille (Skille 2004). Carlsson og Haaland (2004:186) konkluderer blant annet med at Storbyprosjektet nok har bidratt til å øke aktivitetsnivået blant barn og unge med minoritetsbefolkningen.

På hvilke områder faller aktivitetsnivået utover i tenårene?

Her vil vi oppsummere noen av funnene knyttet til frafall. Det er nokså godt dokumentert i en rekke andre undersøkelser at ungdom trener mindre utover i tenårene (Breivik & Vaagbø 1998; Hansen 1998; Vaagbø 1999; Torsheim, Samdal et al. 2004). Vi kommenterer først endringer i trening generelt (basert på samlemålet), og deretter separat for de tre spørsmålene om fysisk aktivitet. De to neste figurene viser endringer i samlet treningsaktivitet med alder, først for guttene, deretter for jentene.

²² Fra 2001 heter tilskuddsordningen «Fysisk aktivitet og sosial integrasjon – idretten som samarbeidspart». Betegnelsene *Storbyprosjektet* og *Storbytiltak* er likevel fremdeles de vanligste blant lokale idrettsledere (Haaland og Carlson 2004: 19).

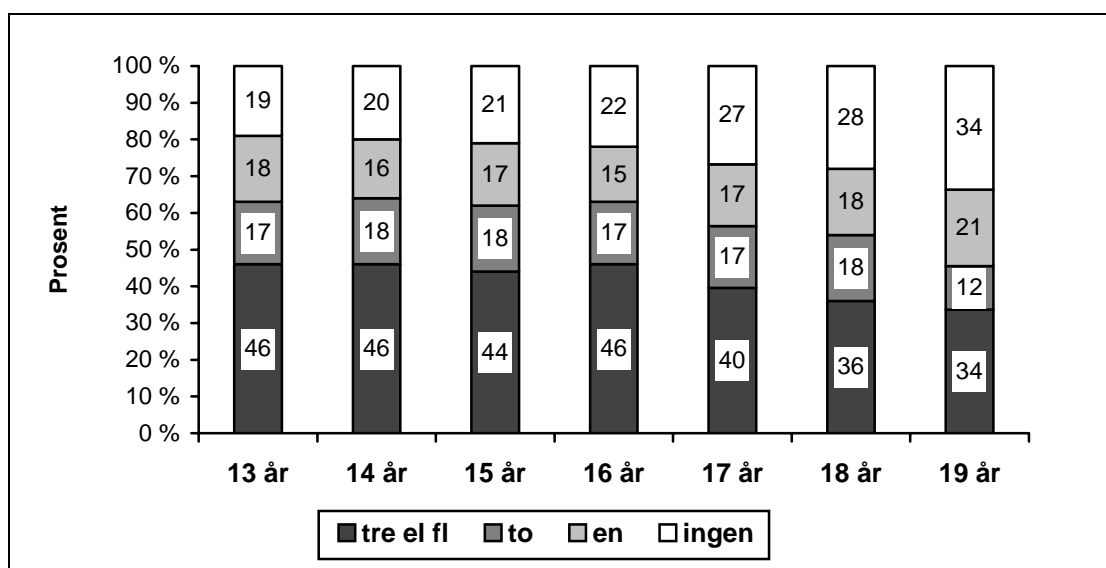
Figur 41. Trent i idrettslag, på helsestudio eller trimmet på egenhånd sist uke, etter alder GUTTER 2002. Prosent

Note: $\chi^2 = 66,2$, $p < 0.001$

Målt med dette samlemålet ser vi at andelen som trener synker utover i tenårene. 17 prosent av trettenårige gutter hadde ikke trent sist uke, mot 30 prosent av de eldste. Det er ikke store forskyvninger i andelen som trener tre eller flere ganger. Reduksjonen består altså i at det utover i tenårene er færre i gruppen som trener moderat. Viser det samme seg for jentene?

Figur 42. Trent i idrettslag, på helsestudio eller trimmet på egenhånd sist uke, etter alder JENTER. 2002 Prosent

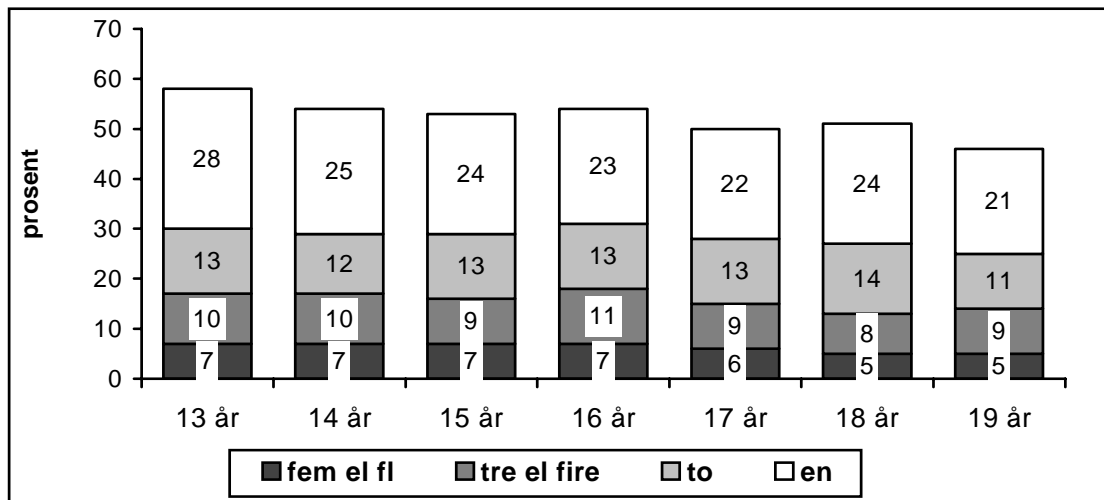
Note: $\chi^2 = 74,8$, $p < 0.001$

Også for jentene synker andelen som trener med økende alder. 19 prosent av trettenårige jenter hadde ikke trent sist uke, mot 34 prosent av nitten-

åringene. For jentenes del finner vi nedgang først og fremst blant de som trener mye.

For hvilke aktiviteter er nedgangen størst? I de følgende tre figurene bruker vi igjen de opprinnelige spørsmålene om trent i idrettslag, trimming på egen hånd og trening på helsestudio. Sett i sammenheng viser disse tre figurene hvilke aktiviteter som mister oppslutning oppover i tenårene, og hvilke som vekker økt interesse. Figuren under viser trening på egen hånd.

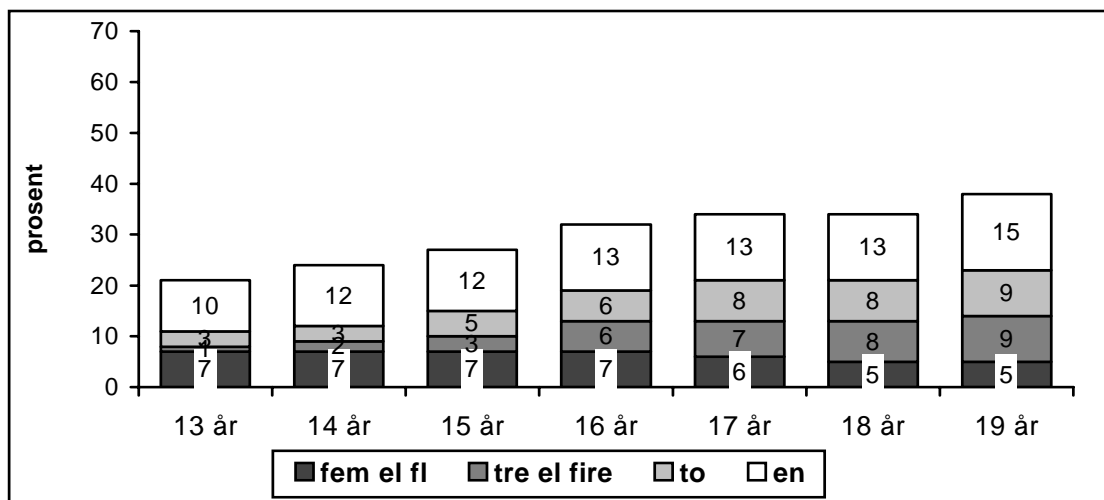
Figur 43. Antall ganger trimmet på egen hånd sist uke etter klassetrinn. Prosent

Note: $\chi^2 = 81,3$, $p < 0.001$

Trimming på egen hånd holder seg på omtrent samme nivået gjennom tenårene. Det er noen flere av de yngste tenåringene som trimmer på egen hånd. For trening på helsestudio som vises i neste figur er tendensen motsatt.

Figur 44. Antall ganger trent på helsestudio el sist uke etter klassetrinn. Prosent

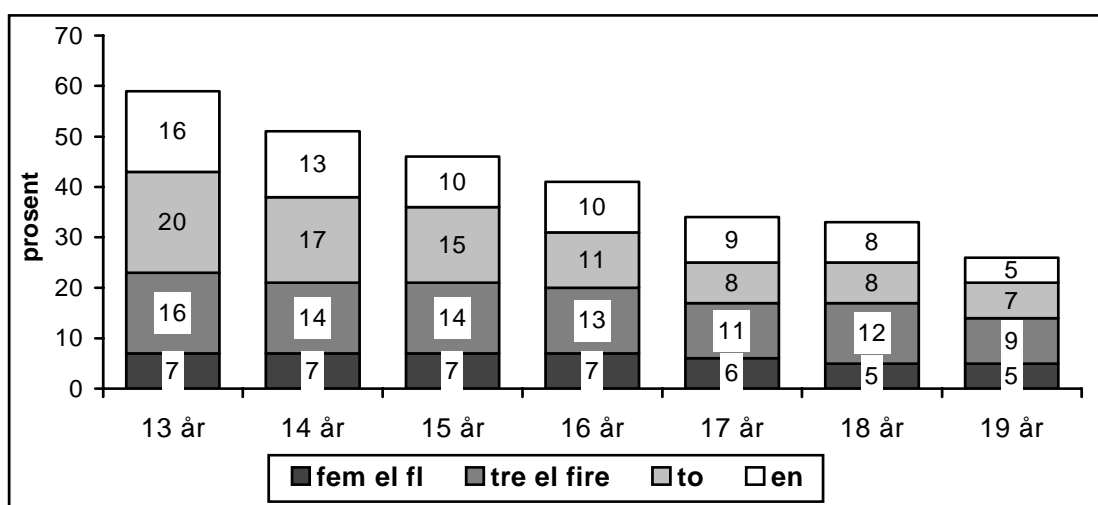

Note: $\chi^2 = 306,4$, $p < 0.001$

Figuren viser en gradvis økning gjennom tenårene. 21 prosent av trettenåringene og 38 prosent av nittenåringene har trent på helsestudio sist uke. Det er de eldste tenåringene som har tatt i bruk denne arenaen.

Det er en ofte framsatt påstand at frafallet fra idretten utover i tenårene skyldes intensivering av alvoret i idretten. Slutter de unge fordi idrettsaktivitet i høyere alder krever trening flere dager i uka? Spørsmålet kan ikke besvares direkte med vår undersøkelse. Et inntrykk av hvor «seriøs» idrettsdeltakelsen er på de ulike alderstrinnene kan vi likevel få ved å sammenligne aktivitetsnivået mellom alderstrinnene.

Figur 45. Antall ganger trent i idrettslag sist uke etter klassetrinn. Prosent

Note: $\chi^2 = 448,1$, $p < 0,001$

Figuren viser at andelen ungdommer som trener i idrettslag synker utover i tenårene, og reduksjonen er først og fremst i moderat trening. Det er færre utover i tenårene som oppgir at de trener en eller to ganger i uka. Andelen som trener tre ganger eller mer i uka synker lite i løpet av tenårene. Av den samlede nedgangen i trening i løpet av tenårene, er det den lavfrekvente delen av trening i idrettslag som faller mest. Færre opprettholder en trimprofil på idrettsaktiviteten utover i tenårene. Dette kan ha å gjøre med at tilbudene til de som ønsker å trene litt, men ikke mye, er færre oppover i årsklassene. Eller det kan ha med at det ikke er så morsomt lenger for de som ikke lykkes så godt.

Oppsummering

- 76 prosent av ungdommene hadde trent i regi av idrettslag, på treningsstudio eller trimmet på egen hånd i 2002. Dette er like mange som i 1992. Norske ungdommer trente like ofte i 2002 som ti år tidligere.
- Det er stor stabilitet fra 1992 til 2002 både for trening på egen hånd, trening i idrettslag. Vi finner en liten økning i trening på helsestudio.
- Trimming på egen hånd holder seg på omtrent samme nivå gjennom tenårene. Noen færre av de eldste tenåringene trimmer på egen hånd.
- Trening på helsestudio får økt popularitet utover i tenårene.
- Andelen ungdommer som trener i idrettslag synker utover i tenårene, og reduksjonen er først og fremst i moderat trening.

9 Idrett og sosial ulikhet – oppsummering og diskusjon

Fire ulikhetsskapende dimensjoner

Funnene i denne rapporten gir liten støtte til de mest bekymrede røstene i det offentlige ordskiftet om den norske ungdommens aktivitetsnivå. Jevnt over har endringene fra 1992 vært ganske små. Samtidig har vi sett at en god del ikke trener i det hele tatt, og at ganske mange heller ikke driver friluftsliv. I denne rapporten har vi studert fire ulikhetsdimensjoner; kjønn, sosial klasse, bosted og majoritet/minoritet. Avslutningsvis oppsummerer og kommenterer vi funnene i lys av tidligere norsk forskning om sammenhengen mellom disse fire dimensjonene og medlemskap i idrettslag og fysisk aktivitet²³.

Kjønnforskjeller

Det har skjedd store endringer i synet på hvilke idrettsaktiviteter som passer for kvinner. Mens Grue (1985) i sin undersøkelse fra 80-tallet fant små forskjeller mellom gutter og jenter (14 og 16 år) i idrettsaktivitet, har senere undersøkelser konkludert med at det er en viss kjønnforskjell. I 1992 var 58 prosent av ungdomsskoleguttene og 52 prosent av ungdomsskolejentene idrettsaktive (Wichstrøm 1995). I Ung i Norge 2002 er kjønnforskjellene en tanke større enn i 1992. Fra 16-årsalderen og utover er frafallet i idrettslag større blant jenter enn blant gutter. Mens det altså var små kjønnforskjeller på 80-tallet, er inntrykket fra senere undersøkelser at gutter nå er noe mer aktive i idrettslag enn jenter. Men når vi ser på treningsaktiviteter under ett – og altså trekker inn trening på egenhånd og trening i treningsstudio, er inntrykket at like mange jenter og gutter trener. Kjønn er neppe veldig viktig som ulikhetsdimensjon når det gjelder aktivitetsnivået.

²³ En oversikt over studier av fysiske aktivitet i den norske befolkningen slår fast at ulike aldersinndelinger, operasjonaliseringer og spørsmålsformuleringer gjør det vanskelig å sammenligne, og dermed gi entydige konklusjoner om mønstre og utviklingstrekk Søgaard, A. J., K. Bø, et al. (2000). «En oversikt over norske studier – hvor mye beveger vi oss i fritiden?" *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* **120**(28): 3439-46.. Dette gjelder også for studier av den unge befolkningen. Dette er viktig å ha i minne når vi sammenligner med andre undersøkelser.

Vaage konkluderer med bakgrunn i SSBs Levekårsundersøkelse med at det ikke er forskjeller i andelen menn og kvinner som trener (Vaage 2004). Han bruker formuleringen «vi kan snakke om full likestilling» som en oppsummering av treningsaktiviteter i den norske befolkningen. Men i SSBs tidsbruksundersøkelse kommer det fram at 16–24 år gamle menn bruker mer tid til konkurranseidrett og –trening enn kvinner i samme alder (2,13 timer, mot 1,1 timer per uke). Unge menn bruker mer tid til trening enn unge kvinner – noe de også gjorde i tidsnyttingsundersøkelsene i 1970 og 1980. Kvinnene brukte litt mer tid til turer med aktiv mosjon (56 minutter mot 42 minutter per uke) (Vaage 2004).

Som Vaage kan vi konkludere med at det er full likestilling når det gjelder andelen som trener på forskjellig vis, men guttene er noe oftere medlemmer i idrettslag og trener noe oftere i idrettslag.

Klasseforskjeller

I Olsens rekruttundersøkelse fra 1952 var det store forskjeller i idrettsaktivitet etter rekruttenes utdanningsnivå (Olsen 1955). Slike sterke klasseforskjeller finner en ikke i senere undersøkelser, og heller ikke i denne undersøkelsen. Men med ulike sider ved klassebegrepet som utgangspunkt fant vi at unge folks klassebakgrunn har en viss betydning for medlemskap i idrettslag, men mindre betydning for om de unge har trent i et idrettslag sist uke.

Når det gjelder medlemskap i idrettslag er det grunn til å tro at organiseringen i seg selv passer bedre for noen grupper av ungdom. Som forklaring av klasseforskjellene i rekruttering til organisasjoner han fant i sin undersøkelse påpeker Grue (1985) at mange organisasjoner (inkludert idrettslagene) har mål og krav som ikke er så ulik skolens – ikke komme for sent til timen/ møtet, gjøre lekser/øve, få bedre karakterer/bli flinkere. Her kan noe av forklaringen på at de som ikke klarer seg så godt på skolen også faller utenfor i idrettslagene kanskje ligge. Men et hovedpoeng må være at det har skjedd store endringer på dette området siden Olsen skrev sin rapport i 1955, og det i form av utjevning.

Bosted – urbanitet

Et annet av hovedfunnene i Olsens rekruttundersøkelse fra 1952 var de store forskjellene mellom bygutter og landsgutter i organisasjonsdeltakelse og fysisk aktivitet (Olsen 1955). I Ung i Norge 1992 var medlemskapsandelen i store trekk uavhengig av urbanitetsgrad. Noen flere bygdeungdommer var

medlemmer. Og de store byene var karakterisert av at det i utgangspunktet rekrutteres noen færre og at de slutter tidligere (Wichstrøm 1995: 48). I Ung i Norge 2002 var også medlemskapsandelen høyere i små byer og mindre tettsted enn i de store og mellomstore byene. Deltakelse i organisert idrett synker med økende *urbaniseringsgrad*. Heller ikke ulikhet mellom by og bygd er hva den var som forskjellskapende dimensjon, og den variasjonen vi finner er motsatt av det Olsen fant i 1952.

Den vanlige forklaringen av denne utjevningen er at den bekrefter betydningen etableringen av idrettanlegg rundt om i landet har hatt, og at anleggsdekningen (antall innbyggere per idrettsanlegg) er forskjellig i ulike deler av landet – og generelt dårligere i de store byene (Sverdrup & Johannessen 2003). En annen forklaring som ofte nevnes er at idrettsbevegelsen har flere konkurrenter i de store byene, og at ungdom som har vokst opp i storbyene har større tilgang til et mangfold av livsstiler og kan velge akkurat det som passer den enkeltes særskilte interessefelt og ønsker. Mari Kristin Sisjords undersøkelse fra Bø tyder imidlertid ikke på at idretten er enerådende som ungdomskulturell pakke i bygda. Som vi har vist i denne undersøkelsen er andelen unge med innvandrerbakgrunn i de store byene – som i mindre grad rekrutteres til idrettslagene – en sannsynlig tilleggsforklaring på storbyungdommenes lavere tilbøyelighet til å være med i idrettslag.

Minoritet – majoritet

En konklusjon i denne undersøkelsen, som i Osloundersøkelsen fra 1996, er at det er store forskjeller mellom ungdom fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen når det gjelder medlemskap i et idrettslag. Mens 41 prosent av ungdommene med norskfødte foreldre er medlemmer i idrettslag, er 30 prosent av de med foreldre fra andre vestlige land og 24 prosent av de med foreldre fra ikke-vestlige land medlemmer, og nesten halvparten av ungdommene med ikke-vestlige bakgrunn har aldri vært med i idrettslag. Ungdommer med bakgrunn fra ikke-vestlige land er sjeldnere medlemmer i idrettslag. Samtidig er frafallet større.

Vi har også vist at noe av underrepresentasjonen har å gjøre med samfunnsprosesser som også gjelder etniske nordmenn. Når en tar i betraktning klassebakgrunn, bosted og skolekarakterer reduseres forskjellen mellom unge med innvandrerbakgrunn. Dette betyr at en del av grunnen til lavere deltakelse i idrettsbevegelsen blant unge med innvandrerbakgrunn er forhold som også har betydning for om etnisk norske ungdommer tar opp

medlemskap i idrettlagene eller ikke. Men også kontrollert for disse forholdene var det en klar forskjell mellom gruppene. Kjønnforskjellene er også større blant unge med innvandrerbakgrunn. Guttene er mer aktive.

Noen forklaringer på denne forskjellen som har vært framme, er manglende tradisjoner fra foreldrenes opphavsland for organiserte idrettsaktiviteter, dårlig økonomi i familien og manglende tradisjon for å prioritere kostbare fritidsaktiviteter for barn, samt utelukkelse fra nettverkene som er rekrutteringskanaler inn i idretten.

Som vist blir bildet annerledes når en spør etter aktiviteter og ikke etter medlemskap. For eksempel er andelen jenter med innvandrerbakgrunn som *trener* i idrettslag dobbelt så stor som andelen som er *medlem* i et idrettslag. Likevel er det flere som ikke trener blant jenter med foreldre fra ikke-vestlige land. En kritisk kommentar til en britisk surveyundersøkelse, med lignende funn som det vi har (Carrington, Chivers et al. 1987), kunne også vært rettet mot vår undersøkelse. Sadhna Raval kritiserer forskerne for å operere med for snevre definisjoner av trening og fysisk aktivitet, og for å ha forskningsdesign som ikke fanger relevante sider ved livene til kvinnene som studeres – og som heller ikke fanger opp institusjonelt baserte former for utestenging (blant annet i form av rasisme). Hun kritiserer også konklusjonen (som hun ser som resultat av begrensningene ved undersøkelsen) for å forsterke stereotypiske forståelser av asiatiske kvinner som passive (Raval 1989). Ravals kritikk treffer noen av begrensningene ved undersøkelser som denne – begrensninger som er overkommet bedre i arbeider som handler spesielt om jenter med innvandrerbakgrunn (Walseth 2004, in press, Strandbu 2004b, 2005). Likevel mener vi det er behov for å rapportere om forskjeller mellom minoritets- og majoritetsbefolkning når undersøkelsens tema er hvor bredt idretten klarer å favne. Leseren må ha et viktig forbehold i minne: Vi har kanskje ikke fanget opp aktivitetene som er populære blant jenter med innvandrerbakgrunn. Dans er for eksempel ikke tatt med i spørreskjemaet. Men vi kan heller ikke utelukke at jenter med innvandrerbakgrunn rett og slett er noe mindre i fysisk aktivitet. Våre data tyder på at det er litt forskjell mellom unge fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen når det gjelder fysisk aktivitet, og at forskjellen er langt større for medlemskap i et idrettslag.

Til slutt

Det finnes fortsatt forskjeller i treningsvaner mellom gutter og jenter, mellom ungdom fra ulike sosiale klasser og bosteder med ulik befolkningstetthet. Men forskjellene er betydelig redusert gjennom siste halvdel av forrige århundre. Et fellestrekk er at offentlige myndigheter, organisasjonene selv og aktivister har lagt ned en betydelig innsats for å bedre rekrutteringen fra grupper som før var lite aktive. Det gjelder jenter, unge fra arbeiderklassen og unge bosatt på bygdene. Historien har altså vist at dette er et politikkområde hvor det er mulig å utrette en hel del. I dag er det langs skillelinjen minoritet–majoritet de tydeligste forskjellene er – og særlig er unge jenter med bakgrunn fra ikke-vestlige land underrepresentert i idrettslagene. Det finnes et potensiale for sosial utjevning ved å rekruttere blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Kanskje står idrettsbevegelsen her overfor noen utfordringer som kan kreve andre løsninger enn dem man brukte da man ville øke kvinneandelen blant de aktive deltagerne i idrettsbevegelsen, eller da man ønsket at bygdeungdom skulle ha like betingelser for idrettsutøvelse som unge fra byene.

Summary

This report investigates changes in sports activities and exercise habits among Norwegian youth in the period of 1992 to 2002. Do sports organisations manage to recruit broadly? Are there differences between youth according to gender, their belonging to the majority or minority population, their class origin or their place of living – when it comes to membership in sports clubs? Do young people of different belongings exercise just as often? And do they take part in outdoor recreation to the same degree? These are the addressed issues in this report.

The data material are two nation wide surveys, *Ung i Norge 2002* and *Ung i Norge 1992*. At both points of data collection, almost 12 000 youth from all over the country participated, divided on the three grades in the Norwegian lower secondary school [ungdomsskolen] and the three grades in upper secondary school. The response rate of both surveys is good, and the surveys are representative for Norwegian youth aged 13 to 19.

A main finding is that Norwegian youth exercised equally often in 2002 as in 1992. There has been a decline in the proportion of youth who are members of sports clubs. 47 per cent of the teenagers were members of a sports club in 1992, while the proportion in 2002 was 40 per cent. However, there has been no decrease in the proportion who has been exercising in an athletic club. Neither has the proportion of youth training on their own decreased. In other words, Norwegian teenagers are as active in 2002 as in 1992, but fewer are sports club members. Traditional outdoor activities as walks in the woods and fields, berry-picking, fishing trips and skiing were the only activities where we were able to observe a decline from 1992 to 2002.

The survey shows that even if sports clubs recruit on a broad basis, some groups are under-represented. The dimensions studied in this report are gender, place of living, social class and majority/minority origin. In short, the investigation shows that boys and girls exercise equally often, but that athletic clubs attract more boys. Further, it appears that economic and cultural resources at home have an impact on the young peoples training habits as well as on their disposition to become members of sport clubs. Still, these connections are not strong. In additions, place of living has influence. Teenagers living in large, densely populated areas are more often than youth in big cities members of sports clubs, and are more often going for walks in the woods and fields.

Yet, place of living is not of great importance for the young people's training habits either. On the other hand, there are significant differences between teenagers from the majority and the minority population regarding sports club membership. This is particularly true when it comes to minority girls, who less than others take part in organised sports. Concerning exercising on their own/independent exercise, the distinction between majority and minority population is much less pronounced. Some of the underrepresentation of minority teenagers may be accounted for by conditions which also influence ethnic Norwegian's probability to sign up membership in sport clubs, as for instance class origin, school achievements and place of living. But, also when controlling for these factors, a distinct difference remained between the groups.

Litteraturliste

- Andersson, M. (2002). «Identity Work in Sports. Ethnic Minority Youth, Norwegian Macro-debates and the Role Model Aspect.» *Journal of International Migration and Integration* 3(1): 83-106.
- Andersson, M. (2004). Multikulturelle representanter mellom nasjonal og global toppidrett. *Idrottsforum.org*. 2004.
- Archetti, E. P. (1984). Om maktens ideologi – en krysskulturell forståelse. *Den Norske væremåten : antropologisk søkelys på norsk kultur*. A. M. Klausen. [Oslo], Cappelen: 193 s.
- Archetti, E. P. (2003). «Den norske «idrettsmodellen»: Et kritisk blikk på sivilt samfunn i Norge.» *Norsk antropologisk tidsskrift* 14(1): 8-15.
- Bakken, A. (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen: reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakken, A. L. U. (2002). Rekreasjon eller prestasjon? Kvinner og menns begrunnelser for å trene. *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Ø. Seippel. Oslo, Novus forlag.
- Bergsgard, N. A. (1993). *Krafttak og eleganse : en kulturanalyse av klasseforskjeller innen idrettsfeltet*. Oslo, Universitetet i Oslo.
- Bischoff, A. & A. Odden (2003). Nye trender i norsk friluftsliv – Utvanning eller forsterking av gamle mønstre og idealer? *Rapport fra konferansen Forskning i friluft. Øyer 19.-20. november 2002*: 231-246.
- Bjerrum Nielsen, H. (2004). «Noisy girls: New subjectivities and old gender discourses.» *Young. Nordic Journal of Youth research* 12(1): 9-30.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction : a social critique of the judgement of taste*. London, Routledge & Kegan Paul.
- Breivik, G. & O. Vaagbø (1998). *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning 1985-1997*. Oslo, Norges idrettsforbund og olympiske komite.
- Bäckström, Å. (2000). *Constructing images of skateboard and snowboard*. The Nordic Youth Research Symposium 2000, «Making and Breaking Borders», Helsinki – Finland.
- Carlson, H., L. Kruse, et al. (1998). Statusrapport 1996-98. Flygtninge- og indvandrerearbejdet i Danmarks Idrætsforbund, Danmarks Idræts-Forbund: 66.
- Carlson, R. (2001). Etnisitet och socialt mångfold. Belastning eller tilgång inom barn- och ungdomsidrotten. Stockholm, Idrottshögskolan.

- Carlsson, Y. & T. Haaland (2004). *Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett : en evaluering av idrettens storbyprogram*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Carr, D. S. & D. R. Williams (1993). «Understanding the Role of Ethnicity in Outdoor Recreation Experiences.» *Journal of Leisure Research* 25(1): 22-38.
- Carrington, B., T. Chivers, et al. (1987). «Gender, leisure and sport: a case study of young people of South Asian descent.» *Leisure studies* 6: 265-279.
- Dølvik, J. E., G. Hernes, et al. (1988). *Kluss i vekslinga : fritid, idrett og organisering*. [Oslo], Fafo.
- Eidheim, F. (1998). *Aktivitet eller idrett? En evaluering av Kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Elstad, J. I. (2000). *Social inequalities in health and their explanations*. Oslo, Nova.
- Eriksen, J. W. (1997). *Friluftsliv som arena for integrering av ungdom med innvandrerbakgrunn: en kvalitativ undersøkelse om ungdom med innvandrerbakgrunn sitt forhold til friluftsliv, sett i et integreringsperspektiv*. Oslo, Norges idrettshøgskole.
- Ese, Jo (2004). Helser ein enno på framande i fjellet? Nye trendar i den norske naturen. Hovudoppgåve i sosiologi. Inst for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Floyd, M. F. & J. H. Gramann (1993). «Effects of Acculturation and Structural Assimilation in Resource-Based Recreation: The Case of Mexican Americans.» *Journal of Leisure Research* 25(1): 6-21.
- Frantzen, M. (1994). Gren och stil eller sport som ungdomskultur. *Ungdomskultur i Sverige*. J. Fornäs. Stockholm, B.Östlings bokförlag Symposium. FUS-rapport nr 6.
- Fundberg, J. (1996). Möten på fotbollsplan: en studie av den mångkulturella idrotten. Tumba, Mångkulturelt centrum.
- Fundberg, J. (2000). Invandrare och idrott. Om att skapa kategorier och normalitet. *Idrottens själ*. B. G. Nilsson. Stockholm, Nordiska museet: 274-293.
- Goksøyr, M., K. Asdal, et al. (1996). *Kropp, kultur og tippeskamp : Statens idrettskontor, STUI og Idrettsavdelingen 1946-1996*. Oslo, Universitetsforl.
- Goksøyr, M., F. Olstad, et al. (2002). *Fotball! : Norges fotballforbund 100 år*. [Oslo], Norges fotballforbund.
- Grue, L. (1985). Bedre enn sitt rykte : en undersøkelse av ungdoms fritidsbruk: fase 2 av foreningsundersøkelsen. Oslo, Kultur- og vitenskapsdepartementet Ungdoms- og idrettsavdelingen (STUI)
- Grøtvedt, L. & A. Gimmetstad (2002). Helseprofil for Oslo. Barn og unge. In 2518-2013-1. Oslo, Nasjonalt folkehelseinstitutt, Oslo kommune, Program for storbyrettet forskning: 48 s.

Hansen, E. B. (1998). *Ungdoms fysiske aktivitet : resultater fra Norsk Monitor og Barne- og ungdomsundersøkelsen*. [Oslo], Norges idrettshøgskole og Norges idrettsforbund og olympiske komite.

Hansen, E. B. (1999). Ung og aktiv. [Rud], Norges idrettsforbund og olympiske komité: 31 s.

Heywood, L. (1998). *Bodybuilders : a cultural anatomy of women's body building*. New Brunswick, N.J., Rutgers University Press.

Hoffman, E. (1993). «Kartverk for arbeidsmarkedet.» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 34(1): 77-88.

Hompland, A. (1995). Friluftsliv – kva skal vi med det? *Om friluftslivets egenart og naturverntanken i friluftsliv*, Høgskolen i Nord-Trøndelag. Levanger.

ILO (1990). International standard for classification of occupations – ISCO 88. Geneva, International Labour Office.

Kommunal- og regionaldepartementet (2004). *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse : ansvar og frihet*. [Oslo], Departementet.

Krange, O. (2004). *Grenser for individualisering : ungdom mellom ny og gammel modernitet*. Oslo, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi Universitetet i Oslo : Nova.

Krange, O. & W. Pedersen (2001). «Return of the Marlboro Man? Recreational Smoking among Young Norwegian Adults.» *Journal of Youth Studies* 4(2): 155-174.

Lidén, H. & G. Ødegård (2002). *Ungt engasjement : ungdoms samfunnsengasjement og lokalpolitiske deltagelse*. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring.

Lippe, G. v. d. (1997). *Endring og motstand mot endring av femininiteter og maskuliniteter i idrett og kroppskultur i Norge 1890-1950 – med et sideblikk på Tyskland, Sverige og Danmark : en feministisk analyse av et empirisk materiale*. Bø, (G.v.d. Lippe).

Long Litt, W. (1993). Norsk friluftsliv sett utenfra : eller: Hvordan jeg lærte å gå på tur. *Plan og arbeid*.

NIF (2004). Årsrapport 2003. Oslo, Norges idrettsforbund og olympiske komité.

Nilsson, P. (1998). *Fritid i skilda världar : en undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*. [Stockholm], Ungdomsstyrelsen.

Norberg, J. R. & Riksidrottsförbundet (2002b). Idrott och integration. En kunskaps-oversikt. Farsta, Riksidrottsförbundet: 18.

Olsen, A. M. (1955). *Aktiv ungdom : en undersøkelse av 19-åringers forenings- og idrettsaktivitet*. Oslo Statens ungdoms- og idrettskontor, Kirke- og undervisningsdepartementet.

- Peterson, T. (2000). *Idrotten som integrationsarena? Att möta främlingar*. G. Rystad and S. Lundberg. Lund, Arkiv förlag: 141-166.
- Raval, S. (1989). «Gender, leisure and sport: a case study of young people of South Asian descent – a response.» *Leisure studies* 8: 237-240.
- Riksidrottsförbundet (2002a). *Idrott och integration, En statistisk undersökning 2002*. Farsta, Riksidrottsförbundet: 13.
- Rossow, I. & A. K. Bø (2003). *Metoderapport for datainnsamlingen til «Ung i Norge 2002»*. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Sandbæk, M. (2004). *Barns levekår : hva betyr familiens inntekt*. Oslo, Nova.
- Seippel, Ø. (2002). *Idrett og sosial integrasjon*. Oslo, Institutt for samfunnsforskning.
- Sisjord, M.-K. (1993). *Idrett og ungdomskultur : Bø-ungdom i tall og tale*. [Oslo], Norges idrettshøgskole.
- Sivesind, K. H. (2004). *Membership and participation in voluntary youth organizations – Are inequalities in social, human and cultural capital reproduced?* Nordic Sociology Congress, Malmö, 20-22 august.
- Sivesind, K. H. & G. Ødegård (2003). *Mokt i de frivillige hender. Skaper frivillige ungdomsorganisasjoner engasjerte samfunnsborgere? Ungdom, makt og mening*. G. Ødegård & F. Engelstad. Oslo, Gyldendal akademisk: 121-158.
- Skille, E. Å. (2004). «Sport for All? The «Sports City Programme» in Norway.» *Sport in Society* 7(2): 192-210.
- Skogen, K. (1999). *Cultures and natures: cultural patterns, environmental orientations and outdoor recreation practices among Norwegian youth*. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring.
- Solesnes, O. (2004). *Fostring, danning og rekruttering. Den tidlige organisering av idrett for barn i Norges idrettsforbund 1945-1965*. Barne og ungdomsidrett – forståelse og praksis, Norges idrettshøgskole, Oslo.
- Steen-Johnsen, K. (2004). *Individualised communities. Keep-fit organisations and the creation of social bonds*. Oslo, Norwegian University of Sport and Physical Education: 265.
- Steen-Johnsen, K. & G. Engelsrud (2002). *Mellom selvtutfoldelse og konformitet – Treningssenteret som arena for tvetydig erfaring. Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Ø. Seippel. Oslo, Novus forlag: 255-283.
- Storvoll, E. E., Å. Strandbu, et al. (2004). «Changes in adolescents' body image from 1992 to 2002.» sendt til *Body Image*.
- Strandbu, Å. (2000). *Storbyungdom og natur : en undersøkelse av Osloungdoms forhold til friluftsliv og miljøproblemer*. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring.

- Strandbu, Å. (2002). Idrettens betydning som flerkulturell integrasjonsarena. *Idrettens bevegelser : sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Ø. Seippel. Oslo, Novus forl.: 123-153.
- Strandbu, Å. (2004b). «Idrettsdeltakelse blant unge jenter med innvandrerbakgrunn.» [http://www.idrottsforum.org/\(mai\)](http://www.idrottsforum.org/(mai)).
- Strandbu, Å. (2005). «Identity, embodied culture and physical exercise – stories from Muslim girls in Oslo with immigrant background.» *Young. Nordic Journal of Youth research* 12(1).
- Strandbu, Å. & S. Bjerkeset (1998). Ungdom og idrett i et flerkulturelt samfunn : litteraturoversikt og innledende analyser av Osloungdoms idrettsaktiviteter. Oslo, NOVA.
- Strandbu, Å. & K. Skogen (2000). «Environmentalism among Norwegian youth: Different paths to attitudes and action?» *Journal of Youth Studies* 3(2): 189-209.
- Strømme, S. B. (2000). *Fysisk aktivitet og helse : anbefalinger*. Oslo, Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet.
- Sverdrup, M. & G. Johannessen (2003). *Tilstandsrapport 2003 : om idrett og fysisk aktivitet i Norge: organisering og økonomi, aktivitet og medlemskap, idrettsanlegg, verdier og holdninger*. Oslo, Akilles, Kultur- og kirkedepartementet, Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- Søgaard, A. J., K. Bø, et al. (2000). «En oversikt over norske studier – hvor mye beveger vi oss i fritiden?» *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* 120(28): 3439-46.
- Tangen, J. O. (1998). «Fritt for å være Bjørn Dæhli». Om idrettsidolers funksjon, deres samfunnsmessige forutsetninger og idoldyrkingens konsekvenser. *Topp-idrettens pris : en debattbok*. S. Loland. Oslo, Universitetsforl.: 119-136.
- Theberge, N. (2000). Gender and Sport. *Handbook of sports studies*. E. Dunning and J. J. Coakley. London, Sage: 322–334.
- Thorsen, K. T. & M. Rugkåsa (1999). *Spør oss!: en systematisering av Islamsk kvinnegruppe Norge og deres løsningsorienterte metoder i arbeid blant muslimske jenter og kvinner*. Oslo, DOXA Antropologisk byrå.
- Torsheim, T., O. Samdal, et al. (2004). Helse og trivsel blant barn og unge. Norske resultater fra studien «Helsevaner blant skoleelever. En WHO-studie i flere land». Bergen, Hemil-senteret: 75.
- Tønneson, S. (1987). *Norsk idretts historie : folkehelse, trim, stjerner. 1939–1986*. Oslo, Aschehoug.
- Tønnesson, S. (1987). *Norsk idretts historie: folkehelse, trim, stjerner. 1939–1986*. Oslo, Aschehoug.
- Vaglun, P. (1998). «Fotball – mer enn et spill! Om utviklingen av breddefotball for barn og unge i Norge.» *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* 118(15): 2354-2357.

- Vassenden, K. (1997). *Innvandrere i Norge : hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Vorkinn, M., H. Riese, et al. (2000). *Norsk friluftsliv – på randen av modernisering?* Lillehammer, Østlandsforskning.
- Vaagbø, O. (1999). *Jakten på det gode liv : utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning i perioden 1985-1997.*
- Vaage, O. F. (2004). *Trening, mosjon og friluftsliv : resultater fra Levekårsundersøkelsen 2001 og Tidsbruksundersøkelsen 2000.* Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Walseth, K. (2004). «En problematisering av idretten som arena for integrasjon av etniske minoriteter.» *idrottsforum.org*(27. januar).
- Walseth, K. & K. Fasting (2003). «Islam's view on physical activity and sport-Egyptian women interpreting Islam.» *International Review for the Sociology of Sport* 38(1).
- Walseth, K. & K. Fasting (2004). «Sport as a means for integrating minority women.» *Sport in Society* 7(1): 109-129.
- Washbourne, R. F. (1978). «Black Under-Participation in Wildland Recreation: Alternative Explanations.» *Leisure Sciences* 1(2): 11-28.
- West, P. C. (1989). «Urban Region Parks and Black Minorities: Subculture, Marginality, and Interracial Relations in Park Use in the Detroit Metropolitan Area.» *Leisure Sciences* 11: 11-28.
- Wichstrøm, L. (1995). *Hvem hva hvor om ungdom og idrett: en landsdekkende surveyundersøkelse.* Oslo, Kulturdepartementet : Norges forskningsråd.
- Wichstrøm, L. (1999). «The emergence of gender difference in depressed mood during adolescence: The role of intensified gender socialization.» *Developmental Psychology* 35(1): 232-245.
- Wilson, T. (2002). «The paradox of social class and sports involvement.» *International Review for the Sociology of Sport* 37(1): 5-16.
- Witoszek, N. (1998). *Norske naturmytologier : fra Edda til økofilosofi.* Oslo, Pax.
- Wold, B. (1989). *Lifestyles and physical activity : a theoretical and empirical analysis of socialization among children and adolescents.* [Bergen], Faculty of Psychology University of Bergen.
- Øia, T. (1998). *Generasjonskløften som ble borte : ungdom, innvandrere og kultur.* Oslo, Cappelen akademisk forl.
- Øia, T. & Å. Strandbu (2004). «Ungdom og tradisjonell bruk av naturen. «*Tidsskrift for Ungdomsforskning* 4(2): 33-53.
- Østby, L. (2004). *Innvandrere i Norge – hvem er de, og hvordan går det med dem?* Oslo, Statistisk sentralbyrå Avdeling for personstatistikk

